

Over desertie met medeneming van goed boven de tenue van den dag.

Es erben sich Gesetz' und Rechte
Wie ein ew'ge Krankheit fort.

GOETHE.

Een der meest bevoegde beoordeelaars van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande, Prof. M. S. Pols, schrijft in zijn bekende toelichting, op een duister en slecht geredigeerd artikel dier wet (art. 152): „Misschien is de gissing niet al te gewaagd, dat ons artikel door te veel menschen en in een vergadering is geredigeerd”.¹⁾

Een soortgelijke gissing zal wellicht evenmin „gewaagd” voorkomen bij aandachtige beschouwing van na te noemen artikel.

De mindere, die in vreedetijd deserteert en zich binnen vier weken vrijwillig aangeeft, komt, ingeval van eerste desertie, vrij met krijgstuuchtelijke bestraffing.²⁾ Indien hij nochtans eenige van zijne kleine monteeringstukken of zoogenaamde compagnies-goederen medeneemt boven de zoodanigen, welke hij op dien tijd aanheeft, of, gekleed zijnde, moest of konde aanhebben, wordt het feit een misdrijf, strafbaar met militaire detentie van ten hoogste een of twee jaar, naar gelang al dan niet vrijwillige terugkeer binnen vier weken heeft plaats gevonden.³⁾

Laat ons in de eerste plaats nagaan, van welke goederen de medeneming strafbaar wordt gesteld. In vorige ontwerpen en reglementen staat in plaats van „kleine monteeringstukken of zoogenaamde compagnies-goederen” eenvoudig „compagnies-goederen” of „compagnies-goederen tot zijn lijf behoorende”. Zoo ook in het ontwerp van 1808, hetwelk, zooals historisch vaststaat, tot grondslag van ons Crim. Wetb. heeft gediend.⁴⁾ Voor het eerst zien wij de uitdrukking van ons artikel in het ontwerp van 27 Januari 1815.⁵⁾ Nu zou men verwachten ophel-

¹⁾ Mr. M. S. Pols, Het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande, 2e uitg., Den Haag 1876, blz. 444.

²⁾ Artt. 134 en 135 in verband met art. 159 Cr. W., gewijzigd door de wet van 14 Februari 1887 (*Stbl.* no. 35).

³⁾ Artt. 140 e.v.

⁴⁾ Zie dit ontwerp in *Themis* 1866, blz. 830, 6e kapittel, art. 5. Vgl. de bijlage.

⁵⁾ Mr. H. van der Hoeven, Onze militaire strafwetgeving, Leiden 1884, blz. 210, art. 139.

dering te vinden, op welken grond deze verandering is aangebracht, maar we lezen slechts deze opmerking van den Raad van State:

„Ad. art. 139 t. m. 144. Op art. 139 heeft de Coms. Genl. voor het Dep. v. O. aangemerkt, dat een onderofficier, die niet alleen deserteert, *maar daarenboven goederen van de compagnie medeneemt* ¹⁾, veel schuldiger is dan een soldaat in hetzelfde geval en dus ook veel zwaarder moet worden gestraft. Tengevolge van deze aanmerking, waarmede de Raad zich gereedelijk kan vereenigen, zoude dezelve voordragen, dat de onderofficier, die zich aan *de misdaden* ¹⁾ in art. 139 vermeld zoude schuldig maken, als een eerlooze schelm zoude behooren te worden weggejaagd.”

Zooals men bespeurt, wordt noch door den Commissaris-Generaal van het Departement van Oorlog, noch door den Raad van State eenig verschil gehecht aan de vervanging van de vroegere woorden door die van ons artikel. De beteekenis blijft — bovenstaande aanhaling laat geen reden tot onzekerheid —: goederen van de compagnie.

Nu doet de vraag zich voor: wat is te verstaan onder compagniesgoederen of goederen van de compagnie? Ook elders in het Crim. Wetb. treffen we de uitdrukking compagnie aan; in art. 118 wordt gesproken van een cavalierist, die in tijd van oorlog deserteert met medeneming van een compagniespaard en in de artt. 145 en 146 van gelijke desertie in tijd van vrede met medeneming van zijn compagniespaard. De schrijvers weten niet recht, welke beteekenis aan die woorden te hechten is; vermoedelijk, zegt Mr. POLS ²⁾, waren daarmede in het algemeen de militaire kleedingstukken, zoowel boven- als onderkleederen, en de stukken van wapening bedoeld.

M. i. ten onrechte. Met bedoelde woorden wordt niet een bepaalde soort militaire kleederen aangeduid, zooals met monteringsstukken of equipmentstukken het geval is. Neen, geen specifieke aanduiding heeft de wetgever op het oog gehad; tevergeefs zal in vorige ontwerpen en reglementen, benevens in de uitgebreide verzameling van militaire stukken bij VAN DER KEMP ³⁾, het woord in die beteekenis gezocht worden.

De eenige uitlegging, die m. i. bevredigt, is in ieder geval taalkundig hoogst eenvoudig: evenals in de artikelen 118, 145 en 146 compagniespaard niet een bepaald soort paard is, maar *een paard van de compagnie*, d. i. toebehoorende aan de compagnie, zijn de compagniesgoederen van art. 140 niet een bijzonder gedeelte van de goederen, maar *de goederen van de compagnie*, d. i. niet in eigendom aan den militair zelf, maar aan de compagnie toekomende. ⁴⁾

¹⁾ Ik cursiveer.

²⁾ T. a. p., blz. 432.

³⁾ F. A. VAN DER KEMP, Magazijn van stukken tot de militaire jurisdictie betrekkelijk. Utrecht 1783, 12 dl.

⁴⁾ Het wegraken van goed schijnt in de 18de eeuw veelvuldig met desertie

Alle twijfel aan de juistheid van de bovenstaande uitlegging wordt weggenomen door de straks aangehaalde zinsnede van den Raad van State: „de onderofficier, die niet alleen deserteert, maar daarenboven goederen van de compagnie medeneemt, is veel schuldiger dan een soldaat in hetzelfde geval”. Waren deze woorden „goederen van de compagnie” in het artikel behouden, de aanleiding tot misverstand ware weggenomen.

Zoo komen wij aan de hoofdvraag: wat is het strafbare feit, in meer-genoemde artikelen neergelegd? Wat heeft de wetgever willen straffen? Welke is de rechtsgrond der strafbepaling?

Al aanstonds springen eenige opmerkelijke omstandigheden in het oog.

In het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te water komt onze strafbepaling niet voor.

In dat voor het Krijgsvolk te lande is de strafbaarheid niet uitgestrekt tot officieren, maar beperkt tot minderen.

Voor deze minderen is de straf alleen gesteld in tijd van vrede; voor oorlogstijd vinden we geen artikel van dien aard voorgeschreven.

Een en ander brengt tot de meening, dat hier niet te denken valt aan het misdrijf van desertie onder verzwarende omstandigheid, d. w. z. aan een gekwalificeerd misdrijf. Immers dan zou zeer zeker in het Crim. Wetb. voor het Krijgsvolk te water dezelfde bepaling voorkomen. Dan zou in het Wetboek voor het Krijgsvolk te lande de straf allereerst in oorlogstijd gelden. En welke reden zou bestaan officieren in gelijk geval buiten schot te laten?

Het is duidelijk, dat deze opvatting van ons artikel weinig bevredigend is.

„Een onderofficier, die zich aan *de misdaden*, in het voorgaande artikel vermeld, schuldig maakt” enz., luidt de aanhef van art. 141.¹⁾

„De misdaden”. Welke misdaden zijn bedoeld? De misdaad van desertie, gepaard met de misdaad van diefstal van goederen van de compagnie.

Deze oplossing heeft m. i. stellig in de bedoeling der wetgevers gelegen, en is geheel in overeenstemming met het stelsel der wet.

In vorige ontwerpen en reglementen kwam door een andere volgorde der artikelen de bedoeling juist uit. Zie bv. de artt. 1—5 van het 6°. kapittel van het Ontwerp van 1808.

Naast de bepaling van art. 152, tegen elk militair straf bedreigend,

---

te zijn gepaard gegaan. In het Groot Placaatboek IX, blz. 63, komt voor een „placaat van de Staten-Generaal tot het aangaan van een conventie met het Gouvernement der Oostenrijksche Nederlanden tot restitutie der uniformen, wapenen en paarden der wederzijdsche deserteurs die op des anders territoir refugieeren”.

¹⁾ Art. 142 bezigt weer het enkelvoud: na de gepleegde misdaad. De Fransche tekst zegt juist: dans ce cas.

die deserteert met ontvreemding van eens anders goed, is die van art. 140 geschreven, uiteraard alleen toepasselijk voor minderen, daar de officier niet van rijkswege gekleed werd, terwijl de bepaling: boven de zoodanige, enz., voorkomt, dat de mindere geheel en négligé moet deserteeren om vrij te blijven van de misdaad van diefstal. ¹⁾

Het stelsel van de wet ten opzichte van militaire goederen is niet bescherming van den militairen voorraad als zoodanig. Neen, art. 193 straft alleen verkoop of verpanding door den mindere van wapenen, kleederen of equipment, *hem van gouvernementswege ten gebruike gegeven*. Aan de krijgstucht wordt overgelaten het verkoopen, verpanden, ruïneeren of verwaarloozen der kleine monteringsstukken, art. 19 Regl. van Krijgst., of naar den Franschen tekst, ²⁾ die de bedoeling der bepaling wel juister zal weergeven: *Quiconque vend ou met en gage, ruine ou gâte les moindres pièces de son uniforme, etc.*

Met dit stelsel is volstrekt onvereinigbaar de medeneming van kledingstukken in ieder geval, onverschillig of de eigendom bij den mindere is of niet, strafbaar te stellen, ingeval die gepaard gaat met desertie. Waarin schuilt de misdaad? Indien de wetgever niet als misdaad beschouwt de desertie op zichzelf, noch de medeneming op zichzelf, is dan niet ongerijmd te veronderstellen, dat de samenkoppeling van die twee onstrafbare feiten wel een ter kennismeming van den Krijgsraad staand misdrijf ³⁾ zou uitmaken?

De interpretatie van art. 140, als behelzende een samenloop van de misdaden desertie (art. 134) en diefstal (art. 193), is blijkbaar in België gedurende de heerschappij van het Crim. Wetboek gehuldigd.

Un soldat qui déserte en temps de paix en emportant quelques pièces de son uniforme ou de ce qu'on appelle effets de la compagnie outre ce qu'il a actuellement sur le corps, outre ce qu'il devrait ou pourrait avoir s'il était habillé etc. ⁴⁾

Uit een noot van den schrijver kan wel worden afgeleid, dat de Fransche woorden niet toevallig en ongemerkt anders luiden dan de Nederlandsche: „Le texte hollandais porte: eenige van zijne kleine monteringsstukken, quelques pièces de son petit équipement”.

Ook de jurisprudentie in België geeft dezelfde opvatting bij de Haute Cour Militaire van België aan. ⁵⁾ De feiten blijken uit de volgende overwegingen:

Attendu qu'il est constant au procès et avoué par l'accusé, que le

¹⁾ Eigenlijk verduistering. Maar het Crim. Wetb. onderscheidt niet tusschen diefstal en verduistering. Zie b.v. het hoofd van den 8en titel, van diefstal en roof, hoewel de misdrijven van de artt. 192 en 193 verduistering zijn.

²⁾ Bosch, Droit pénal et discipline militaires, Bruxelles, 1837, 2e partie, blz. 90.

³⁾ De woorden misdaad en misdrijf worden in gelijke beteekenis gebezigd.

⁴⁾ Bosch t. a. p., blz. 35.

⁵⁾ Arrêt van 22 November 1833. Bosch t. a. p., blz. 130.

28 août dernier il a abandonné son corps à Ath, sans permission ni congé, et qu'il a été arrêté le 31 du même mois à Assche, après avoir vendu plusieurs effets de son équipement;

Attendu que ces faits ne constituent pas deux délits distincts, celui de désertion et celui de vente d'effets; mais le délit de désertion tel qu'il est prévu par l'article 140 du Code pénal militaire.

Bij het Provisioneele Reglement op de Administratie van 1 Februari 1819 is in art. 49 bepaald, dat alle kleedingstukken voortaan aan de minderen op rekening van hun kleedingfonds worden verstrekt. Sinds dien tijd heeft de toepassing van art. 140 een groote, en, indien vorenstaande beschouwingen juist zijn, hoogst bedenkelijke uitbreiding gekregen.

Immers vóór 1819 wist ieder mindere, dat de uniform zijn eigendom niet was, en was strafbaarheid van desertie met meer goed dan de dagtenuë uitmaakte redelijk en voor ieder persoon met gewoon verstand begrijpelijk. In dat geval vergreep men zich aan andermans goed. Maar sedert 1819? Hooge uitzonderingen daargelaten behooren alle stukken der uniform aan den mindere in eigendom. Eilieve, wie steelt, die met zijn eigen goed uitgaat? Waarom een militair te straffen:

„wanneer (hij) bij het eigendunkelijk verlaten van zijn garnizoen *toevallig* bij gemis van zijn stropdas een zijden doek dragende, dit laatste kleedingstuk, niet behoorende tot de tenuë van den dag, in plaats van de stropdas medeneemt”? ¹⁾

Indien de wetgever *bedoeld* heeft in art. 140 strafbaar te stellen desertie gepaard met diefstal van goed van de compagnie, is dan bewezen, dat de tegenwoordige rechtspraak onjuist is, die ons artikel toepasselijk acht ingeval desertie met medeneming van eenig goed, onverschillig welk, gepaard gaat?

De vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Aan de eene zijde kan gevraagd worden, of onderzoek naar opzet achterwege mag blijven. Aan de andere zijde geldt voor den rechter bij het uitleggen der wet: „De wet is de in haar tekst uitgedrukte wil des wetgevers; wel mag en moet, waar die tekst voor verschillende uitlegging vatbaar is, des wetgevers van elders gebleken bedoeling in aanmerking komen tot recht verstand der wet, maar zoodanige bedoeling kan nooit gelden als wet in strijd met de woorden, waarvan de wetgever zich heeft beïdend om zijn wil uit te drukken”. ²⁾

Een uitdrukkelijke beslissing omtrent het geldende recht zou kunnen worden uitgelokt, indien een krijgsraad een mindere, met eigen goed

¹⁾ Sententie Hoog Militair Gerechtshof 13 December 1880, te vinden bij KOOLEMANS BEIJNEN, Handleiding Militair Strafrecht Off. h. t. l., 2^e uitgave, Breda 1898, blz. 276.

²⁾ Arrest van den H. R. van 12 November 1900.

gedeserteerd, ingeval van vrijwillige aangifte binnen vier weken, vrij-sprak van overtreding van art. 140, met verwijzing der zaak naar den chef van het korps ter disciplinaire afdoening. Het H. M. G. beslisse dan.

Maar ieder gevoelt, dat de hoofdzaak is: bestaat strafbaarheid volgens de bedoeling en het stelsel der wet? Zoo neen, dan is formeel recht = materieel onrecht.

MR. W. F. VAN MEURS.

ONTWERP VAN 11 AUGUSTUS 1808.

ZESDE KAPITTEL.

Van de misdadaad van desertie binnen 's lands in tijd van vrede.

Art. 1. Een militair, zonder onderscheid van rang, die in tijd van vrede deserteert, wanneer deszelfs desertie gepaard gaat met ontvreemding van eens anders goed, zal... enz. (geeseling na degradatie, confinement en verbanning van minstens 12 jaar). ¹⁾

Art. 2. Een officier, die in tijd van vrede deserteert, zonder dat zijn desertie met eenige verzwarende omstandigheid gepaard gaat, zal... enz. (cassatie), doch indien eenige verzwarende omstandigheden daarbij komen... enz. (een zwaarder straf). ²⁾

Art. 3. Een onderofficier of soldaat, die in tijd van vrede deserteert, zonder dat zijn desertie met eenige verzwarende omstandigheden gepaard gaat, en vervolgens binnen den tijd van veertien dagen na de gepleegde desertie wordt geapprehendeerd, zal... enz. (3 jaar confinement). ³⁾

Art. 4. Een onderofficier of soldaat, die in tijd van vrede deserteert, zonder dat zijn desertie met eenige verzwarende omstandigheden gepaard gaat, doch eerst na verloop van veertien dagen, sedert dat dezelve misdadaad door hem begaan, wordt ontdekt en geapprehendeerd, zal... enz. (4 jaar confinement). ⁴⁾

Art. 5. Een onderofficier of soldaat, die in tijd van vrede deserteert en eenige zijner compagnies-goederen tot zijn lijf behoorende, behalve hetgeen hij op dien tijd aanheeft, medeneemt, zal... enz. (5 jaar confinement). ⁵⁾

¹⁾ Vgl. art. 152 Cr. W. ²⁾ Vgl. artt. 133 en 158 Cr. W.

³⁾ Vgl. artt. 135, 137 en 158 Cr. W. ⁴⁾ Vgl. artt. 134, 136 en 158 Cr. W.

⁵⁾ Vgl. art. 140 Cr. W.

**Eenige beschouwingen naar aanleiding van den
open brief „Nederlandsch afhankelijkheid
van het buitenlandsch broodmeel”. van
den heer M. SALBERG.**

In een open brief, getiteld „Nederlandsch afhankelijkheid van het buitenlandsch broodmeel”, en gericht aan het Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Mr. C. LUCASSE, werd onlangs door den heer M. SALBERG, lid van de Middelburgsche meelfirma KAKEBEEKE, gewezen op het gevaar, dat voor onze landsdefensie gelegen is in den toenemenden achteruitgang van de Nederlandsche meelindustrie en de daarmee verband houdende vermindering van de voorraden graan en meel, welke in ons land worden aangetroffen.

Die ongunstige toestand wordt door den schrijver toegeschreven aan de omstandigheid, dat in ons land steeds grootere hoeveelheden buitenlandsch meel voor de consumtie worden ingevoerd, waarvan het gevolg is, dat de binnenlandsche meelfabrikanten hunne capaciteit van werkkrachten niet kunnen benuttigen en zij hunne fabrieken dikwijls halve of heele dagen moeten laten stilstaan, daar hare producten niet regelmatig worden afgenomen. De schrijver voegt daaraan toe, dat de prijs van het meel in Nederland zich niet meer richt naar de wereld-tarweprijzen, maar geheel alleen naar de prijzen van het meel, dat *Amerika, Frankrijk, België en Duitschland* over hebben en tot *elken* prijs in *Nederland* afzetten.

Door dien geringen omzet van hunne producten en den lagen prijs van het meel, zouden de meelfabrikanten niet meer tarwe in voorraad hebben dan zij direct noodig hebben (de schrijver spreekt van „mondjesmaat”), terwijl bovendien het aantal Nederlandsche meelfabrieken geslonken zou zijn tot 26 molens met eene gezamenlijke capaciteit van 980.000 Kilogram per 24 uren tegen eene bevolking van ongeveer 5.200.000 zielen.

De schrijver wijst er bovendien op, dat in Nederland de cultuur van tarwe door het verbouwen van enorme hoeveelheden suikerbieten en ook van fijne zaden, welke den landbouwers meer voordeel bieden dan tarwe, tot een minimum is gedaald.

Volgens de beschrijving, welke de heer S. van den bestaanden toestand geeft, zou onze bevolking bij een' eventueelen oorlog, ja zelfs bij een oorlog in Europa, waarbij Nederland niet betrokken is, al zeer spoe-

dig groot gebrek aan de noodige grondstoffen voor de broodbereiding hebben. Als zeker toch kan worden aangenomen, dat in beide gevallen van een geregelden aanvoer van graan en meel geen sprake meer zal zijn, zoodat alsdan nagenoeg uitsluitend van de bij het uitbreken van den oorlog aanwezige geringe voorraden, alsmede van hetgeen in het eigen land wordt verbouwd, geleefd zoude moeten worden.

In verband met het hierboven reeds medegedeelde, moet nog de aandacht worden gevestigd op het vermeldde in bladz. 7 van den open brief, luidende: „Ik geloof niet, dat de Nederlandsche Regeering zich ooit „vergewist heeft, hoe deze economische toestand, bij plotseling opkomend gevaar, tot een beteren te brengen is.

„Het is een plicht van de Nederlandsche Regeering zich nauwkeurig op de hoogte te stellen van dezen toestand en het is *onmogelijk* „hier te lande tot voorraden te geraken, zoolang niet een klein Inkomend Recht op meel het risico dekt en de meelprijzen hier te lande „tot de wereldmarktprijzen in *pariteit* herstelt. Zoolang dat niet gebeurt, zal „Nederland geen middel vinden om de Stelling *Amsterdam* te *approvi-* „andeeren; gezwezen nog van de elf provinciën, die in geval van gevaar „van het Continent geen toevoer krijgen.”

De heer S. verlangt dus een inkomend recht op *meel*, hetwelk hij (zie bladz. 13 der brochure) op *f* 1 — of wel op *f* 0.65 per 100 Kilogram gesteld wil zien. Om in deze alle misverstand te voorkomen, zij er nog op gewezen, dat het bepaaldelijk de bedoeling van den schrijver is, om alleen een inkomend recht op het meel en *niet* op granen te verkrijgen, hetgeen ten overvloede nog blijkt uit zijn artikel in het weekblad „De Amsterdammer” van 26 Mei jl., waarin hij o. a. zegt: „Ik vraag geene „rechten op granen, maar wel op het fabrikaat Meel, waarvoor in ons „land schatten gouds aan werkloonen uitbetaald worden.”

In de hierna volgende regelen stel ik mij voor zoo onpartijdig mogelijk te onderzoeken: in de eerste plaats, of de heer S. in zijne brochure ¹⁾ een in alle opzichten juist beeld van den bestaanden toestand heeft gegeven; en in de tweede plaats of het middel, dat door hem ter verbetering aan de hand wordt gegeven, werkelijk daartoe kan leiden, dat, bij toepassing er van, ten aanzien van de broodvoeding van de bevolking van ons land in tijden van oorlog, de toekomst met onbezorgdheid tegemoet kan worden gegaan.

Van algemeene bekendheid is het, dat het graan, hetwelk in Nederland wordt verbouwd, bij verre na niet voldoende is voor de behoeften van de bevolking. Vandaar, dat jaarlijks groote hoeveelheden uit het buitenland worden ingevoerd, waarbij in de laatste jaren nog vrij belangrijke bedragen aan meel waren gevoegd.

¹⁾ De brochure van den heer S. is nagenoeg in haar geheel overgenomen in De Militaire Spectator (zie jaargang 1901, blz. 563 en volgenden).

Het onderstaand tabelletje bevat een overzicht van den omvang van den invoer tot verbruik van de tarwe en het tarwemeel over de jaren 1893 tot en met 1900.

JAAR.	INGEVOERD IN DUIZENDTALLEN VAN KILOGRAMMEN AAN:	
	<i>Tarwe.</i>	<i>Tarwemeel.</i>
1893.	660.579	108.686
1894.	808.507	108.415
1895.	957.726	94.158
1896.	1.034.188	126.400
1897.	1.107.150	114.719
1898.	1.047.628	136.379
1899.	928.474	175.983
1900.	1.004.423	153.897

Uit dat tabelletje blijkt in de eerste plaats, dat de invoer van tarwe in de laatste acht jaren vrij sterk is toegenomen en, aangezien nu nagevoeg al het ingevoerde in de meelfabrieken verwerkt wordt, gaat het, met de statistische cijfers in de hand, vrij moeilijk om van een achteruitgang van de meelfabricatie in ons land te spreken, en dit te meer niet, omdat de opbrengst van tarwe van het eigen land in die jaren wel eenigermate is afgenomen, doch in elk geval niet belangrijk.

Volgens het laatstverschenen Landbouwkundig Verslag — dat van 1898 — bedroeg deze opbrengst:

van 1891 tot en met 1898 gemiddeld	1.628.965	Hectoliter,
in 1897.....	1.511.951	"
in 1898.....	1.905.235	"

In het laatstgenoemde jaar was zij dus zelfs met 393.284 HL., of met 26%, toegenomen.

In de tweede plaats volgt uit de tabel, dat de ingevoerde hoeveelheid tarwemeel jaarlijks hoogstens het $\frac{1}{6}$ gedeelte van de ingevoerde hoeveelheid tarwe bedraagt; in 1895 bedroeg zij slechts het $\frac{1}{10}$, in 1897 het $\frac{1}{9}$ gedeelte.

Wanneer nu de hoeveelheid tarwe, welke in het eigen land wordt geteeld, ook met het oog op de hoeveelheden, welke voor andere industriële doeleinden dan voor de broodbereiding verbruikt worden, geheel buiten beschouwing wordt gelaten, en wanneer het ondenkbare geval wordt aangenomen, dat door het heffen van een invoerrecht op het buitenlandsche meel de invoer van dat meel volkomen wordt belet en in plaats daarvan tarwe wordt ingevoerd, dan zou het gevolg van die heffing zijn, dat in de Nederlandsche fabrieken hoogstens voor één zesde meer tarwe vermalen zou worden, dan thans het geval is. In

werkelijkheid zou die meerdere hoeveelheid, bij een *klein* inkomend recht op het meel, zooals door den heer S. verlangd wordt (zie hierna), echter veel geringer zijn, want van het, door het heffen daarvan, geheel beletten van den invoer van buitenlandsch meel zal wel nimmer sprake zijn, zoolang dat ingevoerde meel eene overproductie van het land alwaar het geproduceerd wordt vormt en tegen zeer lagen prijs verkocht kan worden.

Houdt men echter aan die meerdere hoeveelheid van één zesde als uiterste limiet vast, dan zou men — aangenomen dat de opgave van den heer S. juist is, dat hier te lande thans nog slechts 26 molens aanwezig zijn — voor het malen van dat één zesde niet meer dan 4 à 5 meelfabrieken behoeven.

De heer S. deelt mede (zie bladz. 11 van zijne brochure), dat onze nationale meelindustrie, de meest natuurlijke industrie die een land kan en *moet* hebben, door den *eenzijdigen* vrijhandel, dat wil zeggen den *vrijhandel*, die den *buitenlander* in Nederland *monopoliseert*, ten ondergang is gedoemd en dat, waar 100 fabrieken (klein en groot) nuttig konden werken, om in de eigen behoefte van Nederland te voorzien, de overgebleven 26 fabrieken nog *kwijnen*, *vergeefs* trachtende voor hun fabrikaat met een geringe winst afzet te vinden.

De 26 thans aanwezige fabrieken verkeeren dus bij den bestaanden toestand in een kwijnenden staat. Indien nu het voor de Nederlandsche meelindustrie meest gunstige geval mag worden aangenomen, dat, tengevolge van het heffen van een inkomend recht, geen buitenlandsch meel meer wordt ingevoerd, en, in verband daarmee, overeenkomstig het boven door mij medegedeelde, 4 à 5 nieuwe fabrieken worden opgericht, dan ligt het voor de hand, dat de 30 à 31 alsdan bestaande fabrieken mede in een kwijnenden staat zullen verkeeren. Immers, elke fabriek zal alsdan niet meer graan vermalen dan thans het geval is en zij zal dus even goed als nu dikwijls halve of geheele dagen in de week moeten stilstaan.

Om vooral scherp te doen uitkomen, dat de meelindustrie in België, sedert aldaar een inkomend recht van fr. 2.— per 100 Kilogram meel geheven wordt, ten zeerste in bloei is toegenomen, en die in Nederland daarentegen door het niet toepassen van het genoemde recht meer en meer achteruit gaat, heeft de heer SALBERG gemeend in zijn geschrift eenige cijfers ten beste te moeten geven. Tegenover de 26 molens in Nederland met eene gezamenlijke capaciteit van 980.000 Kilogram tarwe per 24 uren voor eene bevolking van ongeveer 5.200.000 zielen, geeft hij op, dat de Belgische meelfabricatie gestegen is tot 156 fabrieken met eene capaciteit van 4.379.000 Kilogram tarwe per 24 uren voor eene bevolking van ongeveer 6.600.000 zielen.

Verder geeft hij op (zie titelblad van zijne brochure) dat de dagelijksche behoefte aan tarwemeel in Nederland 30.000 zakjes van 50 Kilogram bedraagt, dat is dus 1.500.000 Kilogram. Stelt men zich nu voor, dat de 26 Nederlandsche molens volgens hunne volle capaciteit het geheele

jaar doorwerken, zoodat derhalve niet halve of geheele dagen in de week wordt stilgestaan en ook des Zondags gewerkt wordt, dan wordt dagelijks 980.000 Kilogram tarwe vermalen, waarvan hoogstens 75 % meel wordt verkregen, dat is dus 735.000 Kilogram. Aan meel zal dan per jaar moeten worden ingevoerd $365 (1.500.000 - 735.000) = 279.225.000$ Kilogram.

Volgens de officieele statistiek bedroeg echter de invoer over het jaar 1900 slechts 153.897.000 Kilogram; een verschil derhalve van niet minder dan 125.328 000 Kilogram.

Aangezien nu de opgaaft van de dagelijksche behoeften — welke natuurlijk niet op enkele honderdtallen van Kilogrammen nauwkeurig kan worden bepaald — aangenomen kan worden vrijwel overeenkomstig de werkelijkheid te zijn, blijkt uit het bovenstaande, dat de heer S. in zijne opgaaft omtrent de capaciteit der Nederlandsche molens en vermoedelijk ook in die omtrent het aantal dier molens eene schromelijke fout heeft gemaakt. Door die fout is dan ook het bewijs, dat de meelfabricatie door het heffen van een inkomend recht op meel in bloei zal toenemen, niet door hem geleverd.

Ik wil zeer goed aannemen, dat de Nederlandsche meelindustrie tegenwoordig in een kwijnenden toestand verkeert, — en als mijne niet uit officieele gegevens geputte inlichtingen juist zijn, moet dat ook met de Duitsche en met de Belgische meelindustrie het geval zijn —, maar de reden daarvan moet, naar de meening van deskundigen, niet worden gezocht in het gemis aan inkomende rechten op het meel, doch hoofdzakelijk in de omstandigheid, dat de meelfabrikanten, bij de invoering van het walzensysteem in hunne fabrieken, tevens de capaciteit van hunne inrichtingen belangrijk hebben vergroot. Tengevolge daarvan konden de geproduceerd wordende hoeveelheden niet voldoende geplaatst worden, waarvan weder het gevolg was, dat de onderlinge concurrentie tusschen de meelfabrikanten gaandeweg scherper werd en de meelprijzen meer en meer gedrukt werden.

Evenmin als de heer S. bewezen heeft, dat de meelfabricatie door het heffen van een inkomend recht op het meel in bloei zal toenemen, evenmin heeft hij op eenigerlei wijze aangetoond, dat door het bedoelde recht de graan- en meelvoorraden hier te lande zullen vermeerderen. In waarheid bestaat dan ook tusschen beide niet het minste verband en zou het alleen mogelijk kunnen zijn, dat bij het bestaan van een inkomend recht op het meel eene wijziging ontstaat in de onderlinge verhouding van de hoeveelheden graan en meel, welke in het land aanwezig zijn, en wel in dien zin, dat meer graan en minder meel aangetroffen zal worden. Van veel belang zal die wijziging intusschen niet zijn.

Dat de graanvoorraden in den tegenwoordigen tijd zeer gering zijn en dat, tengevolge daarvan, Nederland bij een eventueelen oorlog, met opzicht tot de broodvoeding van zijne bevolking, werkelijk in groote moeilijkheden kan geraken, indien althans niet intijds afdoende maat-

regelen tot verbetering van den toestand worden genomen, wordt intuschen gereedelijk door mij toegegeven.

Welke die maatregelen naar mijn gevoelen behooren te zijn, stel ik mij voor hierna aan te geven. Daarvoor dient men echter eerst de oorzaken te kennen, welke tot vermindering van de graanvoorraden aanleiding hebben gegeven, ook om daaruit te kunnen afleiden, of de te treffen maatregelen van blijvenden aard behooren te zijn, dan wel een tijdelijk karakter kunnen dragen. Naar aanleiding daarvan zij het volgende medegedeeld. Een dertigtal jaren geleden werd het voor Nederland bestemde graan in groote hoeveelheden uit enkele graanvoortbrengende landen aangevoerd. De aanvoer had vrij ongeregeld plaats, was kostbaar, vooral door de hooge vrachtlouen, vorderde veel tijd en ging met moeilijkheden van allerlei aard gepaard. Om geregeld in de bestaande behoeften te kunnen voorzien en niet afhankelijk te zijn van onvoordeelige of minder voordeelige aanbiedingen, waren de graanhandelaren en meelfabrikanten verplicht in den regel belangrijke hoeveelheden in voorraad te houden.

Sedert is in een en ander gaandeweg groote verandering gekomen. Snelvarende stoomschepen met een groot laadvermogen hebben de vroegere zeilschepen vervangen, waardoor snellere en meer geregelde verbindingen tusschen de havens van uit- en aanvoer verkregen zijn. Een spoorwegennet, dat steeds meer en meer wordt uitgebreid, verbindt de graanvoortbrengende landstreken met de havens van uitvoer, alsmede de havens van aanvoer met de plaatsen, waar het graan noodig is. Het algemeene handelsverkeer is buitengewoon toegenomen en het aanknopen van handelsrelatiën vergemakkelijkt, zoodat alle graanvoortbrengende landen thans in staat zijn, om hunne producten in den wereldhandel te brengen en de graan-ontvangende landen als het ware op alle tijdstippen van het jaar zich van het benoodigde kunnen voorzien. Van veel belang is het daarbij, dat de oogst in de verschillende graanvoortbrengende landen niet gelijktijdig plaats heeft en er dus voortdurend graan voor den uitvoer beschikbaar is, nu eens uit dit land, dan weer uit eene andere streek der aarde.

Tengevolge van een en ander zijn op het vasteland van Europa slechts enkele wereld-graanmarkten, zooals bijv. te *Antwerpen*, overgebleven en zelfs op de plaatsen alwaar deze gehouden worden, is men er nog volstrekt niet zeker van te allen tijde belangrijke graanvoorraden aan te treffen. Niet zelden gebeurt het bijv., dat partijen graan, welke in een der uitvoerhavens van Noord-Amerika opgeslagen zijn, te *Antwerpen* op monster verhandeld worden, en die partijen bij verkoop dan rechtstreeks naar de plaats van bestemming worden vervoerd, waarmede zoo noodig een tijd van niet meer dan enkele weken gemoeid is.

Bij het groote gemak, om in korten tijd het benoodigde te verkrijgen, bestaat er, bij de tegenwoordige graanhandelsprijzen, voor onze graanhandelaren en meelfabrikanten geen enkele reden, waarom zij meer graan in voorraad zouden opleggen, dan wel voor hunne behoeften ge-

durende korten tijd noodig is. De meerdere hoeveelheid zou hun slechts nutteloos renteverlies en onderhoudskosten veroorzaken. Vandaar dan ook, dat in den tegenwoordigen tijd de meelfabrikanten veelal voor niet langer dan voor een zestal weken graan in voorraad hebben.

Daarbij komt, dat juist door de algemeene deelneming van de graanvoortbrengende landen aan den wereldhandel, veel minder dan vroeger voor plotselinge verminderingen in de hoeveelheden, welke op de wereldmarkten aangevoerd worden, gevreesd behoeft te worden. Valt de oogst in Noord-Amerika tegen, dan zijn er allicht landstroken in andere werelddeelen — zooals bijv. in Engelsch-Indië, Rusland, Polen, Hongarije, Rumenië, Australië, Egypte, enz., — waar men zich integendeel in een overvloedigen oogst kan verheugen, zoodat het evenwicht in de hoeveelheden, welke ter markt worden gebracht, niet verbroken wordt.

Zijn, bij uitzondering, bij sommige handelaren en fabrikanten hier te lande eenigszins groote voorraden aanwezig, iets waarop intusschen nimmer gerekend mag worden, dan zijn deze meestal voor speculatieve ondernemingen aangekocht, doch aangezien de marktprijzen van het graan, nu dit een product van den algemeenen wereldhandel vormt, veel minder dan vroeger aan groote schommelingen onderhevig zijn, hebben de speculatieve aankopen, althans hier te lande, grootendeels vanzelf opgehouden.

Uit het vorenstaande blijkt, dat het te voorzien is, dat in den toestand, zooals die zich in de laatste jaren ontwikkeld heeft, vooreerst wel geene verandering zal komen en eene eenigszins belangrijke vermeerdering van den graanvoorraad hier te lande alleen door het toepassen van kunstmatige middelen verkregen zal kunnen worden.

Thans overgaande tot de bespreking van de maatregelen, welke daarvoor getroffen zouden moeten worden, en derhalve te verkrijgen, dat Nederland bij een plotseling opkomend oorlogsgevaar, met opzicht tot de broodvoeding van zijne bevolking, onafhankelijk of althans in veel mindere mate dan thans afhankelijk van het buitenland zou zijn, meen ik in de eerste plaats de aandacht op onzen eigen graanbouw te moeten vestigen.

Volgens het laatstverschenen Verslag over den landbouw in Nederland bedraagt de opbrengst:

		aan tarwe:			
van 1851 tot en met 1860	gemiddeld per jaar	1.569.669	Hectoliter,		
" 1861	" " "	1870	" " "	1.762.950	"
" 1871	" " "	1880	" " "	1.961.757	"
" 1881	" " "	1890	" " "	2.022.953	"
" 1891	" " "	1898	" " "	1.628.965	"
in 1897	. . . . .			1.511.951	"
" 1898	. . . . .			1.905.235	"

aan rogge:			
van 1851 tot en met 1860	gemiddeld per jaar	3.396.960	Hectoliter,
" 1861 " " " 1870	" " "	3.400.664	"
" 1871 " " " 1880	" " "	3.373.126	"
" 1881 " " " 1890	" " "	3.859.079	"
" 1891 " " " 1898	" " "	4.283.178	"
in 1897		4.203.956	"
" 1898		4.815.100	"

Voorts werden, volgens dat verslag, beteeld:

met tarwe:			
van 1851 tot en met 1860	gemiddeld per jaar	81.330	Hectaren,
" 1861 " " " 1870	" " "	83.950	"
" 1871 " " " 1880	" " "	86.421	"
" 1881 " " " 1890	" " "	86.451	"
" 1891 " " " 1898	" " "	65.950	"
in 1897		62.199	"
" 1898		73.088	"

met rogge:			
van 1851 tot en met 1860	gemiddeld per jaar	188.720	"
" 1861 " " " 1870	" " "	197.713	"
" 1871 " " " 1880	" " "	196.112	"
" 1881 " " " 1890	" " "	202.046	"
" 1891 " " " 1898	" " "	205.922	"
in 1897		213.488	"
" 1898		214.514	"

Uit deze cijfers nu blijkt, dat gedurende het laatstverloopen tijdperk van ongeveer 50 jaren:

1°. De opbrengst van den tarwe-oogst met ruim 21 % vermeerderd is, ofschoon het aantal beteelde Hectaren met ruim 10 % verminderde. Uit die belangrijke vermeerdering van de opbrengst, gepaard met eene vrij sterke vermindering van het aantal beteelde Hectaren, kan nog de gevolgtrekking gemaakt worden, dat groote verbeteringen in de cultuur van de tarwe zijn tot stand gekomen.

Van 1891 af werd, als een gevolg van de lagere prijzen, welke voor het product verkregen konden worden, gaandeweg minder tarwe verbouwd. In 1898 ziet men echter weder eene groote toename en wel, vergeleken met 1897, met 26 % van de opbrengst en 17 % van het aantal beteelde Hectaren.

Aangezien nu de handelsprijzen van de tarwe in het laatstgenoemde jaar eenigszins gestegen waren, blijkt hieruit, dat de tarwebouw hier te lande gewild is en de landbouwers al zeer spoedig tot uitbreiding van dien bouw overgaan, wanneer deze maar eenigszins winstgevend belooft te zijn.

20. De cultuur van de rogge, welke nog steeds de grondstof uitmaakt voor het brood, dat door een groot gedeelte van onze plattelandsbevolking genuttigd wordt, is vrij gelijkmatig belangrijk toegenomen. De opbrengst vermeerderde met ruim 41 %, het aantal beteelde Hectaren met ruim 13 %.

Dat de roggecultuur, niettegenstaande deze belangrijke toename, nog tot hooger bloei gebracht kan worden, wordt vrijwel bewezen door de vrij groote hoeveelheden rogge en roggemeel, welke tot verbruik worden ingevoerd. In 1893 bedroegen deze respectievelijk 287.590.000 en 30.809.000 Kilogram, in 1900 respectievelijk 508.139.000 en 42.568.000 Kilogram, waarbij evenwel moet worden opgemerkt, dat tusschen 1893 en 1900 somtijds nog grootere hoeveelheden ingevoerd werden.

Als eerste middel om tot eene verbetering van den bestaanden toestand te geraken, meen ik dus te mogen noemen het zoo krachtig mogelijk bevorderen van de cultuur, in het binnenland, zoowel van de tarwe, als van de rogge.

Nu is het wel waar, dat in dit opzicht, vooral in de laatste jaren, zoowel door de Rijks-Landbouwproefstations, als door verschillende Landbouwmaatschappijen, veel goeds tot stand werd gebracht en de vele door of van wege de genoemde instellingen genomen proeven er o. a. toe geleid hebben, dat tegenwoordig hier te lande onderscheidene nieuwe graanvariëteiten het burgerrecht hebben verkregen, welke van betere kwaliteit zijn en eene grootere opbrengst hebben dan die, welke men gewoon was te verbouwen, doch deze proeven worden niet op zulk eene uitgebreide schaal genomen als inderdaad door het Landsbelang geëischt wordt. Om met eenigen grond te kunnen verwachten, dat de binnenlandsche graanbouw binnen een niet te lang tijdsverloop in die mate in bloei zal zijn toegenomen, dat eene belangrijke vermindering van de ingevoerde hoeveelheden daarvan het gevolg is, zouden niet alleen de bovenbedoelde proeven van Rijkswegen op onbekrompen wijze geldelijk moeten worden ondersteund, doch zou het ook noodig zijn een premiestelsel in te voeren voor de landbouwers, die zich op de teelt van tarwe en van rogge toelagen. Wellicht zou, in de plaats van dat premiestelsel, het heffen van een invoerrecht op de tarwe, op de rogge en op het meel van beide voor het aangegeven doel meer afdoende blijken te zijn. De omstandigheid evenwel, dat aan het heffen van zulk een recht uit anderen hoofde zeer groote nadeelen verbonden zijn, — men denke slechts aan de verhooging, welke alsdan de broodprijzen noodzakelijk zullen moeten ondergaan —, maakt het intusschen wenschelijk niet tot de invoering er van over te gaan, dan nadat alvorens bepaaldelijk gebleken zal zijn, dat het premiestelsel niet tot de gewenschte resultaten leidt.

Overigens meen ik er op te moeten wijzen, dat wanneer tot het heffen van een invoerrecht mocht worden overgegaan, het defensiebelang medebrenge, dat de maatregel zoowel op het graan als op het meel betrekking heeft. Alleen dan kan verwacht worden, dat, tengevolge van den toenemenden bloei van de graanteelt, voor de broodvoeding van

de bevolking minder gebruik zal worden gemaakt van het buitenlandsch graan en meel, waarvan eene toeneming van de graanvoorraden in het binnenland het noodzakelijk gevolg zal zijn. Wordt, zooals de heer S. verlangt, alleen op het meel invoerrecht geheven, dan komt dit nage-
noeg uitsluitend ten goede aan de meelfabrikanten, die daarvan natuurlijk gebruik zullen maken door de meelprijzen te verhoogen. Terwijl, het werd reeds vroeger door mij opgemerkt, die maatregel tot geene noemens-
waardige voordeelen voor het geheel kan leiden, zal het brood dan even goed duurder worden, dan wanneer het recht zoowel van het meel als van het graan geheven wordt. In het laatste geval worden echter niet alleen de meelfabrikanten gesteund, doch ook een zeer groot deel van onze landbouwende bevolking.

Een tweede maatregel, waarvan de toepassing, naast den hiervoren genoemden, ten zeerste aanbeveling verdient, bestaat daarin, dat aan de meelfabrikanten premies worden toegekend voor het in hunne inrichtingen aanwezig zijn van grootere voorraden graan dan zij voor de behoeften van hunne industrie in een bepaalden tijd — bijv. zes weken of twee maanden — noodig hebben. Bij de toekenning dier premies zouden zij alsdan bij aan te gaan contract de verplichting op zich moeten nemen, om de bedoelde voorraden onder bepaalde aangegeven omstandigheden tegen eene vast te stellen vergoeding ter beschikking van den Staat te stellen, welke vergoeding bijv. bepaald zoude kunnen worden op het bedrag van den gemiddelden graanprijs van de Amsterdamsche en Rotterdamsche graanbeurzen op het oogenblik, waarop de Staat de beschikking over het graan verlangt, vermeerderd met een zeker percent.

De fabrikanten, welke genegen zouden worden bevonden deze verplichting op zich te nemen, zouden dan maandelijks de opgaven van de voorraden, welke voor de toekenning der premiën in aanmerking komen, aan het Legerbestuur kunnen inzenden, en dit bestuur zou alsdan het recht moeten erlangen, de opgegeven hoeveelheden te contrôleeren.

Door dezen maatregel, mits goed toegepast wordende, zou er voor gezorgd kunnen worden, dat die gedeelten van ons land, welke binnen de liniën van defensie gelegen zijn, eventueel bijtijds van het noodige voorzien worden.

Eindelijk blijft er nog een derde maatregel over, welke echter alleen op betrekkelijk kleine schaal toepassing zal kunnen en dan ook zal moeten vinden. Ik bedoel namelijk het van Rijkswege reeds in vredes-tijd opleggen van graanvoorraden op bepaalde punten van het land, alwaar daaraan bij plotseling opkomend oorlogsgevaar onmiddellijke behoefte kan ontstaan.

Mij komt het voor, dat aan die oplegging, wanneer zij op groote

schaal geschiedt, zulke groote bezwaren verbonden zijn en dat zij zulke buitengewone uitgaven van de schatkist zal vorderen, dat die maatregel alleen dan getroffen zoude moeten worden, wanneer het onverhoopt mocht blijken, dat de beide eerstgenoemde maatregelen niet aan het daarmede beoogde doel beantwoorden.

's-Gravenhage, 1901.

E. G. WINCKEL.

Luit.-Kolonel-Intendant.

Vrijwillige dienstneming en Kadervorming.

Volgens de bestaande vredesorganisatie van ons leger, dateerende van 1 April 1881 en sedert nog eenigszins gewijzigd, moeten er zijn bij:

ONDERDEELLEN.	VRIJWIL- LIGERS.	MILI- CIENS.	dus, onder de wapenen.
een compagnie Infanterie.....	35	175	$35 + 35 = 70$
„ veldeskadron Huzaren.....	80	110	$80 + 44 = 124$
„ depoteskadron „	87	—	87
het eskadron Ordonnansen.....	100	—	100
een batterij Veld-Artillerie.....	18	120	$18 + 48 = 66$
„ depot „	21	—	21
„ treinafdeeling Veld-Artillerie.....	40	275	$40 + 110 = 150$
„ batterij Rijdende-Artillerie.....	40	116	$40 + 46 = 86$
de Instructie-Batterij.....	150	—	150
een compagnie Vesting-Artillerie.....	12	150	$12 + 30 = 42$
„ „ Pantserfort-Artillerie.....	40	110	$40 + 22 = 62$
„ „ Pontonniers.....	25	205	$25 + 41 = 66$
„ „ Torpedisten.....	24	150	$24 + 30 = 54$
„ veld- (vesting-) compagnie Genietroepen	46	90	$46 + 18 = 64$
de spoorwegcompagnie „	32	70	$32 + 14 = 56$
„ telegraafcompagnie „	43	175	$43 + 35 = 78$
„ de school- en depotcompagnie „	60	—	60
een compagnie Hospitaalsoldaten.....	10	195	$10 + 39 = 49$

aannemende, dat één lichter ($\frac{1}{5}$ der miliciens) bij de onbereden en twee lichten bij de bereden wapens voor eerste oefening en als blijvend gedeelte onder de wapenen zijn, zooals tot vóór eenige jaren het geval was.

Met inbegrip van de vrijwilligers bij de staven der korpsen bedraagt het totaal aantal vrijwilligers bij de verschillende korpsen, volgens de *organieke* sterkte in 1881 en 1901, als hierna is aangegeven.

KORPSEN.	ORGANIEKE STERKTE		EFFECTIEVE STERKTE.				TOELICHTINGEN.
	Volgens de organisatie in		op 1 Juli		Maxi- mum	Jaar	
	1881	1901	1881	1900			
Reg. Gren. en Jag.	700	700	155	171 ^{a)}	338	1890	a) Waaronder 29 serg.-tit.
1 ^e Reg. Inf.	700	700	173	111 ^{b)}	239	1889	b) " 6 "
2 ^e " "	700	700	70	86 ^{c)}	183	1888	c) " 10 "
3 ^e " "	700	700	62	57 ^{d)}	119	1889	d) " 7 "
4 ^e " "	700	700	93	111 ^{e)}	184	1889	e) " 12 "
5 ^e " "	700	700	83	118 ^{f)}	202	1889	f) " 36 "
6 ^e " "	700	700	74	95 ^{g)}	175	1889	g) " 24 "
7 ^e " "	700	700	73	120 ^{h)}	211	1889	h) " 7 "
8 ^e " "	700	700	100	100 ⁱ⁾	162	1886 1887	i) " 22 " en 1 korp.-tit.
Totalen...	6300	6300	883	969 ^{k)}			k) " 153 serg.-tit. en 1 korp.-tit.
1 ^e Reg. Huzaren	510	517 ¹⁾	421	264	517	1887	1) Van af 1887.
2 ^e " "	510	517 ¹⁾	425	250	510	1888	
3 ^e " "	510	517 ¹⁾	516	464	518	1888	
Esk. Ordonnansen	100	100	83	94	99	1885 1893	
Totalen...	1630	1651	1445	1072			
1 ^e Reg. Veld-Art.	178	179 ²⁾	143	128	185	1889	2) Van af 1896.
2 ^e " "	178	179 ²⁾	132	119	181	1888	
3 ^e " "	178	179 ²⁾	123	111	180	1889	
Korps Rijd.-Art.met Instructie-Batterij	236	236	124	189 ^{l)}	248	1890	l) Waaronder 13 korp.-tit.
Korps Pontonniers	50	50	43	6	50	1887	
1 ^e Reg. Vest.-Art.	120	120	64	37	136	1889	
2 ^e " "	120	120	80	46	153	1888	
3 ^e " "	120	120	50	36	103	1889	3) In 1886 t/m 1892, 240; daarna t/m 1897, 120; sedert 1898, 126.
4 ^e " "	120	126 ³⁾	42	23	196	1890	
Korps Pantsf.-Art.	—	160 ⁴⁾	—	46	87	1894	4) Opgericht in 1893.
" Torpedisten	60	48	37	22	58	1893	
Totalen...	1360	1517	838	763			
Korps Genietroep.	400	457 ⁵⁾	269	220	339	1889	5) In 1888 en 1889, 450; in 1890 t/m 1895, 454; in 1896 t/m 1898, 446; sedert 1899, 457.
3 comp. Hosp.sold.	30	30	27	13	30	1883	m) Waaronder 153 serg.- en 14 korp.-tit.
Totaal generaal	9720	9955	3462	3037 ^{m)}			

In dien staat is tevens vermeld de *effectieve* sterkte op 1 Juli 1881 en 1900, ontleend aan de Staten B der staatsbegrootingen voor de dienstjaren 1882 en 1901 (VIIIe Hoofdstuk), alsmede het *maximum* daarvan in het jaar, waarin deze is bereikt.

Uit de aantallen dier effectieve sterkte blijkt:

- 1°. dat er steeds een groot *incompleteet* aan vrijwilligers is geweest, het meeste bij de Infanterie;
- 2°. dat sedert het jaar 1889 bij bijna *alle* korpsen het aantal vrijwilligers sterk is verminderd.

Waarom is een en ander toe te schrijven?

Naar onze meening is het van veel belang de reden daarvan op te sporen, omdat, waar, blijkens de organisatie, gerekend wordt op de aanwezigheid van een bepaald aantal vrijwilligers en, volgens de Min. Aanschr. van 14 Sept. 1881, IIIe Afd., Personeel, N°. 37 (D. B. U. blz. 475), het tot een der eerste plichten van de Korpscommandanten behoort, om, door gepaste maatregelen, het aanwerven van vrijwilligers tot het voltallig houden van het korps onder hun bevel te bevorderen, voor het groote incompleteet zekere oorzaken moeten bestaan, welke derhalve dienen te worden weggenomen, om het organieke aantal vrijwilligers te kunnen bekomen. Te meer verdient deze aangelegenheid nader te worden onderzocht, omdat op 1 Juli 1871 het aantal vrijwilligers bedroeg:

2155	bij de Infanterie	(organieke sterkte 8460);
1608	" " Cavalerie	(" " 1872);
1446	" " Artillerie	(" " 2281);
356	" " Genietroepen	(" " 375);

en dit aantal, hoofdzakelijk tengevolge van den daarna uitgebroken oorlog met Atjeh, tot 1 Juli 1881, successievelijk is verminderd tot dat in den staat aangegeven, daarna weder is toegenomen tot:

1770	bij de Infanterie	op 1 Juli 1889;
1628	" " Cavalerie	" 1888;
1422	" " Artillerie	" 1889;
389	" " Genietroepen	" 1889;

om vervolgens af te dalen tot de op 1 Juli 1900 (in den staat vermelde) zóó geringe sterkte van:

969	bij de Infanterie;
1072	" " Cavalerie;
763	" " Artillerie;
220	" " Genietroepen.

Vermoedelijk heeft tot die vermindering in niet geringe mate bijgedragen de aanvulling van het Nederlandsch-Indische Leger in de jaren 1894 (*Lombok*) en volgende, na den afval van TOEKOE OEMAR en het daarop gevolgde aanvallend optreden van den Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden, den tegenwoordigen Luitenant-Generaal VAN HEUTZ, want in het tijdvak van 1890 tot en met 1899 zijn er bij het Koloniaal Werfdepot te *Harderwijk* aangeworven 18.988 personen, waarvan: 7062

van het Leger overgenomen, 7837 Nederlanders en 4089 vreemdelingen.

In het daaraan voorafgaande tijdvak van 1881 tot en met 1889 bedroeg het totaal der werving 17.667 man, waarvan 4089 van het Leger overgenomen, 7711 Nederlanders en 4367 vreemdelingen; terwijl in het tijdvak van 1873 tot en met 1880, het totale aantal was 23.322, waarvan 3875 van het Leger overgenomen, 6214 Nederlanders en 13.233 vreemdelingen.

Gedurende die 27 jaren heeft dus het Leger hier te lande geleverd 15.026 man en zijn bovendien 21.762 Nederlanders in dienst getreden bij de koloniale troepen, zoodat Nederland in het geheel 36.788 man, d. i. gemiddeld per jaar 1362, naar zijne koloniën heeft zien vertrekken, om in de behoefte van zijne krijgsmacht aldaar te voorzien, ongetrekkend de 21.689 vreemdelingen, of per jaar gemiddeld 803. Volgens deze berekening zouden onze koloniale troepen alzoo eene jaarlijksche aanvulling van 2165 man hebben gehad; in de werkelijkheid is die aanvulling niet alleen geweest 1061 (in 1899) en 4516 (in 1875) man, maar was zij zelfs in de jaren 1873 tot en met 1877 successievelijk 3981, 1819, 4516, 3842 en 3046, totaal dus 17.204 man, of gemiddeld per jaar 3441 man, terwijl in 1894 naar de overzeesche gewesten uitgezonden zijn 3329 man, waarvan slechts 14 naar West-Indië. Deze getallen toonen duidelijk aan, hoe noodzakelijk het is, voor het behoud van onze koloniën, aldaar steeds eene voldoende sterke krijgsmacht te onderhouden; want, bij een oorlog met eene groote Mogendheid, welke natuurlijk ook over eene sterke zeemacht beschikt, zal het niet mogelijk zijn, uit het moederland de alsdan wellicht in nog meerdere mate noodige versterkingen toe te zenden.

Volgens de hiervoren aangegeven totalen der werving in de drie vermelde tijdvakken, hebben zich bij de koloniale troepen verbonden:

in 1873 t/m 1880,	3875	van het Leger	en	6214	Nederlanders,	totaal	10.089	man
" 1881 t/m 1889,	4089	"	"	7711	"	"	11.800	"
" 1890 t/m 1899,	7062	"	"	7837	"	"	14.899	"

Opmerkelijk is nu, dat gedurende het 1^e tijdvak het aantal vrijwilligers, op 1 Juli 1871 bedragende 5583 (waaronder 18 hospitaalsoldaten), *verminderde* tot 3462 (volgens den staat), d. i. met 2121 of 38 % der sterkte, en gedurende het 2^e tijdvak *toenam* tot 5176 (op 1 Juli 1889, waaronder 1573 der Cavalerie en 22 hospitaalsoldaten), alzoo met 1714 of 50 %, niettegenstaande er van het Leger 214 man en bovendien 1497 Nederlanders, totaal 1711 personen, *meer* aangeworven werden dan in het 1^e tijdvak. In het 3^e tijdvak daarentegen *verminderde* het aantal vrijwilligers met slechts 2139 of 41 % der sterkte, alhoewel 3099 personen (waaronder 2973 van het Leger en 126 Nederlanders) *meer* dan in het 2^e en 4810 *meer* dan in het 1^e tijdvak werden aangeworven. Bedroeg de vermindering in het 1^e tijdvak bij de Infanterie 59 %, de Cavalerie 10 %, de Artillerie 42 % en de Genietroepen 24 % harer sterkte, in het 3^e tijdvak was zij bij die wapens respectievelijk 45, 34, 46 en 43 %, dus aanmerkelijk meer bij de Cavalerie en de Genietroepen dan in het eerstgenoemde tijdvak.

Daar, in den regel, de lust tot dienstneming bij deze beide wapens veel grooter is dan bij de andere en na 1889 bij *alle* korpsen het aantal vrijwilligers zóó sterk is verminderd, dat, met inbegrip van de 6 vrijwilligers der Normaal-Schietschool en de 5 vrijwilligers der Rij- en Hoefsmidschool, — in de Staten B mede vermeld bij de Infanterie en de Cavalerie —, het totale incompleet op 1 Juli 1900 bedroeg 6918 man op de organieke sterkte van 9966, of bijna 70 % (op 1 Juli 1889 was het incompleet 4735 op de organieke sterkte van 9916 of ongeveer 48 %; op 1 Juli 1881, 6285 op 9745 of bijna 64.5 %, en op 1 Juli 1871, 7425 op 13.008, of 57 %), vermeenen wij, dat niet alleen de overgang bij de koloniale troepen, maar ook nog andere omstandigheden tot die vermindering moeten hebben geleid.

Wellicht kunnen daartoe hebben bijgedragen:

- 1°. De uitbreiding van het Wapen der Koninklijke Marechaussee.
- 2°. Verbetering der maatschappelijke toestanden.
- 3°. De te lange duur der eerste dienstverbintenis.
- 4°. De te geringe bezoldiging.
- 5°. De slechte vooruitzichten in dienst, wat bevordering en pensioen betreft.
- 6°. De hoogere eischen, in vergelijking met vroeger, gesteld ten opzichte van den dienst.
- 7°. De meerdere wacht-, corvee- en andere diensten, welke de vrijwilligers thans moeten verrichten, wegens de geringe sterkte van het personeel onder de wapenen, deels door het gebrek aan vrijwilligers, doch voornamelijk door het met verlof zenden 's winters van het grootste gedeelte der miliciens.
- 8°. De snellere bevordering van het militie- en het reservekader, terwijl dit kader aan lagere eischen dan het vrijwillige kader, wat militaire kennis en practische geschiktheid betreft, heeft te voldoen.
- 9°. De uitbreiding, welke in de laatste jaren is gegeven aan de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, het voorbereidend militair onderricht, de schietoefeningen in de zomermaanden, enz., tengevolge waarvan tal van personen niet kunnen deelnemen aan de oefeningen van den troep en daarin dus de zoo gewenschte afwisseling niet kan worden gebracht.
- 10°. Het, wegens gebrek aan personeel, tegen den zin plaatsen in niet begeerde betrekkingen, als oppasser aan de Cadettenschool, de Koninklijke Militaire Academie en andere inrichtingen.

Misschien zijn er nog andere redenen, welke alsdan mede vermeld zullen zijn in de jaarlijksche verslagen der Korpscommandanten, ter verantwoording van het negatief resultaat hunner pogingen om het organiek vastgestelde aantal vrijwilligers te verkrijgen, maar het is ons niet bekend, wat te dien opzichte is of wordt gedaan bij de onbe-re-den wapens; ten minste dergelijke oproepingen tot vrijwillige dienstneming bij de Infanterie, de Vesting- en de Pantserfort-Artillerie, de

Korpsen Pontonniers, Torpedisten en Genietroepen als bij de Cavalerie, de Veld- en de Rijdende-Artillerie hebben wij niet gezien, terwijl het ons herhaaldelijk is gebleken, dat men onbekend is met het bestaande incompleet, bedragende alleen bij de Infanterie reeds 5331 ($\pm 85\%$), bij de Vesting-Artillerie 344 ($\pm 71\%$) en bij de Genietroepen 237 ($\pm 52\%$), bij het Korps Pontonniers 44 (88%), bij het Korps Torpedisten 26 (54%) en bij het Korps Pantserfort-Artillerie 114 (70%), volgens de effectieve sterkte aan vrijwilligers op 1 Juli 1900. ¹⁾

Waar bij de korpsen der *onbereden* wapens een zoodanig incompleet aan manschappen — bij de Infanterie is het zelfs 87%, tengevolge van de onder de vrijwilligers begrepen zijnde 153 sergeanten- en 1 korporaal-titulair (zie den staat) — niet alleen een nadeeligen invloed uitoefent op de oefeningen van den troep, maar ook op de vorming van het kader, en het vooral voor de escouade-commandanten (korporaals) der Infanterie geheel wat anders is, het bevel te voeren over $\frac{1}{3} \times 70 = 9$ man (d.i. nog slechts $\frac{9}{25}$ van de oorlogssterkte) dan over $\frac{1}{3} \times 40 = 5$ ²⁾ ('s zomers) en $\frac{1}{3} \times 23 = 3$ ('s winters, als eene halve lichter onder de wapenen wordt gehouden), of minder, bij de *bereden* wapens werkt het nog ten nadeele van de verzorging en de africhting der paarden en van het behoorlijk onderhoud der tuigen, en bij de artillerie bovendien van dat van het materieel. Een en ander wijst dus op de noodzakelijkheid steeds eene voldoende sterkte aan manschappen (soldaten) onder de wapenen te houden, en wel bij de bereden wapens een zoodanig aantal, dat, na aftrek van alle wacht-, corvee- en andere diensten, verloven en zieken, minstens per 2 paarden één man beschikbaar is, om deze te poetsen, voor welke verzorging dagelijks per paard reeds één uur wordt gevorderd, zal zij eenigszins behoorlijk kunnen plaats hebben.

Hoe meer *vrijwilligers* nu aanwezig zijn, des te minder *dienstplichtigen* zullen er na den eerste-oefeningstijd onder de wapenen behoeven te worden gehouden of geroepen, zoodat het voor laatstgenoemden verre

¹⁾ Volgens den staat B der staatsbegrooting voor 1902, verschenen na het schrijven van dit opstel, was de *effectieve* sterkte op 1 Juli 1901 bij de:

Infanterie.....	926;	dus incompleet: 5380.
Cavalerie.....	1237;	" " 419.
Veld- en Rijdende-Artillerie	563;	" " 210.
Pontonniers.....	8;	" " 42.
Vesting-Artillerie.....	106;	" " 380.
Pantserfort-Artillerie.....	33;	" " 127.
Torpedisten.....	19;	" " 29.
Genietroepen.....	224;	" " 233.
Hospitaalsoldaten.....	13;	" " 17.

Totaal 3129. 6837.

²⁾ 969 vrijwilligers bij 180 compagnieën is 5 à 6 man per compagnie, indien allen daarbij present zijn; bovendien 35 miliciens.

van onverschillig is, of er al dan niet een groot aantal van de eerstgenoemde categorie zich *in vreedestijd* in de gelederen bevindt. Maar niet minder is dit het geval *bij mobilisatie*, want dan zijn de vrijwilligers — namelijk zij, die eenige jaren achter elkaar in dienst zijn geweest en gedurende dien tijd meer praktische ondervinding hebben kunnen opdoen dan in dien van hunne geheele africhting als *soldaat* (bij de bereden wapens zeker op niet minder dan één jaar te stellen) — de personen, die de *voorlichters* zullen zijn van de dienstplichtigen der 8 lichtingen (volgens Art. 6 der Militiewet 1901) met hun korten oefeningstijd (eerste-oefening, blijvend gedeelte, herhalings-oefeningen), de *kern* van het Leger moeten vormen en tot *steun* zullen dienen, in het bijzonder van het militie- en het reservekader (zoowel de officieren als de onderofficieren en korporaals), maar niet minder van het jeugdige vrijwillige (zgn. beroeps-) kader.

Behalve degenen, die bij de korpsen zelf tot een graad worden opgeleid, wordt het laatstgenoemde kader nog verkregen uit de volontairs, die bij het Instructie-Bataljon, de Instructie-Compagnie en de Instructie-Batterij in dienst zijn getreden. Waarom in de meergenoemde staten B deze categorie van vrijwilligers niet vermeld zijn — volgens de organieke sterkte kunnen er 500 bij het Instructie-Bataljon (Infanterie) en 240 bij de Instructie-Compagnie (Artillerie) zijn — is voor ons een raadsel; eveneens, waarom de Instructie-Batterij een *onderdeel* uitmaakt van het Korps Rijdende-Artillerie, daar zij toch bestemd is om jongelingen op te leiden tot korporaal der Veld- of der Rijdende-Artillerie, alzoo tot opleiding van kader voor de geheele bereden artillerie, evenals de Instructie-Compagnie dient tot *voorziening* in kader voor de Vesting-Artillerie, de Pontonniers en de Torpedisten, en het Instructie-Bataljon tot het opleiden van jongelingen tot korporaal der Infanterie. Hetzelfde geldt omtrent de thans reeds meer dan 20 jaren durende *tijdelijke* bestemming van de 9e en de 10e compagnie van het 1e Regiment Vesting-Artillerie voor den dienst bij de Artillerie-Schiet-school en de gedurende dat zelfde tijdstip *nog niet opgerichte* compagnie Werklieden.

Het is te hopen — naar wij vertrouwen, zelfs te verwachten — dat bij de aanstaande reorganisatie van het leger, waarbij de definitieve *oorlogsorganisatie* ongetwijfeld als grondslag zal worden aangenomen, dergelijke vraagpunten zich niet meer zullen voordoen en dat alsdan tevens rekening is gehouden met de, door de invoering van den persoonlijke dienstplicht en door de nieuwe Militie- en Landweervetten, gewijzigde omstandigheden ten opzichte van de *vrijwillige dienstneming* en de *kadervorming*, waarop wij bij deze de aandacht wenschen te vestigen.

Zoals bekend is, moet, ingevolge de 1e alinea van Art. 181 der Grondwet, onze landmacht — evenals de zeemacht — bestaan uit *vrijwillig dienenden* en uit *dienstplichtigen*. Terwijl de laatstgenoemden door loting worden aangewezen uit de Nederlanders en de ingezetenen niet-Nederlanders, volgens de Militiewet, en deze wet, alsmede de

Landweervet, voorschriften bevat omtrent hun dienst, oefening en opleiding tot een graad of rang, ontslag, enz., een en ander ter voldoening aan de 2e alinea van voormeld artikel der Grondwet, wordt door de Grondwet niets bepaald omtrent de vrijwillig dienenden, zoodat de Regeering, of liever het Legerbestuur, de vrijheid heeft voor deze categorie van personen al die bepalingen te maken, welke noodig en nuttig worden geacht.

Aangezien het, uit den aard der zaak, gewenscht is eene *nationale* krijgsmacht te hebben tot bescherming der belangen van den Staat, moet het derhalve aan *vreemdelingen* — niet-Nederlanders — slechts bij uitzondering vergund worden, bij die krijgsmacht in dienst te treden. Dit voorop stellende en rekening houdende met het voornemen om in de Wet het beginsel op te nemen, dat, tot verkrijging van pensioen, de diensttijd zal worden berekend van af het 16e levensjaar, alsmede lettende op de omstandigheid, dat de dienstplichtigen bij hunne inlijving ouder dan 19 jaar zullen zijn, komt het ons voor, dat voortaan geen personen, jonger dan 16 jaar, tot eene vrijwillige dienstverbintenis zullen mogen worden toegelaten, daar het toch minder gewenscht is te achten, 14- en 15-jarigen, zooals thans het geval is — namelijk de élève-tamboers, hoornblazers en muzikanten — in het Leger op te nemen. Welke diensten kunnen bovendien zulke jeugdige personen, bij eventueele mobilisatie — en daarop dient, naar onze meening, steeds het oog te zijn gevestigd —, aan den Staat bewijzen? Is het niet meer gewenscht hen in staat te stellen zich vooraf lichamelijk, vooral door de gymnastiek, en geestelijk, door schoolonderwijs, te ontwikkelen, zoodat zij, in dienst tredende, bruikbare leden van de krijgsmacht kunnen zijn?

In verband daarmee vermeenen wij, dat, meer dan thans, de gelegenheid moet worden verschaft om, naar gelang van de meerdere of mindere ontwikkeling, eene dienstverbintenis aan te gaan, welke van den aanvang af reeds aangeeft, met welke *bedoeling* de vrijwilliger in dienst treedt, dus wat hij in het Leger in de eerste plaats wenscht te worden. Daartoe zouden wij wenschen, dat werd bepaald, dat een ieder, die 16 jaar oud is en bij geneeskundig onderzoek lichamelijk voor den militairen dienst geschikt is bevonden, zich verbinden kan:

- 1°. als *gewoon vrijwilliger*,
- 2°. „ *adspirant-korporaal*,
- 3°. „ *adspirant-onderofficier*,
- 4°. „ *adspirant-vaandrig (kornet)*,
- 5°. „ *adspirant-officier*,
- 6°. „ *adspirant-administrateur*,
- 7°. „ *adspirant-militaire arts*,
- 8°. „ *adspirant-paardenarts*,
- 9°. „ *adspirant-militair apotheker*,
- 10°. „ *adspirant-technicus*,
- 11°. „ *adspirant-muzikant*,

indien hij voldoet aan de voor elke dezer categorieën gestelde eischen van bekwaamheid.

Uit den aard der zaak volgt, dat die eischen voor den *gewonen vrijwilliger* zeer gering kunnen zijn en zich hoogstens zouden moeten bepalen tot eenige kennis van lezen, schrijven en rekenen, welke zelfs niet zoude behoeven te worden gevorderd, doch slechts als aanbeveling dient, om in het gewenschte garnizoen geplaatst te kunnen worden, en dat de eischen voor de overige categorieën niet te hoog worden gesteld, doch verband houden met de *opleiding*, welke de vrijwilliger in dienst zal ontvangen, en den *tijd*, waarin zulks kan geschieden, waarbij op den voorgrond staat, dat hij *theoretisch* en *practisch* geschikt moet zijn voor de door hem begeerde militaire betrekking, wanneer deze hem wordt gegeven en hij dus daarin werkzaam zal zijn.

Gewenscht zoude het evenwel zijn, tevens te rade te gaan met de kundigheden, welke op de verschillende scholen door de jongelieden der verschillende klassen van de maatschappij kunnen worden verkregen. Zoo komt het ons voor, dat voor de *adspiranten-korporaal* en *-onderofficier* zoude kunnen gelden de eisch, dat zij met vrucht *lager onderwijs* hebben genoten; voor de *adspiranten-vaandrig (kornet)*, dat zij evenzoo eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus hebben bezocht; voor de *adspiranten-officier*, dat zij het getuigschrift van een hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus hebben verkregen; voor de *adspiranten-administrateur*, waaruit de kwartiermeesters moeten voortkomen, dat zij eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus met vrucht hebben doorlopen; voor de *adspiranten-militaire arts, paardenarts* en *militair apotheker*, dat zij eene in verband met hunne toekomstige betrekking voldoende voorbereidende opleiding hebben genoten, en voor de *adspiranten-technicus*, de aanstaande meesterwerklieden, machinisten, enz., dat zij het getuigschrift van een burgerschool bezitten.

Daarentegen zouden wij voor de vrijwilligers der categorieën 2° t/m 11° als *eisch* willen stellen eene *voldoende bedrevenheid* in de gymnastiek, om verzekerd te zijn, dat hunne lichamelijke ontwikkeling van dien aard is, dat deze hunne eerste militaire opleiding niet belemmert, integendeel, deze periode van hun dienstdag zoo kort mogelijk doet zijn, zoodat zij spoedig geheel als *soldaat* afgericht kunnen worden en hunne verdere vorming tot *militair* dus zoodra mogelijk kan aanvangen.

In verband daarmede zouden wij gaarne zien, dat voor *alle* wapens eene indeeling der manschappen in 2 klassen werd aangenomen en dat de 1ste klasse, door een distinctief — bijv. op de reeds bestaande wijze bij de bereden wapens, de artillerie en de genie — aan te duiden, alsdan gevormd werd door degenen, die als *geoefend soldaat* beschouwd kunnen worden door te hebben voldaan aan daarvoor vastgestelde eischen van theoretische en praktische geschiktheid. De tijd, waarin die geschiktheid kan worden verkregen, hangt uit den aard der zaak af van het wapen, van den dienstijver en van de intellectueele en lichamelijke

ontwikkeling van den vrijwilliger, doch ook van de wijze van opleiding, en zal bij de bereden wapens langer wezen dan bij de onberedenen, voor welke laatsten op gemiddeld 6 maanden zal moeten worden gerekend. Deze overweging leidt ons tot de vraag, of het niet gewenscht zoude zijn een bepaald tijdstip vast te stellen, bijv. 1 April, waarop bij de *onbereden* wapens eene dienstverbintenis kan worden aangegaan, en voor de *bereden* wapens den 1sten October daarvoor aan te nemen, in het belang van eene geregelde, stelselmatige opleiding. Bij eene bevestigende beantwoording dier vraag zoude het, naar onze meening, alsdan mogelijk wezen de verdere opleiding tot *korporaal* eveneens bij den troep te doen plaats hebben — dus niet meer bij het Instructie-Bataljon, de Instructie-Compagnie en de Instructie-Batterij — en van deze onderdeelen te maken *onderofficiersscholen*, alwaar de *onderofficieren* en de *vaandrigs* (*kornetten*) worden gevormd. De korpsen zouden daardoor ontheven worden van de zorg voor de opleiding der onderofficieren, terwijl deze zelf beter en eenvormiger zoude kunnen geschieden dan thans het geval is. Bovendien verkrijgt men door de vaandrigs (*kornetten*) geschikte onderofficieren, die de plaats van een luitenant kunnen vervullen en door hun graad meer overwicht bezitten dan de tegenwoordige sergeanten majoor-titulair.

Van een militair standpunt beschouwd, achten wij het verder van hoog belang aan de *adspirant-officieren* (waaronder te rekenen zijn de cadetten der Cadettenschool en der Koninklijke Militaire Academie, alsmede de onderofficieren, die thans een Cursus en den Hoofdcursus volgen), behalve den graad van 1° klasse, korporaal en sergeant (wachtmeester), ook dien van vaandrig (*kornet*) te verleen en hen als zoodanig dienst te laten doen, alvorens tot *officier* te benoemen, vooral nu bij het reservekader de graad van vaandrig (*kornet*) is ingesteld. Het komt ons zelfs voor, dat die graad ook door het militiekader moet kunnen worden behaald, omdat door den persoonlijken dienstplicht ook onder de dienstplichtigen evenzeer ontwikkelde personen zullen worden aangetroffen, die in bedoelden graad kunnen optreden, als onder de vrijwillig dienenden. Aangezien in oorlogstijd niet zal worden gevraagd, of de met een graad bekleede tot het vrijwillig-, militie- of reservekader behoort, maar alleen zal worden — althans moet kunnen worden — gevergd, dat hij de aan zijn graad verbonden theoretische en practische geschiktheid bezit, moeten ook DEZELFDE eischen voor ALLEN worden gesteld, voor zooverre de MILITAIRE bekwaamheden betreft. Zulks is bovendien noodig ter bevordering van den goeden geest in het leger, waarbij, wellicht meer dan elders, zoo hooge prijs wordt gesteld op de handhaving der maatschappelijke beginselen van „gelijkheid voor de wet” en „loon naar bekwaamheid en verdienste”. Wat heeft men in het leger aan zoogenaamde „geleerden”, die Hoogere Wiskunde, Scheikunde, Latijn, Grieksch, enz., enz., kennen, doch, zooals men pleegt te zeggen, „niet in staat zijn eene sectie te verplaatsen”? Men stelle zich toch steeds den *oorlogstoestand* voor en denke niet alleen aan *redessoldaten*!

Ook voor de categorieën, sub 6°—11° genoemd, achten wij het gewenscht, de vrijwilligers successievelijk de hierboven vermelde graden te doen doorloopen, om hen allengs te doen verplaatsen in de militaire positie, welke zij hebben verkregen door te voldoen aan de daarvoor gestelde eischen, waartoe behoort een zekere tijd dienst doen in elken graad. Daardoor zal tevens worden voorkomen, hetgeen men thans ziet bij de tot officier van gezondheid en tot paardenarts aangestelde burgerartsen en vee-artsen, dat zij niet weten, hoe zij in de uniform gekleed moeten zijn, den militairen groet moeten brengen en zich verder behooren te gedragen. In hun eigen belang, maar niet minder in dat van het leger, is het goed zich te herinneren, dat „le ridicule tue”. Zoude het voorts geen overweging verdienen dezelfde categorieën in het leven te roepen bij de militia? Ons dunkt van wel, omdat daardoor de onder de dienstplichtigen aanwezige elementen tot steun van de respectieve organen kunnen dienen en dus als helpers daarvan geen personen behoeven te worden aangewezen, die niets van het vak verstaan, zooals thans het geval is; men denke slechts aan de ziekendragers, het personeel in de ziekenstallen, enz.

Zoo ware het ook gewenscht, eene categorie *paardenoppassers* te scheppen, zooals o. a. in Denemarken bestaat, zijnde vrijwilligers en dienstplichtigen, die, na eene bepaalde opleiding daarvoor te hebben genoten, als zoodanig optreden bij de officieren, die een of meer dienstpaarden moeten houden. Wellicht zouden er ook nog *schrijvers* behoeven te worden gevormd, indien deze niet reeds zijn te verkrijgen uit de categorie der adspiranten-administrateur.

Wat betreft den *duur der dienstverbintenis* vermeenen wij, dat het daarvoor te stellen aantal jaren verband moet houden met den gemiddelden tijd, waarin de opleiding kan plaats hebben, en met dien, gedurende welken in elke betrekking dienst zal moeten worden verricht.

Ons wil het voorkomen, dat de laatste op drie jaren kan worden gesteld en dat het gewenscht is, eene *eerste* dienstverbintenis door den *gewoon vrijwilliger* voor niet langer dan drie jaren te doen aangaan. Het eerste jaar daarvan dient tot zijne opleiding; hij is gedurende dien tijd, eigenlijk gezegd, steeds „recruut”. Eerst in het tweede jaar — voor enkelen misschien reeds eerder — kan hij geheel als „geoefend man” worden aangemerkt, zoodat het leger gedurende twee jaren over hem als zoodanig beschikt. Bevalt het hem niet in den dienst, welnu dan heeft hij de gelegenheid naar eene burgerbetrekking uit te zien en is hij in staat deze na drie jaren te verkrijgen. Gelukt hem dit niet, dan is het voor hem gewenscht, zich voor niet langer dan voor één jaar te *behoeven* te verbinden, doch niet minder voor het *leger*, dat zulks voor niet langer *kan* geschieden, zoodat het voor beide partijen overweging verdient te bepalen, dat eene tweede en volgende dienstverbintenis — een zoogenaamd „reëngagement” — slechts voor één jaar *mag* worden gesloten.

Dezelfde bepaling zouden wij voor alle andere categorieën willen doen

gelden, of wel, dat men zich voor onbepaalden tijd mag verbinden, onder voorwaarde, dat beide partijen gerechtigd zijn op elk gewild tijdstip de overeenkomst te doen eindigen; op deze wijze wordt voorkomen, dat onwillige elementen in het leger blijven en zal o. i. wellicht spoedig ook het Algemeen Depôt van Discipline kunnen verdwijnen.

Evenals in de burgermaatschappij het *loon* prikkelt tot het verrichten van *arbeid*, is in het leger de *bezoldiging* als de machtigste factor te beschouwen, om de vrijwilligers in dienst te doen blijven en hen aan te sporen allengs eene betere positie te verkrijgen. Op grond hiervan vermeen wij, dat het noodig is de *soldijen* zoodanig te regelen, dat het bedrag daarvan stijgt naar gelang de vrijwilliger zich meer bekwaamt en zich langer aan den militairen dienst wijdt. Het eerste heeft thans reeds gedeeltelijk plaats, het laatste daarentegen niet, doch wordt alleen eene *premie*, geëvenredigd aan het aantal jaren van het reëngagement, toegekend. Aangezien die premiën in den regel op ondoelmatige, onbehoorlijke wijze worden verbruikt, behooren zij te worden afgeschaft. Het thans daarvoor beschikbaar gestelde geld zouden wij willen bestemmen voor eene trapsgewijze vermeerdering der soldijen en voor eene verhooging der dagelijksche toelagen, ten behoeve van het onderhoud der kleeding en uitrusting. Is het wellicht vooreerst niet mogelijk of minder gewenscht de premie af te schaffen, dan achten wij het noodzakelijk het bedrag daarvan zoodanig te bepalen, dat het dienen kan om den vrijwilliger bij zijne indiensttreding verschillende zaken aan te schaffen, welke hij noodig heeft en niet van het Rijk ontvangt. Het minimum ware op *f* 10.— te stellen en voor elke categorie der vrijwilligers nader te bepalen.

De soldijen der 1^e, 2^e, 3^e en 4^e categorie bijv. zouden alsdan zonder bezwaar gesteld kunnen worden op respectievelijk *f* 0.15, *f* 0.20, *f* 0.25 en *f* 0.30 voor de *onbereden* wapens en op *f* 0.10 meer voor de *bereden* wapens; voor de vrijwilligers der 1^e klasse ware dit bedrag met *f* 0.05 te vermeerderen, terwijl wij eene zelfde verhooging toegekend zouden willen zien aan hen, die tot scherpschutter, ordonnans, remonteberijder, enz., enz., worden aangesteld, en wel telkens voor elke dier bijzondere betrekkingen, waarvoor zij de vereischte bekwaamheid hebben verkregen.

Bij aanstelling tot korporaal, onderofficier, vaandrig (kornet) komt het ons gewenscht voor een verlof, met behoud van de aan dezen graad verbonden soldij, van 8 à 14 dagen te verleenen en tevens *f* 5.— à *f* 10.— als gratificatie toe te kennen, ter bestrijding van de reis- en andere kosten.

Na het einde der eerste dienstverbintenis in dienst blijvende, zouden wij per jaar opnieuw eene verhooging van *f* 0.05 — voor de onderofficieren *f* 0.10 — per dag willen gegeven zien, doch niet meer ná het derde jaar, indien de vrijwilliger niet tot een graad of tot een naast hooger bevorderd is geworden. Hiermede beoogen wij den gewonen vrijwilliger langer dan 3 jaren in dienst te doen blijven, hem aan te sporen een graad te behalen, hem in dien graad 3 jaren te behouden,

zoo mogelijk nog 3 jaren in den naastvolgenden graad, doch hem tevens te doen zien, dat het leger geen bijzonderen prijs stelt op het bezit van personen, die 6 jaren achtereen hebben gediend als *soldaat* zonder *korporaal* te zijn kunnen worden, en van hen, die 3 jaren als korporaal of sergeant (wachtmeester) dienst hebben gedaan, zonder tot den graad van sergeant-majoor (opperwachtmeester), adjudant-onderofficier bevorderd te zijn kunnen worden of aan de daarvoor gestelde eischen te hebben kunnen voldoen. Met het oog op de vooruitzichten van de vrijwillig in dienst tredenden is het, naar onze meening, gewenscht, dat dergelijke elementen het leger verlaten, maar niet minder nog meerdere maatregelen te treffen om den afvoer in de hand te werken, door het aantal *gehuwde* onderofficieren zeer te beperken — eene groote besparing in geld, dat alweer ten bate van andere dringend noodige zaken ten opzichte van het personeel kan worden aangewend —, burgerbetrekkingen voor het kader, dat 6 jaren als zoodanig gediend heeft, beschikbaar te stellen, pensioen te verleenen op niet te hoogen ouderdom, enz.

Ten einde den vrijwilliger in staat te stellen gedurende zijn diensttijd behoorlijk in het onderhoud van zijne kleeding en uitrusting te voorzien en tevens eene kleine som gelds te besparen, tot aanschaffing van burgerkleeding en tot levensonderhoud in den eersten tijd ná het verlaten van den dienst, werd door ons aangegeven de dagelijksche toelage voor die kleeding te verhoogen. In aansluiting met het vorenstaande zouden wij wenschen, dat de tegenwoordig jaarlijksche uitbetaling van het tegoed aan de gehuwden niet meer geschiedde, doch alleen plaats had bij het verlaten van den dienst; dan toch heeft het door bezuiniging bespaarde geld meer nut dan thans, terwijl het oneigenaardig is geld, voor kleeding, enz., toegekend, te zien besteden voor aardappelen, steenkolen en andere zaken, niets daarmede gemeen hebbende, daargelaten nog, dat dikwijls dientengevolge de kleeding zelve wordt veronachtzaamd.

In de voorgaande beschouwingen omtrent het voor ons Leger zoo gewichtige vraagstuk betreffende de vrijwillige dienstneming en de kadervorming werd hoofdzakelijk slechts rekening gehouden met het incomplete aan vrijwilligers (soldaten) en de behoefte aan kader beneden den rang van officier. Terloops werd daarbij het een en ander aangestipt ten opzichte van het *officierskader* en gewezen op de wenschelijkheid alle toekomstige officieren de verschillende graden te doen doorloopen en daarin een bepaalden tijd dienst te laten doen. Ter aanvulling daarvan diene, dat eene zoodanige regeling vooral door ons wordt aanbevolen, omdat zij de aspirant-officieren vertrouwd maakt met den troep en met de bezwaren, waarmede een ieder te kampen heeft, alsmede hen zal doen inzien, dat *theoretische kennis* alleen niet voldoende, doch vooral *practische ondervinding* noodig is, om in het Leger een bruikbaar aanvoerder te kunnen zijn, en dat hunnerzijds alle krachten moeten worden ingespannen, om door plichtsbetrachting, ijver, tact en zaak-

kennis het vertrouwen hunner minderen te verwerven, wier lot in oorlogstijd veelal in hunne handen ligt. Nu bij het officierskader reeds een groot incompleet is, de sterkte van het leger wordt uitgebreid en het te voorzien is, dat ook het aantal tactische eenheden in de toekomst grooter zal worden, mede door die der Landweer, zal de behoefte aan officieren zich eveneens doen gevoelen en is het derhalve noodig reeds nu die maatregelen te treffen, waardoor het mogelijk zal zijn het benodigde aantal uit het kader te bekomen. Daaronder rekenen wij o. a. de instelling der categorie van adspiranten-vaandrig (kornet) voor de vrijwilligers en voor de dienstplichtigen; deze categorie zal, wegens den langeren onafgebroken dienst dan dien van het reservekader, voldoende waarborgen kunnen verschaffen, dat zij de ontbrekende luitnants-plaatsen kan aanvullen, vooral indien hare opleiding met dit doel rekening houdt.

Maar in niet mindere mate mag worden bedacht, dat het *kader* beneden den rang van officier eene zoodanige sterkte en opleiding dient te verkrijgen, dat het in staat is de *manschappen*, grootendeels dienstplichtigen met oppervlakkige, langdurig onderbroken militaire opleiding, aan te voeren in den strijd tegen overmachtige troepenafdeelingen, door een 2- à 3-jarigen oefeningstijd voorbereid voor de zware taak, welke in den oorlog voor den militair is weggelegd.

W.

De beteekenis van weerkracht ter zee voor de staatkunde van den jongsten tijd, ¹⁾

DOOR

H. OOLGAARDT,
Kapitein der Veldartillerie.

Bij pogingen om eenig standpunt te naderen, vanwaar een blik geslagen zou kunnen worden op het leven, het werken en het onderling verkeer der volken, verrijst voor het oog onzer verbeelding een merkwaardig en in vele opzichten aantrekkelijk tooneel.

Wij zien dan hoe de aardbodem in steeds hooger mate benuttigd en geschikt gemaakt wordt, om aan de veelzijdige, steeds stijgende behoeften der beschaafde menschheid te voldoen. Zoover de blik reikt wordt een meer of minder ingespannen arbeiden waargenomen; daarnaast de producten en de algemeene ontwikkeling, die als de vruchten dier inspanning kunnen worden beschouwd. En waar de bevolking van eenig land, hetzij door mindere beschaving of door afwijkende zeden en begrippen, aan het leven geringer eischen stelt, en als gevolg van dien toestand zich niet aangordt, om tot de wereldproductie bij te dragen op eene wijze, die evenredig is aan het vermogen van den bodem dien het bewoont, daar ziet men ras elders kapitaal en arbeidskrachten beschikbaar stellen, en den stoot hiertoe van buiten aangebracht. De economische en financieele belangen der in de beweging deelende volken, en met deze die hunner staatkunde, reiken dan ook verre buiten de grenzen van het eigen vaderland.

Opvallend is het echter, hoe die algemeene inspanning en uiting van krachten alom gepaard gaat met een sterk op den voorgrond stellen van de belangen der eigen nationaliteit. Elke regeering beoogt bij hare handelingen uitsluitend de welvaart en den bloei van den eigen staat. Wij zien haar zich terugtrekken bij verwickelingen, die de belangen van het volk niet of minder direct raken; maar ook steeds en onder alle omstandigheden weder gereed om op te treden, waar het geldt die belangen te behartigen, waar de kans bestaat om bepaalde voordeelen te behalen. Allianties worden daarbij gesloten, doch vrij mag worden beweerd, dat dit slechts geschiedt om gezamenlijk eenig doel te vervol-

---

¹⁾ Dit opstel werd geschreven in December 1900. Vele der gegeven cijfers zijn niet meer de nieuwste; de strekking echter is actueel nu als op het genoemde tijdstip.

gen, waar men twijfelt of de eigen krachten wel zullen toereiken; verdragen worden aangegaan, doch ook hierbij ziet men de eischen, die eigen belangen betreffen, steeds weder opgevoerd, zoover als men daarbij, zonder ernstig protest van de medebelanghebbenden uit te lokken, meent te kunnen gaan.

Overweging verdient zeker de vraag, in hoeverre de regeeringen bij een dergelijk optreden, — en vooral daar waar onthouding wordt toegepast, terwijl eene gezamenlijke krachtsuiting brutale rechtschennis zou kunnen voorkomen, — handelen naar het inzicht en den wil der betrokken volken. De algemeene belangstelling in het verloop van den strijd in Zuid-Afrika is wel bij uitnemendheid geschikt om te doen zien, hoe tusschen dien wil en de handelingen der regeeringen in bepaalde opzichten al zeer weinig overeenstemming bestaat.

Het Fransche, het Duitsche en een goed deel ook van het Amerikaansche volk, om van ons vaderland en andere kleiner of grooter naties, die hier minder invloed kunnen uitöfenen, niet te spreken, koesterden toch eene sterke neiging om door tijdig ingrijpen Engeland's voornemen, om zijn wereldrijk ten koste van het bestaan der republieken in Zuid-Afrika te vergrooten, te verijdelen. Door de regeeringen echter werden, om welke redenen dan ook, daartoe geenerlei stappen gedaan. En voor het doel, dat wij hier ons stellen, zal het dan ook voldoende zijn er op te wijzen, dat de door de groote mogendheden in onze dagen gevolgde staatkunde door hare daden toont nog altijd minder de belangen der beschaafde menschheid te beoogen, dan wel uitsluitend die van het eigen volk. De eerste plicht, welken die mogendheden daarbij zich stellen, schijnt voorts wel te bestaan in het streven, aan het volk het bezit van een zoo groot mogelijk deel van de aardoppervlakte te verzekeren, en de verschillende meer of minder uiteenliggende, gaandeweg verworven gebieden door steeds enger band te vereenigen.¹⁾

Hoe Engelsche staatslieden door de economische, de staatkundige en de militaire aaneensluiting van Groot-Britannië en zijn koloniën een „Greater Britain” willen doen ontstaan, is algemeen bekend; maar aan de overzijde van het Kanaal worden ten rechte of ten onrechte van „La plus grande France” mede hooge verwachtingen gekoesterd. Bij onze oostelijke bureu vormt „Die Weltstellung des Deutschthums” een

1) Tot bevestiging van het in de laatste zinsneden beweerde, mogen hier een tweetal uitspraken van toonevende staatslieden eene plaats vinden. De steeds als edelmoedig geroemde GLADSTONE schreef: „Our nation would forswear itself and the laws of our being, if it could cast away in a moment the results of a long experience. Nor is it selfish for a nation, whose life has been a life of sorrow, to be concentrated in thought and feeling on itself.” (Zie het werkje „Thoughts from GLADSTONE” onder den datum 27 October); en Duitschland's Rijkskanselier legde nog den 10en December jl. in den Rijksdag de verklaring af: „De politiek van een groot land mag niet door het gevoel geleid worden, maar alleen door rustige, nuchtere overweging van de belangen van het land zelf.”

belang, waarover zeker veel gesproken en geschreven wordt, maar waaraan wij tevens zien arbeiden met ernst en volharding en steeds toenemende kracht. Noord-Amerika volgt mede de laatste jaren de staatkunde, die men als de imperialistische ziet aangeduid, en het zal zich wis gedwongen zien op dien weg voort te gaan, ook al komt de regeering eens in handen van de partij, die, vooral in verkiezingsperioden, zich hiervan zoo afkeerig betoont. In het Czarenrijk eindelijk bestaat, dank zij den geographischen toestand, meer dan bij een der andere genoemde mogendheden de bedoelde enge band; hier echter zal de regeering, naast het nog vergrooten van het reeds reusachtige grondgebied met economisch bijzonder voordeelige landstreken, vooral voor ruimere gemeenschap met de verschillende wereldzeeën hebben zorg te dragen.

Expansie is het dus, die alom door de staatkunde beoogd wordt. Het valt trouwens niet moeilijk aan te toonen, dat die handelwijze gevorderd wordt, wil zij de economische belangen van het volk, waarvoor moet worden opgekomen, behoorlijk dienen.

Het streven naar eene welvaart, die in de eerste plaats gegrond is op materieel bezit, de toename van de bevolking en van de beschikbare arbeidskrachten ook, die bij gezonde toestanden met die welvaart steeds zal gepaard gaan, deden in vele staten een nijverheid ontstaan, wier producten de behoeften van het eigen volk verre overtreffen. Waar die toestand heerscht, moeten voor de ontstane overproductie markten gezocht worden buiten de grenzen van het rijk, en men zal dit bij voorkeur doen waar de waren het voordeligst geplaatst kunnen worden, in streken dus, waar die nijverheid nog niet of slechts in geringe mate tot ontwikkeling kwam.

Maar ook bij dit streven openbaart zich weder in sterke mate het zelfzuchtig karakter van volk en staat. Men wil toch de te bedingen prijzen liefst zelf regelen, en dient daartoe concurrentie van vreemde volken te kunnen voorkomen. Door het heffen van rechten bij den invoer zal daarom getracht worden mededingers bij hun optreden te bemoeilijken, zoo mogelijk, hen uit te sluiten; om echter op deze wijze te werk te kunnen gaan moet de staat soeverein zijn in het betrokken gebied, en dit als kolonie kunnen worden beschouwd.

Behoort de bodem in den vreemde tot het grondgebied van den staat, dan zal deze voorts, door bepaalde maatregelen te treffen bij het verleenen van concessies, of wel door zelf en voor eigen rekening tot ontginning over te gaan, kunnen zorgen, dat de schatten aan mineralen, die dikwijls in den grond verborgen liggen, en de vaak van niet minder waarde zijnde gewassen, die uit dezen kunnen ontspruiten, in de eerste plaats aan het eigen volk ten goede komen. Hierin schuilt zeker mede een belangrijk voordeel, dat echter door minder direct in het oog vallende belangen in beteekenis wellicht toch nog overtroffen wordt.

Al moge de vlucht, die wij in onze dagen de nijverheid zien nemen, arbeid verschaffen aan vele handen, het verschijnsel doet zich niettemin

voor, dat de bevolking van een bloeienden staat sneller toeneemt dan de middelen, die noodig zouden zijn om in het eigen land aan allen gunstige levensvoorwaarden te kunnen verzekeren. Velen zullen deze dus elders zoeken, en emigratie, vaak op groote schaal, is het gevolg.

Voor het moederland kan het nu geenszins onverschillig zijn waarheen de uittrekkende mannen zich begeven. Geschiedt dit naar den vreemde, dan, al moge nog langen tijd liefde voor den geboortegrond der vaderen en sympathie voor vroegere landgenooten blijven bestaan, gaan zij op den duur toch in de vreemde natie op, en daarmede voor het eigen volk verloren. Kan daarentegen de stroom naar eigen gebied geleid worden, zoo worden op meerdere punten van den aardbodem centra gevormd, die, geheel of in hooge mate één in streven en belangen met het moedervolk, krachtig kunnen bijdragen om het internationale standpunt van dit laatste te verhoogen.

En groot zullen de hieraan verbonden voordeelen eenmaal blijken te zijn. Een open oog voor de werkelijkheid brengt toch tot de overtuiging, dat de strijd van rassen en volken om het bezit van den aardbodem, de strijd, die wel in de eerste plaats de geschiedenis der menschheid vormt, steeds voortduurt, en in de toekomst door het optreden van nieuwe mededingers wellicht scherper gevoerd zal worden dan ooit; zoodat het voor hen, die ook van die toekomst veel voor hun volk hopen en verwachten, zeker van belang zal zijn, zich op alle wijzen en door alle middelen voor dien strijd voor te bereiden en te wapenen, en ook door uitbreiding van gebied en veelzijdige ontwikkeling der nationaliteit de kracht hunner stelling op het wereldtooneel te versterken.

Het bezit van koloniën kan dus, zoo op economisch als op staatkundig gebied, groote voordeelen met zich brengen; op de strategische belangen, verbonden aan het bezit van territorium op meerdere punten van de verschillende werelddeelen, komen wij nader terug.

Nauw hangt met de geschetste beweging samen de ontwikkeling en de uitbreiding der handelsvloten van de verschillende volken. Het verkeer tusschen moederland en koloniën, de uitvoer van de producten der industrie, het aanbrengen der ruwe materialen, die deze laatste behoeft, maar door den eigen bodem niet of niet in voldoende mate geleverd kunnen worden, voorts de invoer van de ontzettende hoeveelheden levensmiddelen, die sommige industriestaten voor het voeden der bevolking behoeven, zijn even zooveel oorzaken, die den handel en met deze de scheepvaart een hooge vlucht deden nemen.

Vol leven en beweging is dan ook het beeld, dat het verkeer ter zee in onze dagen te zien geeft. Op de nieuwere kaarten vindt men, gelijk de spoorwegen op het land, de lijnen getrokken, die de groote verkeerswegen over de wereldzeeën aangeven, en men kan opmerken, hoe bij elke volgende uitgave hun aantal telkens weder toegenomen is. En die uitbreiding zal gewis nog langen tijd blijven voorkomen; ja, zij moet wellicht in zekeren zin nog als in hare opkomst worden beschouwd.

Het werktuig en het den mensch der twintigste eeuw ter beschikking

staande arbeidsvermogen doen toch afstanden verdwijnen; zij geven het verkeer ter zee een steeds meer regelmatig karakter, maken dit in steeds hooger mate onafhankelijk van de onbetrouwbaarheid der elementen. Dezelfde hier genoemde factoren zijn het voorts, die in staat stellen vroeger door hunne geïsoleerde ligging nauwelijks opgemerkte landstroken nu binnen het in ontginning te nemen terrein te betrekken, en tot welvaart en bloei te brengen. Steeds uitgestrekter zullen daardoor de kringen worden, die als het achterland van eenig zeegebied kunnen worden beschouwd. Men schat onze aarde thans bewoond door ruim 1500 millioen menschen; ik meen dat beschouwingen LEROI-BEAULIEU indertijd tot de slotsom deden komen, dat de beschikbare bodem bij doelmatige exploitatie voedsel voor circa vijfmaal dit aantal zou kunnen voortbrengen; indien daarbij wetenschap en techniek op haar ontwikkelingsbaan blijven voortschrijden, en dit met het stijgen van het gemiddelde peil der beschaving bij de verschillende volken gepaard zal gaan, welken omvang zal dan het verkeer ter zee in den loop der tijden niet aannemen? ¹⁾

Ter beantwoording van de vraag, hoe dit alles samenhangt met het

¹⁾ Een duidelijk inzicht in den aard en de toekomst van het verkeer ter zee kan men o. m. krijgen door het raadplegen der vele statistische opgaven in „Nauticus. Jahrbuch für Deutschlands Seeinteressen, 1900, Band V”.

Er blijkt uit, dat in onze dagen meer dan 27.550 handelsschepen de zee bevaren, maar vooral de jaarlijksche aanbouw in onzen tijd trekt de aandacht.

Die voor 1898 moge blijken uit de volgende tabel.

LANDEN WAAR DE SCHEPEN GEBOUWD WERDEN.	A A N T A L		
	Stoomschepen onder 1000 ton.	Stoomschepen boven 1000 ton.	Zeilschepen.
Engeland	331	353	6
Britsche Koloniën	17	1	25
Vereenigde Staten	53	31	56
Duitschland	34	38	11
Frankrijk	11	7	23
Italië	2	10	8
Noorwegen	11	14	4
Japan	15	2	68
Nederland en België	12	4	12
Denemarken	7	4	9
Overige landen ..	29	—	25

De inhoud der handelsvloot werd door dezen aanbouw in het genoemde jaar vermeerderd, wat de stoomschepen betreft met 1.671.476, wat de zeilschepen betreft met 120.009 ton.

onderwerp dat wij ons voorstelden te behandelen, willen wij in de eerste plaats er op wijzen, dat men goed doet de taak, die elk der groote elementen van de aan den staat ter beschikking staande weerkracht te vervullen heeft, en daarmede tevens den invloed, door die weerkracht op de staatkundige aangelegenheden uitgeoefend, te onderscheiden in die in tijd van vrede en die bij het aangaan en het voeren van den strijd.

Hoewel de eerste in hoofdzaak slechts van preventieven aard is, moet hare beteekenis in onze dagen gewis niet gering geschat worden; en zij zal met het sterker worden van de voor den strijd beschikbare krachten nog steeds toenemen, vooral wanneer het mede de beste, de meest waardevolle elementen van het volk zijn, die in deze worden opgenomen.

Of zou, indien de beschikbare weerkracht minder sterk en veelomvattend ware geweest, indien zij, meer dan thans het geval was, buiten en naast het eigenlijke volk had gestaan, zoodat bij een strijd zeker nog wel groote belangen op het spel waren gekomen, maar deze toch niet zoo overwegend van aard geweest zouden zijn als bij een oorlog onder de heerschende omstandigheden, niet eerder tot oplossing der vele geschillen, welke ook de jongste jaren medebrachten, naar de wapenen gegrepen geworden zijn? Het komt ons niet waarschijnlijk voor, dat in dit geval Centraal Europa zich nu over een dertigjarig tijdperk van onafgebroken vrede, en daarmede van ongestoorden arbeid en geleidelijke ontwikkeling, zoude kunnen verheugen.

Een tweede reden, die het preventieve karakter der weerkracht in beteekenis verhoogt, schuilt trouwens wel in dien langen duur van den onafgebroken vredestijd. Deze toch heeft tot gevolg gehad, dat de beschaafde volken, althans die in het genoemde gebied, den op eigen grondgebied gevoerden oorlog te eenen male ontwend zijn. Het valt steeds moeilijker zich de toestanden, die de worsteling moet medebrengen voor te stellen, zich met deze te vereenigen; en men dient dan ook telkens en telkens weer zich te doordringen van de waarheid, dat in laatste instantie geen andere oplossing van tusschen de volken ontstaande geschillen dan die door gewelddadigen strijd mogelijk is, om, waar vrede, rust en orde heerschen, de noodzaak van de voorbereiding tot dien strijd te kunnen erkennen.

Als een andere invloed van de in tijd van vrede ter beschikking staande weerkracht op het gebied der staatkunde moet zeker gelden het verhoogen van het prestige en daarmede van het standpunt door het betrokken volk in het internationaal verkeer ingenomen. De geschiedenis, ook die van onzen tijd, levert hiervan sprekende bewijzen.

Duidelijk valt toch onder meer op te merken, hoe Turkije, ook al bracht de regeering van dit rijk geen wijziging in het zondenregister van het volk, na den jongsten strijd tegen Griekenland in aanzien gestegen is, alleen door de weerkracht, die het toen toonde te bezitten, en de wijze, waarop het daarvan wist gebruik te maken. En zou voorts, om ook een meer aantrekkelijken toestand als voorbeeld te geven, de

Zwitsersche natie de haar algemeen door de volken toegedragen achting niet voor een goed deel danken aan de gegronde overtuiging, dat het hier een volk geldt, niet alleen vastbesloten zoo noodig met alle beschikbare krachten te strijden voor zijne onafhankelijkheid, maar dat zich ook voor die taak onverpoosd en met ernst voorbereidt? Velen zullen het wellicht betreuen, maar daarom mag niet worden ontkend, dat het prestige van een staat en veelal ook de achting, die het volk van andere natiën geniet, nauw samenhangen met de strijdkrachten, waarover de regeering in geval van nood zou kunnen beschikken.

Gelden de bovenstaande beschouwingen voor de weerkracht in het algemeen, met de maritieme middelen en krachten is het nog anders gesteld. De diensten, die deze in tijd van vrede aan den staat bewijzen kunnen, zijn allerminst uitsluitend van preventieven aard. Zij hebben een meer veelzijdig karakter; de vloot is bij uitnemendheid het element der weerkracht, dat ook in vredetijd aan staat en volk belangrijke en directe diensten bewijzen kan.

De samenwerking, die bij goed geregelde staatkundige en strategische toestanden tusschen de oorlogs- en handelsmarinen van een volk behoort te bestaan, vindt men vaak weergegeven door de woorden „de handel volgt de vlag”. De vlag, d. i. een meer of minder sterk onderdeel der oorlogsvloot, zou dus kunnen en moeten voorgaan en steun bieden, waar het geldt voor de producten der nationale nijverheid nieuwe débouchés op te sporen, in den vreemde voordeelige markten te vestigen.

In het gevleugeld woord schuilt zeker waarheid. De aanwezigheid van de vloot in de vreemde wateren zal toch, waar men betrekkingen wenscht aan te knopen, het best getuigenis afleggen van de kracht en de soliditeit van het om gunsten wervende volk. Van de kracht, die vertrouwen geven zal, waar het concessiën geldt, die door den vreemden staat gedaan werden in ruil tegen de belofte van steun tegenover mogelijke vijanden of tegenover mededingende, en juist door de bedoelde concessiën ontstemde volken; van de kracht ook, waarmede de inwilliging van bepaalde eischen, het nakomen van gedane beloften gevorderd zouden kunnen worden, waarmede eens verkregen rechten zouden kunnen worden gehandhaafd. Terwijl eindelijk bij het aangaan der bedoelde betrekkingen, gelijk op elk ander handelsgebied, de reclame gewis haar invloed zal doen gelden; en hoe zou deze voor het betrokken volk beter en op waardiger wijze gemaakt kunnen worden dan door vlagvertoon, door het optreden met de vloot.

Het was dan ook wel deze gedachtengang, die Duitschland's vorige rijkskanselier, tijdens de discussiën in den rijksdag over gelden, die gevraagd werden voor de uitbreiding van de vloot, deed verklaren „dat het tentoonspreiden van meer macht ter zee de eerste voorwaarde vormt voor de ontwikkeling van handel en nijverheid”. Hij wilde voor het volk een machtige vloot, „opdat niemand het een gemakkelijke taak vinden zou Duitschland in zijne ontwikkeling te belemmeren”.

Heeft dus de vloot eenerzijds tot taak aan den handel den weg te wijzen, dezen te steunen in zijn ontwikkelingsgang; zij is mede het orgaan waardoor de staat op grooten afstand van het vaderland uiting aan zijne kracht kan geven, en zoo, waar noodig, dien handel kan beschermen.

Verbazing wekken inderdaad de cijfers, die de waarde van den handel ter zee der voornaamste in de beweging deelende volken weergeven. In de United Service Magazine vond men onlangs de waarde van Groot-Brittannië's overzeeschen handel onder normale omstandigheden geschat worden op 830.000,000 pounds per jaar, en wel weten wij, dat die der andere staten voor het oogenblik van dit bedrag aanzienlijk afwijken zal, — in 1898 had toch Engeland's handelsvloot een inhoud van 10.330.000 ton, terwijl Duitschland als tweede op de lijst met 1.502.334 ton voorkwam —, maar dit neemt niet weg, dat ook voor de financieele aangelegenheden van deze laatsten bij den handel ter zee overgrooten belangen betrokken zijn. ¹⁾ Geen wonder dan ook, dat voor de bescherming van dien handel in de eerste plaats op de vloot gerekend wordt.

In de samenwerking van handel en vloot, van volk en staat, schuilt zeker voor aller ontwikkeling een groot belang. Het volk toch zal het door arbeid en inspanning veroverde kapitaal, dat voor het slagen een onmisbaren factor vormt, moeten beschikbaar stellen, zal dus moeten wagen; maar het zal dit met vertrouwen doen, waar de overtuiging bestaat, dat het in zijn streven, in zijn belangen en rechten, waar noodig door den staat kan en zal worden gesteund. Bij doeltreffende organisatie zal dan ook tusschen de grootte van de handelsvloot en de uitgaven, die een staat zich voor zijne weerkracht ter zee heeft op te leggen, een bepaalde verhouding behooren te bestaan.

Eigenaardig is het verder op te merken, hoe bij beleid- en krachtvol optreden de vloot ook nog in onze dagen kan meewerken, om het volk zoo gewenschte koloniën te verschaffen, zonder dat hiertoe de vrede op noemenswaardige wijze behoeft te worden verstoord. Wij zouden daartoe

¹⁾ Nauticus doet het aandeel van de voornaamste handelsstaten in den wereldhandel en de toename in het laatst 10-tal jaren blijken uit de volgende door ons tot Nederlandsche munt herleide tabel:

S T A T E N .	1889.		1899.	
	Millioen-tallen van Guldens.	Procenten van den wereldhandel.	Millioen-tallen van Guldens.	Procenten van den wereldhandel.
Groot Britannië	7476,6	17,8	8393,4	17,5
Duitschland	4292,4	10,2	5814	11,7
Vereenigde Staten	3687,6	8,8	4797	9,6
Frankrijk	3898,2	9,3	3944,4	8,2

in herinnering kunnen brengen, hoe Amerika vóór enkele jaren zonder strijd het strategisch hoogst belangrijke Hawaï verwierf; de handelingen van Duitschland's regeering in het laatste vierdedeel der afgelopen eeuw zullen echter tot staving van het beweren mede uitnemend dienst kunnen doen.

De Duitsche natie dankt, gelijk bekend is, naast het verkrijgen der staatkundige eenheid, aan VON BISMARCK ook de eerste en belangrijke stappen, die naar het standpunt leidden, dat het volk thans in het internationale verkeer inneemt. In Duitschland volgde, gelijk dit ook elders vaak geschiedde, op de inspanning van den gevoerden strijd veelzijdige en vruchtdragende ontwikkeling; en reeds spoedig na den vrede van Frankfort openbaarde zich dan ook VON BISMARCK's streven om het volk tot een juist gebruik van beschikbaar kapitaal en overcomplete arbeidskrachten in staat te stellen, door het een grooter aandeel te doen nemen aan den wereldhandel.

Tal van maatregelen zoo op staatkundig als commercieel gebied werden daartoe onder leiding van den grooten rijkskanselier getroffen, en in de jaren 1884 en '85 kreeg Duitschland, mede hoofdzakelijk door zijn toedoen, vasten voet zoo op Afrika's west- en oostkust als op Nieuw-Guinea en den ten noorden van dit eiland gelegen archipel. Met ijver en volharding is sinds door Duitschland's staatslieden op den aangegeven weg doorgegaan. In onze dagen vinden de voorstanders van den wereldhandel en, met en om dien handel, van wereldpolitiek in den Keizer hun grootsten steun, en zien wij, hoe tot het voorstaan der volksbelangen, waar noodig, ook de strijd niet geschuwd wordt. Veel echter werd in vollen vrede verkregen. Zeker zou dit niet mogelijk geweest zijn, indien van de in de genoemde jaren toch nog zoo zwakke weerkraft ter zee niet een juist en doelmatig gebruik ware gemaakt.

Een laatste dienst, dien de vloot in tijd van vrede bewijzen kan, is weder meer van preventieven aard. Wij doelen op haar optreden, waar het geldt zoo mogelijk te voorkomen dat mededingende staten door het zich doen toekennen van belangrijke concessies, of het zich toeëigenen van grondgebied, in het internationale verkeer te groote voordeelen zouden verwerven. Zoo hielden de in de wateren van Samoa aanwezige Duitsche, Engelsche en Amerikaansche eskaders elkander langen tijd terug van werkzaam en doortastend optreden, eer hier de schikking getroffen werd, die nu aller belangen schijnt te bevredigen. Preventief traden verder door het zenden van maritieme krachten naar de Chineesche Zee de verschillende in Oost-Azië belanghebbende staten op, waar het gold Japan te beletten van de op het Chineesche volk behaalde overwinningen te zeer partij te trekken. Een sprekend voorbeeld vormen eindelijk Engeland's handelingen bij Maskate.

Toen het in den aanvang van het jaar 1899 aan den Franschen Consul gelukt was van den Sultan van Oman de vergunning tot den aanleg van een kolenstation te verwerven, vielen onverwijd verscheidene Britsche

oorlogschepen de haven van Maskate, de hoofdstad van het Sultanaat, binnen, en dreigden met een bombardement van de stad, indien de aan Frankrijk gedane concessie niet werd ingetrokken. De Sultan zag zich wel verplicht aan Engeland's eischen toe te geven; Frankrijk toch liet het bij een protest als in de dagen van Fashoda.

(Wordt vervolgd.)

Herinneringen uit mijne militaire loopbaan.

(Vervolg van blz. 723.)

De reis naar Palembang per stoomschip duurt $2\frac{1}{2}$ à 3 dagen. Wij stoomden dwars door de Duizend-eilanden, dicht langs den Noord-Wachter met zijn helder, wentelend licht, en verloren slechts voor korten tijd land uit het gezicht. Spoedig daagde, aan bakboordszijde, Sumatra op en wees het lightschip Lucipara, aan stuurboordszijde, de richting van Banka. Straat-Banka werd gevaarlijk geacht; menig schip is er verloren gegaan. De Sumatra-kust is zeer laag en dicht beplant; Banka verheft zich meer uit zee; het gezicht op Muntok met zijn hooge batterij en den vuurtoren te Klean op een rots in de nabijheid is vroolijk en opwekkend. Het ijzeren hoofd op schroefpalen ter reede Muntok bestond in 1870 nog niet.

Slechts bij hoog tij kunnen grootere schepen den mond van de Moesi (Soensang) binnenkomen; het opstoomen naar de hoofdplaats Palembang, door een weinig bevolkte lage streek, waar slechts hier en daar een doeson op palen is gebouwd, duurt ruim een halven dag.

De rivier, van 400 tot 600 meter breed, is de machtigste stroom, dien ik ooit bevaren heb; het zware hout, waarvan de takken aan beide zijden in het water afhangen, vormt eene altijd groene, sierlijk golvende omlijsting; nochtans heeft het geheel iets doodsch, iets geheimzinnigs; de diepe stilte wordt alleen door de beweging der vaartuigen onderbroken; hooger op hier en daar door een apen-familie die van uit de boomen aan den oever de stoomschepen met weinig-welluidende fanfares begroet. Palembang en vooral de Benedenlanden zijn zeer rijk aan apen; menigwerf heb ik er meer dan honderd in één boom hunne kunsten zien vertoonen en langs elkander naar boven en beneden zien klauteren.

De Moesi en de meeste der Palembangsche stroomen in de Benedenlanden worden door kaaimannen zeer onveilig gemaakt; met dozijnen heb ik die groote monsters naast elkander aan de oevers waargenomen, zich koesterende in de zonnestralen en, overdekt met slijk, bijna niet van liggende boomstammen te onderscheiden. Deze kaaimannen zijn zeer handig en vlug in het water; het is voorgekomen, dat roeiers, die uit onachtzaamheid een kleedingstuk in het water lieten afhangen, door een kaaiman uit de prauwen werden gesleurd en nimmermeer te voorschijn kwamen. De kaaiman stopt zijn prooi in de modder en schijnt niet gesteld op versche boutjes.

Tot Palembang, en zelfs nog hooger op is de Moesi voor groote

schepen bevaarbaar, zooals bij de groote expedities voldoende gebleken is. In de nabijheid van Palembang wordt de landstreek gaandeweg meer bevolkt; de hoofdplaats zelve met haar 40.000 inwoners en talrijke Chineesche handelaren mag vrij bedrijvig genoemd worden.

De kraton, het residentie-huis, de missigit, de kerk tevens raadhuys, en de woningen der Europeanen bevinden zich op den linker-oever; op den rechter-oever bewonen Chineezen en Inlanders huizen op vloten (raketten) en gaat men per prauw bij hen ter markt; aldaar krijgt men eenig denkbeeld van water-Chineezen.

Na aankomst te Palembang verbleef ik eenige dagen gastvrij bij eene officiersfamilie en maakte ik mij intusschen gereed voor de reis naar Lahat, dat mij als garnizoen werd aangewezen. Die voorbereidselen waren niet zoo heel eenvoudig, daar de reis op de rivier tot Moeara-Enim 14 à 20 dagen duren kon en onderweg weinig meer te krijgen zou zijn dan klappers, vruchten te hooi en te gras en, niet dan zeldzaam, eetbare visch. Goede, gediensstige zielen hielpen mij bij mijne inkoop en zorgden, dat de eentonigheid van de reis nu en dan ten minste door een lekker maal en een goed glas wijn kon worden gebroken.

Ambtenaren en militairen, voor de Bovenlanden bestemd, reisden toen stroom-opwaarts in bidars, zijnde zeer lange, smalle en geheel met atap overdekte schuiten, door een twintigtal betaalden heeren-dienstplichtigen geroeid of liever gepagaaid. Zoo'n bidar had achter een gesloten roef, dienende tot slaapplaats en berging van koffers, daarvoor een kleine galerij, waarin een tafel, een paar stoelen en een hanglamp, terwijl het overige gedeelte bestemd was tot roei-plaats tevens verblijf van mandoer en koelies.

In het Palembangsche moest men toenmaals altijd reizen met een volledig bed (kapok-matras, hoofdkussen, lakens, dekens en veld-klamboe met banden); de matras lag in de roef op het dek, de klamboe werd daarboven opgehangen en zorgvuldig aan alle zijden onder het bed toegestopt. Een tweede, kleinere prauw diende tot verblijf der bedienden, voor keuken, provisiekamer, bergplaats voor kisten en groote bagage; alle spijzen en dranken werden op die prauw bereid; op gezette tijden werd zij gepraaid en leverde zij den mondkost voor de tijdelijke bewoners van den bidar.

Zestien volle dagen bracht ik op de Moesi en de Lamatang door; het ging langzaam, menigwerf zeer langzaam opwaarts tegen dien fellen stroom; zelfs waren er oogenblikken, dat de reis niet zonder gevaar bleek te zijn. Zoo was het, door den stroom, geheel ondoenlijk het midden der rivier te bevaren, steeds werd aan den oever gehouden; des nachts was het reizen om verschillende redenen, doch inzonderheid om het gevaar en de uitputting van werkkraft, bepaald uitgesloten. De roerganger, gewoonlijk tevens mandoer, moest geheel op de hoogte van het vaarwater zijn, stroomversnellingen en gevaarlijke punten weten te vermijden. Wanneer het noodzakelijk bleek de rivier over te steken en de vaartuigen hierdoor gedurende korten tijd de volle tegenwerking van

den stroom moesten overwinnen, werden alle krachten duchtig ingespannen, en, zooals bij Inlanders gewoonte is, door veel lawaai en luid geschreeuw, de roeiers aangevuurd; blijven deze niet onafgebroken baas, dan wordt het ranke vaartuig onvermijdelijk door den stroom gepakt, teruggeslagen en loopt het groot gevaar te gronde te gaan.

Dergelijke oogenblikken waren menigwerf zeer spannend, al heb ik ook naderhand eerst goed begrepen, dat mijn reis geen onschuldige speelvaart is geweest.

De heeren-dienstplichtigen werden verwisseld bij de groote doesons aan de Moesi; deze doesons waren zeer dun gezaaid; van af den mond van den Ogan, op eenigen afstand van Palembang, tot dien van de Lamatang, telt men er niet meer dan een zestal van eenig aanbelang.

De Moesi toont zich hoofdstroom; zijn wendingen zijn van zeer groote afmeting, nauwelijks merkbaar voor den onge oefenden en onverschilligen reiziger. De Lamatang (rechter-zijrivier) slingert zich in allerlei grillige bochten, die wel sierlijk zijn, doch de reis zeer verlengen; hier en daar kunnen deze bochten door doorgravingen (troesan, aroesan) worden vermeden, doch deze kanaaltjes stroomen zoo ontzettend snel, dat het groote inspanning kost daartegen op te werken.

Aan de Lamatang liggen vele goed bevolkte doesons met schoone omgeving; zij worden talrijker naarmate men hooger komt en Moeara-Enim nadert. Van Rantoe-Baer, waar de Lamatang in de Moesi valt, tot Koeripan (halfweg Moeara-Enim), bevinden zich bijna alle doesons aan den linker-oever, terwijl van Dalam (tegenover Koeripan), waar de groote landweg van Palembang naar Moeara-Enim zeer nabij de rivier komt, alle belangrijke doesons aan dien weg en den rechter-oever der rivier worden aangetroffen.

Hoe prachtig de riviergezichten ook zijn mochten- en hoe ongewoon de toestand ook was, toch begon de reis reeds spoedig lang te vallen, niet alleen door de eentonigheid, maar vooral door gemis aan toespraak. Gedurende zestien dagen zag ik geen enkel blank gelaat, hoorde niets anders dan een taaltje, waarvan ik zoogoed als niets verstond en kon ik mij zelfs niet dan moeilijk voor mandoer en roeiers verstaanbaar maken. Onder dergelijke omstandigheden zou men er toe komen verliefd op zijn eigen stem te worden; ik zong er dan ook maar lustig op los, als het lezen mij te machtig werd, en ik meen mij zeker te herinneren, dat, in eigen schatting, mijn stem toen niet ver beneden die van menig gevierd fort-tenor bleef.

Mijn bibliotheek was toenmaals zeer slecht voorzien; zij bevatte weinig meer dan reglementen, voorschriften en wat studieboeken; te Palembang kon ik niets krijgen, wat zelfs slechts eenigszins aan zeer matige eischen beantwoordde; eindelijk moest ik mij vergenoegen met het kolossale werk van THIERS, „Histoire du Consulat et de l'Empire” en worstelde ik mij onderweg door een flink gedeelte heen; 't mocht echter zonder eenige afwisseling geen opwekkende lectuur heeten.

Overdag was alles nog dragelijk, al mocht de hitte op de rivier ook

lang niet malsch zijn, doch de avonden waren afschuwelijk. De dagelijksche tochten werden zoodanig berekend, dat de nacht bij een hoofdoeson kon worden doorgebracht; aldaar werden de roeiers verwisseld en de vaartuigen door een wacht bewaakt.

Mijn eerste werk na aankomst was een verfrisschend bad te nemen in een der houten gebouwtjes op stevige vlotten aan den rivieroever, behoorlijk tegen kaaimannen beschermd, waarna gewoonlijk, zoo mogelijk, eene kleine wandeling werd gemaakt in gezelschap van het marga- of doeson-hoofd.

De Inlandsche hoofden waren verplicht hun opwachting te komen maken bij de reizende ambtenaren en officieren; nimmer verzuimde ik deze beleefdheid door een kort bezoek in hunne woningen te beantwoorden.

't Was niet zoo gemakkelijk, een eenigszins geregeld gesprek met hen aan te knopen; ook waren zij meestal schuw of verlegen.

Slechts een enkel hoofd van het betrekkelijk groot aantal dat ik op mijn reis te zien kreeg, toonde zich wat toeschietelijker en scheen gesteld op een praatje. Dit hoofd verwelkomde mij aan de aanlegplaats van den bidar, bood mij een prachtige visch ten geschenke aan, en noodigde mij uit een bezoek aan zijne woning te brengen.

Volgaarne nam ik den blanken rivierbewoner over, die aan den eerstvolgende mijner maaltijden bijzonderen luister zou bijzetten, en volgde ik den geveer naar zijn ruim en van sierlijk snijwerk voorzien huis, alwaar ik eene groote verzameling portretten van ambtenaren en officieren aantrof.

Met merkbare voldoening vertelde het hoofd, dat alle afgebeelden zijne woning hadden betreden en aldaar korter of langer tijd hadden vertoefd.

Gelukkig kon ik zijne beleefdheid door het aanbieden mijner photographie beantwoorden; ik moest achterop naam en datum stellen, en leef thans wellicht nog voort aan de boorden van de Moesi, al zij het dan ook in verbleekten staat.

Dien zelfden avond ging ik nog een uurtje bij den pasirah praten en bracht hierdoor eene zeer welkome afwisseling in den gewonen gang van zaken.

Zoodra toch de duisternis was ingevallen, kwam een heirleger van muskieten op ons, tijdelijke rivierbewoners, af. Om hun aantal niet belangrijk te vermeerderen, werd de lamp eerst één oogenblik vóór het opdienen van het avondeten aangestoken. De schijnbaar vriendelijk gonzende insecten, wier geluid veeleer een scherp opwekkenden krijgsmarsch mocht heeten, vielen mij, zoodra ik helder door het licht werd beschenen, met groote woede aan, en hielden zelfs niet af, al vormde zich ook spoedig rondom petroleumreservoir en omliggende deelen een klos lijken gewoonlijk verscheidene millimeter dik. De avondmaaltijd werd zoo spoedig mogelijk genuttigd; toch was menigmaal een geheel gerecht ongenietbaar geworden door het meê-

proeven van één enkelen walang-sangid, dan wel het eten gestaakt door het vliegen der witte mieren.

Eerstgenoemde insecten, die ranzige olie afscheiden, kunnen geheele rijstvelden vernielen en houden zich veelvuldig in de nabijheid daarvan op; laatstgenoemde zijn meer onaangenaam dan schadelijk en worden door de Inlanders gepangangd (boven lamp of vuur geroost) gegeten. Beide soorten strijken menigwerf met geheele zwermen over een landstreek; zij zetten zich des avonds bij voorkeur op verlichte gedeelten van muren en zolderingen, op lantaarns, enz.; komt zoo'n bezoeking, dan worden alle eetwaren weggenomen of toegedekt, de glazen van deksels voorzien en de lampen uitgedaan; bovendien wordt het meestal onhoudbaar in de nabijheid van die kwalijk riekende walangs-sangid.

Gewoonlijk was het lezen bij lamplicht in het voorgalerijtje van den bidar niet vol te houden en moest ik een toevlucht zoeken achter de beschermende klamboe.

In de tropen zijn de oevers der rivieren zeer geliefkoosde verzamelaarsplaatsen der muskieten.

In tegenstelling der weinig genotvolle avonden, waren de morgenstunden verrukkend. Wanneer het oog van den dag de nevelen van den dageraad had opgetrokken en ons nog niet zóó scherp en doordringend aanzag, dat wij bescherming moesten zoeken, genoten wij van de versterkende en opwekkende koelte op de rivier, zag alles rondom ons er even frisch als heerlijk uit.

Voor den niet te zwartgalligen mensch was deze vergoeding geheel voldoende.

Hoewel mij ter hoofdplaats reeds veel verhaald was omtrent gebruiken en eigenaardigheden der Inlandsche bevolking, gaf de practijk mijner reis mij in weinige dagen beter inzicht dan weken studie kunnen schenken; toen heb ik echter wederom bemerkt, hoe bijzonder gewenscht het is vooraf eenige kennis te bezitten van het land, dat men bereizen wil, en van het volk, waarmede men in aanraking zal komen.

Zoo had ik o. m. gehoord van de verantwoordelijkheid van marga en doeson voor de op hun territoir verloren geraakte en door zorgeloosheid der bevolking, onvoldoenden toestand van vervoer- en overgangsmiddelen, enz., onbruikbaar geworden goederen; van deze wetenschap kon ik reeds spoedig gebruik maken.

Bij het baden had ik een gouden ring op een richel in de badkamer gelegd en vergeten mede te nemen; onmiddellijk na terugkomst op den bidar had ik mijn verzuim bemerkt, spoedde mij terug, doch vond niets. De doeson-wacht had niets gevonden, niets bemerkt. Ik liet het doeson-hoofd komen, deelde hem, zoo goed en zoo kwaad als het kon, het voorgevallene mede, doch schijn hem zoo duidelijk aan het verstand te hebben gebracht, dat ik wist dat de doeson aansprakelijk was en, bij niet terugvinden van den ring, de volle waarde zou moeten betalen, dat ik binnen een halfuur wederom in het bezit van mijn eigendom was. Ik heb er maar niet naar gevischt, hoe de zaak zich had toegedragen.

De doesons aan Moesi en Lamatang, en, zooals mij later bleek, overal in de Bovenlanden, waren reeds van verre te herkennen aan het hooge geboomte, inzonderheid aan de klapperboomen in hunne omgeving; daarin verschillen zij weinig van de dêsas op Java; ongeveer allen zijn echter volkomen stormvrij afgesloten door zware heggen van bamboe-doeri, waarvóór menigwerf nog diepe, droge grachten met steile taluds; in deze omheiningen zijn de openingen weinig in getal en zeer smal; des nachts zijn de doesons altijd geheel gesloten en, ook overdag worden de toegangen voortdurend bewaakt.

Zeer vele doesons liggen op moeilijk te naderen en goed te verdedigen punten; zij vormen, voor het meerendeel, kleine, natuurlijk-sterke forten.

Het wordt hierdoor volkomen duidelijk, dat onze krijgsverrichtingen in de Palembangsche-Bovenlanden zich in hoofdzaak moesten bepalen tot het bestormen, dan wel min of meer geregeld belegeren dezer versterkte doesons.

Na het vestigen van ons gezag werd wel de eisch van ontmanteling der doesons gesteld, doch het schijnt, dat hierop niet voldoende werd toegezien, dan wel zeer belangrijke, ook technische bezwaren zich hebben voorgedaan.

De Inlanders beweren, dat het afsluiten hunner doesons, althans des nachts, gebiedend noodzakelijk is tot beveiliging tegen verscheurend gedierte en hebben hierin geen ongelijk.

Alleen de nieuw opgerichte of geheel herstelde doesons in de Pasoumahlanden, waar de roofdieren niet zoo talrijk zijn, werden niet geheel afgesloten.

Inwendig vallen netheid en regelmaat onmiddellijk op; de huizen zijn meestal geheel van hout op palen hoog uit den grond gebouwd; in elken doeson vindt men gebouwen, die door sierlijkheid van vorm, door kunstig en fraai, soms gedeeltelijk gekleurd, snijwerk uitmunten en het oog aangenaam aandoen. In het midden verheft zich de vergaderzaal (baleh), die tevens tot nachtverblijf der boedjans (ongehuwde jonge mannen), tot tijdelijke gevangenis, enz., dient, en hier en daar treft men sierlijke slanke rijstmagazijntjes aan. In alle doesons bevond zich minstens één vrij ruim plein, tot markt-, speel-plaats en andere doeleinden geschikt; daarop worden ook de dansen der gadessen (maagden) uitgevoerd.

Om tot mijn reis terug te keeren, kan ik gerust verklaren, dat het aanwalstappen te Moeara-Enim, na zestiendaagsche bidar-reis, een waar genot was, nog verhoogd door een vriendelijk woord van welkom, dat mij uit den mond van den Contrôleur der onderafdeeling tegenklonk. Er werd dien avond een kolossale boom opgezet, zooals wij in Indië zeggen. Mijn gastheer, een zeer jong ambtenaar, nog niet lang te voren uit Lahat overgeplaatst, werd later in Benkoelen op zijn post vermoord. Moeara-Enim is een der grootste en schoonste doesons, die ik in het Palembangsche heb gezien; thans is de naam algemeen bekend als ge-

geven aan een der groote petroleum-maatschappijen, die, zonder nog in volle werking te zijn, reeds heel wat gelukkigen en ongelukkigen heeft gemaakt.

Den volgenden morgen moest ik verder en ditmaal te voet omdat ik geen paard machtig kon worden en het toch al te gek zou zijn geweest, mij, dertigjarig luitenant, in een draagstoel te laten voortsjokken.

Ik had nog twee marschdagen tot Lahat, ging zeer vroeg op het pad om de zware hitte te ontloopen en genoot werkelijk, ook door de zeer schoone omgeving, na al het zitten en liggen, van een gewichtig onderdeel van mijn werkkring, dat van voetganger in 's lands dienst.

Een dertigtal dragers was noodig voor mijne goederen, hoewel ik waarlijk geen schatten meêvoerde; de verdeling, zooveel mogelijk in éénmansvrachten, veroorzaakte dit groot aantal. Men kan hierbij wel eenig toezicht uitoefenen, doch doet verstandig de zaak aan de hoofden over te laten, te meer omdat deze de krachten en de mate van handigheid der dragers en de moeilijkheden van den weg kennen.

Den eersten nacht bracht ik door in een pasanggrahan, een houten gebouw, waar gouvernements- en andere reizigers, zoowel blanke als gekleurde, onder dak kunnen komen. Deze gebouwen, op hoog bevel door de bevolking op de etappeplaatsen gebouwd en in goeden staat gehouden, zijn zeer eenvoudig ingericht; men vindt er goed afgesloten vertrekken, van britsen (baleh-baleh) voorzien waarop het nachtleger wordt uitgespreid, keukens, stallen, enz.; zij worden voortdurend door de bevolking bewaakt.

Het was mij opgevallen, dat, bij het vallen van den avond, alles zoo zorgvuldig werd afgesloten, inzonderheid de omheiningen van de pasanggrahan; toch bleek deze voorzorg lang niet overbodig, daar mijn gezonde slaap meermalen werd gestoord door het brullen van tijgers, die in den onmiddellijken omtrek rondzwierven.

Voor dertig jaren wemelde het Palembangsche van koningstijgers en veelvuldig ben ik in de gelegenheid geweest, van meer nabij, al was het gelukkig niet persoonlijk, met die gevaarlijke vrienden kennis te maken.

Den volgenden dag was ik reeds vroeg te Lahat en begon voor mij het buitenpostleven.

Ik werd zeer hartelijk ontvangen, niet alleen door de officieren der te Lahat in garnizoen zijnde compagnie, maar ook door de ambtenaren; de familie van den assistent-resident behoorde tot eene met mij bevriende in Nederland.

Lahat ligt, op een hoogte van $\pm$ 100 M., aan den voet der Bovenlanden en is de hoofdplaats van de afdeeling Lamatang-Oeloe, Ilir en Pasoumahlanden.

Het had toenmaals een garnizoen van een compagnie infanterie, sterk 165 man, waarvan 25 Europeanen, en eenig hospitaalpersoneel. Het garnizoen was gelegerd, boven, in eene vierkante redoute (bêntêng) met twee cirkelbastions, waarvan de twee daarin op cirkel-affuit opgestelde zeer verouderde, gladde, ijzeren vuurmonden de groote wegen

naar Palembang, de Kikim en de Pasoumahlanden konden bestrijken, en, beneden, in een open kampement.

In de redoute waren de Europeanen benevens een klein aantal Inlanders gekazerneerd en bevonden zich de buskruit-, artillerie-, genie-, vivres- en kleedingmagazijnen, enz., benevens een drietal officierswoningen.

In het kampement, beneden, verbleef het gros der Inlanders; aldaar woonden ook de kapitein en een der luitenants in eigen huizen.

In de redoute waren de gebouwen geheel van hout, daarbuiten van bamboe met houten steilen en gedekt met sirappen van bamboe; deze soort dakbedekking was niet goedkoop, doch, volgens de ondervinding van deskundigen, zeer duurzaam (minstens zeven jaren). Tegenover de redoute was de militaire-cantine met prachtig uitzicht, over de Lamatang, op het gebergte in het verschiet.

Zoowel boven als beneden, waren in de nabijheid zoogenaamde militaire kampongs aangelegd ten gerieve der mindere militairen.

Het kader en de goed oppassende soldaten konden, binnen de afgemeten ruimte dier kampongs, een stukje grond in gebruik krijgen tot het aanleggen van tuinen en het oprichten van hutten. Overdag bewoonden de vrouwen en kinderen deze kampongs, werkten, kookten en aten aldaar, gaven er hunne kleine feesten, doch bleven voortdurend onder scherp militair toezicht, in verband met hunne eigenaardige gebruiken en hebbelikheden.

Het ambtenaarspersoneel bestond, behalve den assistent-resident, uit een ambtenaar ter beschikking en drie of vier ambtenaren der posterijen en telegraphie.

Gedurende mijn verblijf werd de lijn naar de Westkust gelegd, waardoor Lahat de knoop werd der telegraaflijnen naar de hoofdplaats Palembang, naar Java over Telok-Betong en naar Padang over Benkoelen.

De Inlandsche bevolking van Lahat was gemengd Bovenlandsch-Palembangsche met enkele Chineesche en Arabische handelaren; de passar werd over het algemeen druk bezocht, doch de toko's hadden, althans voor ons, weinig te beduiden.

Toen ik te Lahat kwam waren de luitenants-woningen in de bënteng bezet, en moest ik, al had ik er ook weinig zin in, om onder dak te kunnen komen eene woning in het kampement van den vertrekkenden luitenant overnemen. Die woning was zeer slecht en bouwvallig, doch ik had geene keuze en betaalde den veel te hoogen prijs (f150), ook om een kameraad te helpen.

Voor het eerst van mijn leven was ik hierdoor grondbezitter en huiseigenaar, al kon het eerste nog ernstig betwist worden; veel voordeel of genoegen heb ik er echter niet van gehad.

Spoedig moest ik de woning geheel vernieuwen, en, al leefden wij toen nog in den goeden tijd, dat men het hout voor stijlen, muurplaten, dak, deuren, vensters en luiken slechts voor het kappen en weghalen had, toch was het arbeidsloon niet gering en waren alle andere materialen en benoodigdheden, als bamboe, spijkers, verf, enz., zeer duur; de geheele

geschiedenis kostte mij heel wat meer dan een jaar huishuur-vergoeding bedroeg.

Het ergste zou nog komen. Gedurende de eerste maanden van mijn verblijf genoot ik vergoeding voor huishuur, maar ongelukkigerwijze werd al spoedig een luitenant overgeplaatst en voorloopig niet vervangen, juist toen mijne nieuwe woning gereed was; hierdoor moest mij de leegstaande gouvernements-woning in de redoute worden aangewezen en hield de vergoeding voor huishuur op; bij wijze van gunst, mocht ik in mijn eigen huis blijven wonen.

Toen ik Lahat verliet, vóór mijn opvolger was aangekomen, moest ik mijn eigendom achterlaten en veel later, toen ik reeds weder in Nederland was teruggekeerd, ontving ik een zeer gering verkoopsommetje en dit nog wel alleen door de groote hulpvaardigheid en goede zorgen van den assistent-resident, die het beheer op zich had willen nemen, anders was er zeker geen cent van terecht gekomen.

De waarheid van het oud-soldatenspreekwoord, dat „men in dienst wel zalig, maar niet rijk kan worden” heb ik gedurende mijn geheelen diensttijd ruimschoots ondervonden. Als ik hierover aan het vertellen wilde gaan, zou het een vermakelijk mopperen worden. Wat men in mijne tegenwoordige omgeving „pech” noemt, is, in zake bezoldiging en geldelijke voordeelen, mij voortdurend zeldzaam getrouw gebleven.

Wanneer ik aan Lahat terugdenk en het aldaar opgeteekende raadpleeg, geraak ik altijd in uiterst opgewekte stemming; hoe kan het anders, de meeste gegevens voor geluk en tevredenheid waren toen ruimschoots aanwezig.

Bij het, om zoo te zeggen, ongestoord bezit van den krachtvollen mannelijken leeftijd, kon ik botvieren aan mijne groote voorliefde voor vrije beweging in eene natuur, voor mij vol verrassingen — de dienst was aangenaam; ik kon in vele opzichten werkelijk nuttig zijn, vrij van de slaafsche vormen en het kleingeestige, menigwerf aan groote garnizoenen verbonden, — bijna voortdurend mochten wij ons in ongestoorde eensgezindheid verheugen, — ik had mij een rijpaard kunnen aanschaffen en deed bovendien den assistent-resident een dienst door ook zijne paarden af te rijden, waardoor ik, als dienstverrichtingen en de warmte het maar eenigszins toelieten, den omtrek te paard kon doorkruisen en alles veel gemakkelijker en beter kon bezien dan te voet — terwijl bovendien de mogelijkheid om nu en dan, in goed gezelschap, grootere tochten te ondernemen, mij, behalve het genot der reis, het blijde vooruitzicht vóór den tocht en de aangename herinnering daarna, opwekking schonk om door te dringen in geschiedenis en taal, in één woord, in zooveel doenlijk volledige kennis van het volk, waaronder ik verkeerde en van het land, waar ik tijdelijk vertoefde.

Ik weet wel, dat vele kameraden heel anders over Lahat denken, doch deze verkeerden of zijn zeker niet onder de gelukkige omstandigheden, waarin ik mij in de jaren 1870—'72 mocht verheugen.

Bovendien helpt een gelukkig optimisme ons heel wat aangenamer

en gemakkelijker door het leven dan zwartgallige pessimisten kunnen begrijpen; het is wellicht, in hoofdzaak, om deze opvatting, dat wij het meest benijd worden.

Men heeft bepaald eenigen tijd noodig om zich aan het eigenaardig leven op een buitenpost te gewennen; al dadelijk staat men voor verschillende zaken, waaraan vroeger zelfs niet gedacht werd en moet men zichzelf helpen in honderde dingen, waarbij hulp van anderen onontbeerlijk scheen.

Aan de oefening van den troep, ook in het schieten, werden bijzondere zorgen besteed; op een buitenpost moeten allen bruikbaar zijn, ieder officier weten, wat hij van elk zijner ondergeschikten verwachten mag.

Als waarnemend artillerie-officier, kreeg ik, behalve de gewone oefeningen, de verantwoording van het materiëel, moest op voorgeschreven tijden buskruit keeren, patronen en kardoezen maken, enz.; de artillerie-dienst gaf meer schrijfwerk dan de geheele rommel waard was. 't Is wel zeer oneerbiedig ten opzichte van het zware wapen, onderdeel vesting van dien tijd, doch toen en ook veel later op Atjeh, heb ik zeer weinig achting voor dat verouderd materiëel gekregen.

Uitgenomen de genoemde twee IJ kanons glad was de post nog in het bezit van twee Coehoorn-mortieren, die blijkbaar veel dienst hadden gedaan; eenmaal per jaar moest daaruit een zeker aantal exercitiegranaten geworpen worden, daarbij waren de afwijkingen zoo wanhopig groot, dat zelfs mijn infanterie-hart bloedde en het een groot geluk mocht geacht worden, dat de in Indië te bewerpen doelen gewoonlijk grooten omvang hebben.

Het onderhoud van het uitgestrekt kampement, der militaire gebouwen en wegen, van de militaire kampongs, enz., verslond veel tijd en werkracht en viel zeer weinig in den smaak der Europeanen; deze werden, zooveel mogelijk, voor ander werk bestemd.

Het zoogenaamd „Algemeen Corvée” is een belangrijke zaak op een buitenpost; zonder groote reinheid wordt het verblijf aldaar onhoudbaar en ook de veiligheid zeer geschaad; om dit te kunnen beoordeelen moet men in de tropen ziju geweest en de wonderbare groeikracht aldaar hebben waargenomen; alleen het schoon- en korthouden van glacis en droge gracht der redoute en het verzekeren van vrij uitzicht, vorderden dagelijksche zorgen.

Het garnizoen was eene zeer cosmopolitische verzameling; hiermede moest rekening worden gehouden, inzonderheid toen de Fransch-Duitsche oorlog was uitgebroken. Te Lahat hebben wij hierdoor geene onaangename bemoeiingen gehad, hoewel Franschen en Duitschers tot het garnizoen behoorden; het menigmaal opwindend courantengeschrift kon niet tot onzen stillen post doordringen of werd, zoo noodig, achtergehouden.

Wel hebben wij last gehad van de zucht tot reclameeren over opgelegde straffen, die toenmaals welig tierde in het Indische leger, inzonderheid onder de Europeanen.

Vershil van opvatting tusschen legerbestuur, krijgswraden en Hoog-Militair Gerechtshof omtrent het plaatsen in de klasse van discipline, door den eenen als straf, door den anderen als gevolg van straf (administratieve maatregel) aangemerkt, enz., gaven gereede aanleiding en voortdurend voedsel aan die reclames. Door dit verschil werden zeer slechte sujetten herhaaldelijk, geheel of gedeeltelijk, in het gelijk gesteld, terwijl bovendien het ongegrond reclameeren gewoonlijk te licht werd bestraft; een en ander werkte verderfelijc op het onderhouden eener goede krijgstuclit.

Zoo herinner ik mij o. m., dat een Europeesch fuselier (Zwitser) op onzen post voor eene overtreding door den compagnies-commandant werd gestraft met vier dagen strafcorvée, een zeer gebruikelijke straf. Onze Helvetiër achtte zich verongelijkt, schreef aan den kapitein een netten, doch zeer brutalen brief in het Fransch en dreigde met beroep op den krijgsraad, indien hem voor ieder uur onverdiend strafwerk niet een gulden werd uitbetaald. Toen op deze oneerbiedige handeling eene ernstige bestraffing volgde, reclameerde de man en kostte zulks het gouvernement een handvol geld aan reispenningen naar de residentie van den krijgsraad. Hij ging zoo lichtvaardig tot reclameeren over, omdat hij van den post weg, dan wel gaarne een reisje heen en weér naar Palembang wilde maken, maar ook, omdat het hem bekend was, dat de krijgswraden de reclames, die geheel ongegrond waren bevonden, en, overeenkomstig de termen van het vonnis, het uitvloeisel van „verregaande oneerbiedigheid, enz.”, meermalen bestraft hadden met „vier dagen politiekamer”, ja zelfs met nog geringer straf.

Gelukkig heeft de Atjeh-oorlog zeer gewenschte afleiding verschaft en is ook het verschil van inzicht uit den weg geruimd.

Zelfs te Lahat bleek het niet onmogelijk buiten de cantine sterke dranken te verkrijgen; deze waren gewoonlijk van zeer slechte hoedanigheid, waardoor bestraffingen voor dronkenschap lang niet tot de uitzonderingen behoorden.

Hoewel aan de Inlandsche militairen voldoende vergunning tot kaart- en andere spelen werd gegeven, drossen deze nog menigwerf met geheele groepen om in de wildernis aan hun hartstocht voor het spel bot te vieren en moest alsdan op hen een geregelde kloppacht gehouden worden. Allerlei ondeugden, inzonderheid diefstal, waren hiervan het gevolg. Ook ik kreeg hiervan mijn deel, althans op een Zaterdagavond, terwijl ik in de sociëteit was, werd een ijzeren geldkistje der sociëteit, door een ijzeren ketting met stevig slot aan mijn ijzeren ledikant verbonden, gestolen en niettegenstaande een dienzelfden nacht ingesteld onderzoek en belangrijke aanwijzingen, niet achterhaald. Gelukkig bevatte het kistje slechts een betrekkelijk gering bedrag. Maanden daarna, toen ik Lahat reeds verlaten had, werd het ineengeslagen kistje in de rimboe (wildernis) op een eilandje in de Lamatang, een bekende speelplaats der Inlanders, teruggevonden.

Ten einde de soldaten-kinderen, die te midden van verleiding en

menig weinig schitterend voorbeeld opgroeiden, eenigszins te beschaven, althans bezig te houden, stelde ik voor met hen eenige uren per dag school te houden, en mij het toezicht over deze school op te dragen. Wij verkregen hiermede zeer bevredigende uitkomsten, het gros leerde lezen en schrijven, ook der Nederlandsche taal, de vier hoofdregels der rekenkunde en zelfs iets van aardrijkskunde en geschiedenis. In 1883 meldde zich op de mailboot een Javaansch bediende bij mij als vroeger scholier van Lahat; hij is geruimen tijd mijn huisjongen gebleven.

Zoo ergens, bestaat zeker op een buitenpost voor den officier de gelegenheid om den soldaat volkomen te leeren kennen en gunstig op hem in te werken; het is niet weg te cijferen, dat hierbij menige teleurstelling wordt ondervonden; men late zich echter niet ontmoedigen; de voldoening blijft nimmer geheel uit.

Mijn compagnies-commandant, tevens buurman in het kampement, had eene flinke, brave vrouw, eenvoudig en gemoedelijk, die Europa nooit gezien had; zij ontviel hem onverwacht na de geboorte van hun zevende kind en groot was de rouw over haar verlies. Hulp was noodig; ongevraagd werd deze van alle zijden verleend. Zoo nam o. m. de familie van den assistent-resident onmiddellijk de jonggeborene in huis, zoo zorgde ik voor de begrafenis, hield gedurende de eerste dagen eenige jongens in mijn woning, was behulpzaam in het voeren der huishouding, sloot mij voorloopig daarbij aan, gaf in de vrije uren les aan de jongens, enz.

Onze zwaar beproefde kapitein werd, niet lang daarna, overgeplaatst en door zijne vervanging kwam eene zeer merkbare, niet gewenschte verandering in de verhouding der officieren. De nieuwe commandant heeft het niet lang gemaakt en werd spoedig tot niet vrijwillige rust in het vaderland gedwongen.

Toen mijn nieuwe woning van het bepaald onontbeerlijke, voor zoover ik dit machtig had kunnen worden, was voorzien, zou het de moeite geloond hebben, daarin een kijkje te komen nemen. Het huisje zelf zag er niet onaardig uit met zijn groen geverfde stijlen, deuren en luiken, zijn wanden van gespleten en platgeslagen bamboe (paloepoh), die een goudgeel borduurwerk vormden, zijn voor- en achtergalerijtjes; alleen het dak was plomp en zwaar, over alles heenhangende, om aan zijne bestemming, warmte- en regenscherm, te kunnen beantwoorden. Inwendig bevatte mijne woning, behalve de beide galerijen, twee slaapkamers en een ruim vertrek, waar gegeten en gewerkt werd; meer was niet noodig; herhaaldelijk werd de zoogenaamde logeerkamer bezet.

Keuken, stal, badkamer en bediendenvertrekken bevonden zich in een afzonderlijk bamboezen gebouw op het erf; van de badkamer maakte ik alleen bij zeer slecht weder gebruik, want de Lamatang was in de onmiddellijke nabijheid en gewoonlijk liet ik, tweemaal per dag, haar snelstroomend, helder en verfrisschend bergwater over mij heêgaan. Het erf was beplant met een twintigtal klappers, die door hun kostbare vruchten (zij kostten te Lahat toen minstens vijftien cents per

stuk) een weinig het tekort aan huishuur vergoedden, en verder tot moestuin ingericht, ook had ik een aanplant van pisang van verschillende soorten aangelegd en bracht ik het tot ongeveer twintig verscheidenheden. Door een groot aantal kippen eenden, een aap, enz., werd aan dit alles voldoende leven bijgezet. Laatstgenoemde was op zekeren dag losgebroken, had zich van een doosje lucifer meester gemaakt, en, zonder dat dit hem kon worden belet, al de ziltige phosphorkopjes met groote gulzigheid opgepeuzeld; hij moest die buitensporigheid met den dood bekoopen, niettegenstaande tegengif en zorgvuldige verpleging.

De meubels, die ik van mijn voorganger overgenomen en hier en daar gekocht had, waren van de meest uiteenloopende modellen; zoo geraakte ik langzamerhand in het gerust bezit van tien stoelen van zes verschillende soorten; het eet- en drinkservies vertegenwoordigde zowat alles, wat op dit gebied toenmaals in Indië te koop was, natuurlijk zonder sijn Japansch en Chineesch porselein. Deze verzameling was verkregen tegen prijzen, die de kooplui van het Paddemoes in Den Haag in verrukking zouden hebben gebracht.

Het praatje ging, dat mijne woning bijzonder onveilig zou zijn; allerlei dwaze overleveringen daarvan bleven bij de Inlanders voortleven; o. m. dat de achtergalerij elken nacht door tijgers werd bezocht om melk te zoeken en meer dergelijke aardigheden aan het adres van nieuwe bewoners. Ik heb alleen bemerkt, dat men, in huis, zich voor dieven moest wachten, en, daarbuiten, tijgerkatten, bunsings (moesangs) en roofvogels nu en dan zeer ongewenschte bezoeken brachten en slachting hielden onder mijn gevogelte. Eerst at ik te huis, daarna voegden de beide officiersmenages uit het kampement zich bijeen, en, toen mijn eerste kapitein vertrokken was, mocht ik de hoofdmaaltijden bij de familie van den assistent-resident gebruiken. Behalve de recht gezellige uren mij dagelijks hierdoor geschonken, was mevrouw in het geheele Palembangsche beroemd om haar heerlijke tafel, zowel Indische des middags als Europeesche des avonds. Bij de eerste kregen wij altijd eigen gemaakt Indisch gebak, en toen ik aan het optellen ging van de verschillende soorten, die ons werden voorgezet, was ik in betrekkelijk korten tijd aan het getal honderd en heb ik het toen maar opgegeven. Aldaar leerde ik ook voor het eerst de heerlijke doerian eten.

De troep had een Chineeschen pachter, die brood, vleesch, rijst, koffie, enz., leverde; gewoonlijk was alles goed; bij uitzondering kregen wij rund-, gewoonlijk karbouwenvleesch, dat, goed toebereid, zeer smakelijk was; het varkensvleesch was uitstekend, inzonderheid dat van gekruist-ras (half wilden ever en tamme zeug), zooals te Lahat, en deed niet onder voor het beste kalfsvleesch.

Onze levenswijze was zeer geregeld; 's morgens om 5 uur op; de dienst begon ongeveer 6 uur en hield ons, onder allerlei bezigheden, tot 11 à 12 uur bezig, hieronder was begrepen het menigwerf omvangrijke schrijfwerk; slechts bij uitzondering moesten hiertoe ook avonduren worden gebezigd. Na het middagmaal werd tot 3 à 4 uur gerust, daarna

wederom dienst, paardrijden of wandelen tot de duisternis inviel. Het volgende uur werd aan de gezelligheid gewijd, hetzij in de sociëteit dan wel bij een der gehuwden; ook de dames kwamen zich dikwerf in de prachtige sociëteit verpooven; gedurende mijn verblijf te Lahat waren wij nimmer meer dan vijf dames rijk.

Na het avondeten werd nog een uurtje gepraat, doch gewoonlijk reeds vroegtijdig den bultzak opgezocht, met uitzondering van Zaterdag wanneer des avonds in de sociëteit een partijtje werd gemaakt, toenmaals bijna algemeen gequadriëerd. Zoo langzamerhand was dit partijtje dienst geworden, ook omdat men elkander noodig had. Ik herinner mij eens om zoo te zeggen, door de politie (Kemits met flambouwen) uit mijne woning te zijn gehaald, toen ik liever te huis wilde blijven voor eene geringe ongesteldheid; ik moest komen, anders kon een der partijtjes niet doorgaan. Vóór den bepaalden tijd, en deze was gesteld op een flink eind in den Zondag, kon ik niet weggaan, daar ik geen geleide met de onontbeerlijke flambouwen kreeg, en het hoogst gewaagd mocht heeten des nachts alleen naar het kampement te wandelen.

Wij hadden een zeer goed leesgezelschap en de sociëteit voorzag, zooveel maar eenigszins mogelijk was, in al onze behoeften.

Toenmaals waren de toko-prijzen voor dranken en levensmiddelen, enz., op de hoofdplaatsen in Indië zeer hoog; op de buitenposten kreeg men menigwerf verdachte waren tegen buitensporig hooge sommen. Lahat had hiervan leergeld betaald, daarom nam de sociëteit het initiatief groote facturen rechtstreeks uit Nederland te ontbieden.

Deze goederen werden te Batavia door een groot handelshuis ingeklaard en naar Palembang gezonden, alwaar onze gemachtigde, de kapitein-Chinees voor de opvoering per prauw naar Lahat zorg droeg. De gezamenlijke kosten voor vracht, invoerrechten en commissieloon bedroegen $\pm 33\%$, de sociëteit nam 10% winst en toch konden wij aan de leden uitstekende waar leveren tegen prijzen, belangrijk onder die der groote toko's te Batavia.

't Was toen nog de goede, gouden tijd voor de tokohouders; zij moesten nu en dan wel wat op betaling wachten, doch op den duur kwam zoogoed als alles terecht, terwijl de prijzen op lange termijnen berekend waren. Sedert geruimen tijd hebben scherpe concurrentie en coöperatie een eind gemaakt aan dat goud verdienen.

Gedurende den tijd, dien ik te Lahat heb doorgebracht en de sociëteit zulke groote zaken deed, hadden wij als vaste gewoonte aangenomen, te zorgen, dat de uit Nederland ontvangen dranken en provisiën niet te oud werden; daartoe werd, ongeveer elke maand, een algemeen feestmaal voor gemeenschappelijke rekening gegeven, in de sociëteit, of liever nog, in de ruime woning van den assistent-resident. Het menu werd opgemaakt in verband met den stand van het sociëteits-magazijn en was altijd bijzonder voldoende, terwijl mede zeer veel zorgen werden besteed aan eene behoorlijke besproeiing. Na afloop van den maaltijd, bleven wij nog eenige uren bijeen, werd muziek gemaakt, gedanst en

kwamen natuurlijk de speelkaarten op de proppen. Gul werd met uitnoodigingen aan ambtenaren en officieren uit den omtrek omgesprongen en gretig werd daarvan gebruik gemaakt; wij stonden toen bijzonder goed aangeteekend als gastheeren. Gastvrijheid en gulheid zwaaiden in die jaren nog ongestoord haren scepter op de buitenposten!

Voor jachtliefhebbers zou Lahat zeer veel aantrekkelijks gehad hebben, want er waren duiven, hoenders, eenden, enz., in overvloed; zoo nu en dan kregen wij een proefje van onzen doctor of een der luitenants, die er nog al eens op uitgingen, al was het jagen in de wildernis lang niet zonder ernstig gevaar.

In onzen ziekenvader bezaten wij een geduchten Nimrod. Van heinde en ver kwam de bevolking zijn hulp inroepen, als olifant, rhinoceros, tijger of ander verscheurend gedierte het haar al te lastig maakte, en gewoonlijk ging onze gebaarde ziekenverpleger er op uit met goed gevolg. Zooals ik reeds vermeld heb waren de tijgers dagelijksche gasten; de rhinoceros kwam schaars voor, doch was bijzonder vernielziek en gevaarlijk; de olifanten trokken nu en dan in tamelijk groote kudden door, waren in mijn tijd zeer menigvuldig en overal kon men hunne sporen bemerken.

Reeds op mijn voetreis van Moeara-Enim naar Lahat hadden de bijzonder groote hoopen uitwerpselen dezer kolossen mijn aandacht getrokken; in bergachtig terrein vindt men vaak hunne breede sullebanen, daar zij, bij het afdalen langs steile hellingen, hun gemak nemen en zich op de achterpooten naar beneden laten glijden.

Deze banen zijn, vooral in den regenmoesson, ontzettend glad. In de bosschen loopen de olifanten bijna altijd achter elkander en kan men hun spoor gemakkelijk volgen door de diepe indrukken der hoeven en de afgebroken takken, die het tegen hun „massa maal snelheid” hebben moeten afleggen; zij loopen toch gewoonlijk op een sukkeldrafje. Op hun gemak gesteld, volgen zij bij voorkeur de gebaande wegen, en wijken daarvan alleen af als zij onraad duchten.

Olifanten brengen veel nadeel toe, niet alleen door hun onbesuisde verniel- maar ook door hun vraatzucht, waarbij geheele sawah's, djagongen en andere aanplantingen het moeten ontgelden. Zij zijn voor den Inlander zeer onwelkome gasten en waren het ook voor ons, toen de telegraaf meerdere uitbreiding op Sumatra verkreeg. De telegraafdraden werden gewoonlijk aan boomen bevestigd; de grootste zorg daarbij is door verwijdering van afhangende takken, enz., storing te voorkomen; toch bleef deze lang geene uitzondering. Waar dit onvermijdbaar is, worden palen geslagen en goed verzekerd. Het behoeft geen betoog, dat het leggen van zoo'n kabel, dwars door de wildernissen van Sumatra en over den Barisan, geen kinderwerk was; meermalen heb ik met groote belangstelling den arbeid daaraan gadeslagen. Ook de olifanten bemoeiden zich met de zaak, doch het scheen, dat zij deze uiting der beschaving krachtig wilden tegenwerken. Waar het hun mogelijk was, ontwortelden zij de boomen, waaraan telegraafdraden waren bevestigd, of schudden

zoolang met hunne logge lichamen tegen de telegraafpalen, tot deze het moesten opgeven, waarna menigwerf honderden meter draad, netjes opgerold, gevonden werden en deze klosjes klaarblijkelijk tot speelgoed voor de jonge olifanten hadden gediend.

Op last der regeering detacheerden wij hier en daar kleine afdeelingen goede schutters om de olifanten te verjagen, en, bij zulk eene gelegenheid, heb ik eens een zeer groote kudde bijeen gezien.

Na aanvraag der telegraaf-ambtenaren hadden wij een detachement van twintig man, onder bevel van een onderofficier, naar een ongeveer zeven paal verwijderden doeson aan den weg naar Moeara-Enim gezonden, en, op verzoek van den kapitein, reed ik op zekeren morgen daarheen, om den stand van zaken op te nemen.

In den doeson aangekomen, vond ik geen enkel soldaat en berichtte het hoofd mij, dat in de laatste dagen en ook gedurende den afgelopen nacht, belangrijke beschadigingen aan de telegraaflijnen waren aangebracht, en dat het geheele detachement was uitgerukt ter vervolging van een waargenomen groote kudde olifanten. Hij bood zich aan mij in de gevolgde richting te begeleiden, wanneer ik niet tegen de moeite van een marsch door het bosch opzag.

Zoo'n tocht was juist een kolfje naar mijn hand; ik liet mijn paard achter en wij liepen zeker wel ongeveer twee uren, ons met moeite en geweld een doortocht banende, door dichte bosschen, vóór het detachement in den rand werd aangetroffen. Voor ons lag een onafzienbare vlakke, geheel met alang-alang bezet.

Het detachement had het spoor der olifanten gevolgd; deze vertoonden zich, in grooten getale, eenige honderden meters voor ons uit en schenen rust te houden. Zij hadden hunne voorposten uitgesteld en nu en dan zagen wij de slurpen der vedetten zich snuivend in alle richtingen uitstrekken; blijkbaar werd scherp uitgezien en goed geluisterd. Aan de manschappen was aanbevolen zich tot schieten gereed te houden, doch de uiterste stilte in acht te nemen. Waarschijnlijk door een of ander toeval dan wel ongeluk viel onverwachts een schot uit het geweer van een der Javaansche soldaten. Hierdoor kwam de geheele bende olifanten plotseling in beroering. Tegelijk gingen allen in snelle beweging voorwaarts, gelukkig van ons af; hun dreunende hoefslagen werden duidelijk gehoord en gevoeld; zeer spoedig was niets meer van de kudde te zien.

Dat olifanten niet altijd even mak zijn, heeft een ambtenaar der telegraphie, kort na mijn aankomst te Lahat vandaar overgeplaatst, kunnen getuigen. Hij had menig olifant néergelegd en menig prachtig stel tanden buit gemaakt, doch éénmaal bijna het leven er bij ingeschoten. Door een aangeschoten olifant werd hij tegen een boom gedrukt en had het alleen aan het breken van den stam te danken, dat hij er afkwam met slechts eenige gebroken ribben.

Jonge olifanten zijn zeer gemakkelijk te vangen, als men de gangen eener in den omtrek verblijf houdende kudde, b.v. naar de drinkplaatsen,

heeft kunnen nagaan; men graaft in dien gang eenige diepe en steile putten, en menigmaal vallen de onbedreven jongen er in en kunnen er zich niet meer uitwerken. De assistent-resident te Lahat was gedurende eenigen tijd in het bezit van een op deze wijze gevangen jongen olifant, die voor Artis bestemd was. Het was een aardig beestje, doch duur op stal, want dagelijks moest het groote hoeveelheden warme rijst met suiker en goede vruchten worden voorgezet; het ging de geheele kolonie door, kreeg zeer vele versnaperingen, doch werd zeer lastig. Als men den gulzigaard éénmaal iets gegeven had, kon men hem niet wegstrijken zonder andermaal aan zijn snoeplust te hebben voldaan; hoe jong ook, had onze jonge olifant een bijzonder goed geheugen. Op de passar werd hij spoedig de schrik der fruitverkoopsters. Hij kreeg een klein wondje aan den hoef, en waarschijnlijk is hij aan bloedvergiftiging gestorven.

(Wordt vervolgd.)

Militaire Noodwetten?

Het ligt niet op onzen weg het debat over de legerwetten thans te heropenen. Hoe wij over de daarin neergelegde beginselen denken, kan ieder weten, die de in de laatste jaren van onze hand in dit Tijdschrift verschenen artikelen heeft gelezen. Daarover na te pleiten komt ons voor een tamelijk onvruchtbare arbeid te zijn; de legerwetten zijn er en het spreekt wel vanzelf, dat eene herziening daarvan op beginselpunten in de naaste toekomst niet te verwachten is.

Wie het dus goed meent met het leger en met het belang, dat het volk bij een goed leger heeft, moet o. i. daarom trachten binnen het kader der Wet die verbeteringen aan te brengen, welke, zonder het beginsel daarvan te raken, de deugdelijkheid der strijdkrachten kunnen verhoogen. Dat men daarbij zal moeten komen tot kleine wijzigingen in de Wetten zelve, achten wij volstrekt niet onmogelijk, doch wij leggen er den nadruk op: de wijzigingen, welke wij hier op het oog hebben, zullen geen vermeerdering van lasten scheppen, zij zullen eenvoudig, waar dit noodzakelijk mocht blijken, eene geringe verplaatsing van den reeds door de wet opgelegden last tengevolge kunnen hebben.

Wanneer wij ons herinneren: op welke wijze deze Wetten tot stand kwamen; hoe in het stelsel der Militiewet tijdens de mondelinge behandeling eene wijziging ten aanzien van het karakter der kort-geoeffenden gebracht werd, waarvan de voorstellers zelve blijkbaar de portée niet altijd even juist gepeild hebben; hoe door den loop der omstandigheden de verdere behandeling der Wetten heeft moeten plaats vinden onder de leiding van een Minister, die de Wetten niet ontworpen had; hoe, in verband met de aanstaande verkiezingen, de tijd, voor de behandeling beschikbaar, uiterst beperkt was; — dan zal het volstrekt geen verwondering behoeven te baren, indien men bij de uitvoering der Wetten op bezwaren zal stuiten, die alleen langs administratieven weg niet geheel uit den weg zijn te ruimen.

Op den nieuw opgetreden Minister van Oorlog rust de moeilijke taak om de bepalingen der Wet langs wegen van geleidelijkheid met de eischen der practijk in overeenstemming te brengen, een taak, juist hier te moeilijker, omdat — zooals algemeen bekend is — de beginselen, waarop de legerwetten berusten, niet die van dezen Minister zijn. Dien bewindsman in deze aangelegenheid te steunen door het leveren van opbouwende critiek, achten wij daarom in de gegeven omstandigheid eene verstandige, wat meer zegt, eene waarlijk vaderlandslievende daad.

Indien men het artikel van den Heer A. L. W. SEYFFARDT in de „*Vragen des Tijds*” van October 11., getiteld: „*De Militaire Noodwetten*”, in het licht van vorenstaande beschouwingen beziet, dan kan het oordeel over de strekking — nog geheel afgezien van den inhoud — bezwaarlijk gunstig luiden. Een zoo felle, in de hoofdzaken bijna doorgaand op overdrijving van den feitelijken toestand steunende aanval op de legerwetten kan geen ander gevolg hebben, dan het van huis uit toch al niet groot vertrouwen onzer landgenooten op de weerbaarheid des volks te verminderen; het bij zoo velen bestaande gevoel van onmacht te versterken; de gezindheid om de lasten te dragen, die de Wet ten behoeve van het leger oplegt, nog te doen afnemen. Daarom alleen reeds achten wij de strekking van bovengenoemd artikel niet vaderlandslievend, en dit schijnt ons van te meer beteekenis toe, omdat wij aan den inhoud daarvan geen practische waarde kunnen toekennen. Zoolang de Wetten „ontwerpen” waren, kon elkeen — en vooral een deskundige, zooals de Heer S. zichzelf noemt — het zich tot taak, ja, zelfs tot plicht rekenen, op de fouten, die z. i. daaraan kleefden, de aandacht te vestigen, en daartoe al die kleuren op zijn palet nemen, welke tot bereiking van het beoogde doel konden leiden, maar thans, nu die Wetten haar plaats in het Staatsblad gevonden hebben, onder volkomen voorbijzien van het goede dat zij bezitten, daartegen een strijd à outrance te openen, schijnt ons van een practisch-politiek standpunt te eenen male doelloos en van nationaal — een door den Heer S. nog al geliefd woord — standpunt, om de hierboven aangegeven redenen, niet goed te keuren.

Wij spraken zoo even van overdrijving van den feitelijken toestand. Zoo noemen wij het overdrijving — en niet in geringe mate — wanneer de Heer S. zegt (Zie: Overdruk blz. 18): „De landweertwet verdient niet „eens den naam van noodwet; zij geeft ons toch slechts een landweert „op het papier, eene verbeterde rustende schutterij, minder goed dan „menige bestaande dienstdoende”. Wanneer men toch bedenkt, dat de landweertplichtigen in het leger een eerste oefening van 8½ maand hebben gekregen, drie herhalingsoefeningen van 4 weken hebben bijgewoond en gedurende hun verblijf in de landweert nog aan 2 herhalingsoefeningen van 6 dagen deelnemen, dan kan men deze oefening onvoldoende achten, maar dan zal men met eenige onpartijdigheid althans moeten erkennen, dat deze landweertroepen niet anders dan zeer in hun voordeel vergeleken mogen worden bij rustende en zelfs bij „menige bestaande dienstdoende” schutterij, ja, wat meer zegt, dat beide categorieën niet in een adem genoemd mogen worden. En te meer treft ons deze overdrijving bij den Heer S., den ontwerper der militaire wetten van 1892/93, wiens schutterij, geheel door plaatselijke oefening voor haar taak voorbereid, bij 9-jarigen dienstplicht, moest volstaan met honderd en twintig recruten-oefeningen van hoogsten 2 uur elk, verdeeld over 7 maanden van het eerste dienstjaar, en met hoogstens 50 oefeningen van gelijken maximum-duur, gedurende de eerstvolgende drie dienstjaren.

Zoo achten wij het evenzeer overdrijving, wanneer de Heer S. tracht te betoogen, dat de thans aangenomen legerwetten een beletsel vormen voor eene afdoende dekking der mobilisatie, terwijl hij, als Minister, indertijd deze dekking zelf wenschte op te dragen aan $\pm$ 17.000 der op de hiervoren aangegeven wijze geoefende schutters. Niets kan toch beletten, indien men dat overigens wenschte, de dekking der mobilisatie op te dragen aan landweerafdeelingen, die, zooals wij reeds opmerkten, in bruikbaarheid zeer zeker verre boven de evengenoemde schutters zullen staan.

Niet minder overdreven noemen wij de voorstelling, alsof, indien men aanneemt, *steeds* over voldoende tijd voor mobilisatie en concentratie onzer strijdkrachten te zullen beschikken, men „evengoed en nagenoeg met hetzelfde recht” mag aannemen, dat er dan ook tijd is om in eene georganiseerde volkswapening „meer samenhang en oefening” te brengen. Alsof de Heer S., als deskundige, niet weet, dat bij het eene slechts van dagen, bij het tweede daarentegen van weken en maanden sprake is.

Zoo achten wij het eveneens overdreven, wanneer de Heer S., uit de verhouding van de vredessterkte tot de oorlogssterkte concludeerende tot de bezwaren, aan de mobilisatie verbonden, deze bezwaren aan de nieuwe legerwetten wijt, terwijl hij zelf blijft aansturen op een volksleger, waardoor alle weerbare voor den krijgsveld dienst beschikbaar komen en die verhouding dus stellig nog ongunstiger wordt, en hij indertijd, als Minister van Oorlog, toen de wet een gunstiger verhouding mogelijk maakte, door het toekennen van langdurige winterverloven, voorbedachtelijk een ongunstiger toestand in het leven riep.

Doch waar zouden wij eindigen, indien wij alle overdreven voorstellingen, die in het artikel van den Heer S. worden aangetroffen, wilden opsommen? De vorenstaande mogen voldoende zijn, om een indruk te geven van de mate van ernst, welke bij de samenstelling daarvan heeft voorgezeten.

Deze kan ook blijken uit sommige zóó tegenstrijdige opmerkingen, dat zij ons eenvoudig onverklaarbaar voorkomen. Zoo bijv. de opmerking (Overdruk blz. 3): „dat eene goede organisatie en oefening „van het menschenmateriaal, door militie- en landweernet geleverd, zooveel meer zal kosten dan *men* wel denkt, dat voor den landstorm niets overschiet . . .”, terwijl op blz. 18 de noodzakelijkheid betoogd wordt van de vervanging der aangenomen Militiewet door „een werkelijk nationale wet” (is dit soms die van 1893?), op grond dat thans 53% der lichamelijk geschikt van alle oefening vrij blijft. Men zou althans geneigd zijn te vragen: waar het geld voor deze oefening vandaan moet komen, als de 47 % aangewezenen reeds het beschikbare verbruikt hebben *voor eene goede organisatie en oefening*.

Zoo bijv. de opmerking (Overdruk blz. 15): „Kleine klassen, goede onderwijzers, onderlinge oefening, daarbij veel op en in het terrein, dat is het wat goed kader vormt”, terwijl een achtiental regels lager gedecreteerd wordt: „doch het uitrukken met zulk een kleinen troep blijft even demoraliseerend” en op blz. 20 te lezen staat: „Juist dat oefenen

met schaduwen en geraamten van heusche compagnieën is oorzaak van het gemis aan opgewektheid, dat bij de meeste oefeningen van ons leger wel moet ontstaan”.

Zoo de hiervoren aangehaalde uitdrukking: „daarbij veel op en in het terrein”, wanneer men bedenkt, dat het hier geldt de periode half November tot primo Maart, terwijl de Heer S. vroeger, om het met groot verlof zenden van het grootste gedeelte van de lichting des jaars in de wintermaanden tegenover de volksvertegenwoordiging en de natie te kunnen motiveeren, steeds heeft beweerd, dat de wintermaanden juist een beletsel vormden om *in het terrein* te oefenen.

Boven en behalve op deze overdrijvingen en tegenstrijdigheden willen wij nog op twee punten opmerkzaam maken, die als even zooveel bezwaren worden voorgesteld en o. i. op een onjuist begrip berusten.

In de eerste plaats de loting, bedoeld in art. 124 der Militiewet. Dat artikel regelt de aanwijzing van het blijvend gedeelte. De Heer S. vermeent nu op grond van de tweede alinea van dit artikel, waarin vermeld staat, dat deze aanwijzing „geschiedt, voor zooveel noodig, door loting, op de door Ons te bepalen wijze te houden”, en op grond van de derde alinea van hetzelfde artikel, waarin de vergunning tot nummervwisseling na de loting omschreven wordt, dat zij, die krachtens art. 121a voor kadervorming zijn aangewezen, naar aanleiding van de evengenoemde alinea's recht houden op loting en nummervwisseling, niettegenstaande de laatste alinea van hetzelfde artikel 124 luidt: „De „ingelijfden *echter* . . . die krachtens art. 121a voor kadervorming zijn aangewezen, behooren steeds tot het eerst onder de wapenen blijvende of „het eerst onder de wapenen komende gedeelte der lichting”. Deze alinea, zegt de Heer S. „heft noch uit een wettelijk, noch uit een taalkundig oogpunt” het recht, in de voorgaande alinea's gegeven, op. Wij meenden, dat uit beide oogpunten het door ons gecursiveerde woord *echter* elken twijfel zou opheffen, en staan dan ook verbaasd over de wets-interpretatie, die hier geleeraard wordt. De poging, om op dit punt, *tegen de duidelijk uitgesproken bedoeling van den wetgever*, den weg voor chicanes te banen, heeft ons tot ons leedwezen doen denken aan de handelingen van zeker Noord-Brabantsch notaris in zake de ontduiking van den persoonlijken dienstplicht.

Om welke reden „gedwongen opleiding tot kader” (door art. 121a mogelijk gemaakt) niet in onze volkszeden past en nimmer tot goede uitkomsten zal leiden, een uitspraak, die bij bespreking van de kadervorming hier mede door den Heer S. geplaatst wordt, hadden wij gaarne, mits op goede gronden en niet met algemeenheden, toegelicht gezien; te meer omdat deze maatregel elders, bij een evenzeer bijzonder vrijheidlievend volk, wèl de gewenschte uitkomsten oplevert. Of heet het „nationaal” in de oogen van den Heer S. om zich aan de vervulling van den eersten plicht als staatsburger tot instandhouding der nationale gemeenschap te onttrekken?

Het tweede punt, waarop wij hierboven doelden, geldt de kort-ge-

oefenden. Deze „schijnen nog steeds tot depottroepen te zijn bestemd, „hetgeen wettelijk het duidelijkst blijkt uit de bepalingen te hunnen „opzichte in de landweewet”, zegt de Heer S.

Hoewel wij natuurlijk, evenmin als de Heer S., weten wat de Regeering bij hare organisatie daaromtrent zal bepalen, kunnen wij toch niet toegeven dat eene bestemming, als door genoemden Heer waarschijnlijk geacht wordt, uit eenigerlei hoofde noodzakelijk zou zijn.

Wel werd bij de beraadslaging over art. 112 van de kort-geoeffenden alleen in den zin van aanvullingstroepen gesproken, doch juist het geheel gewijzigd karakter, tijdens de behandeling der wet aan de instelling der z.g. viermaanders gegeven, opent de mogelijkheid deze *in het leger* en niet uitsluitend als depottroepen op te nemen. In de Militiewet wordt te dezen opzichte niets beslist en het feit, dat de kort-geoeffenden, blijkens art. 5 der Landweewet, bij overgang naar de landweer in de depots dier instelling worden opgenomen, maakt het volstrekt niet noodzakelijk hun ook tijdens hun verblijf in het leger eene soortgelijke bestemming te geven. Wij stemmen gaarne toe, dat het niet opnemen der besproken bepaling in art. 5 der Landweewet verkieselijk zou zijn geweest, vooral nu wij zien, dat door den Heer S. — en wellicht ook door anderen — tusschen de bepalingen dezer Wet en die van de Militiewet een verband gelegd wordt, dat *wettelijk* volstrekt niet behoeft te bestaan. Wie trouwens de bij de mondelinge behandeling der Wet gehouden redevoeringen nog eens aandachtig overleest, zal ook wel tot de erkentenis komen, dat — al waren de denkbeelden nogal eens wat verward en al wist men bij den chaos van voorstellen en den onverwachten loop, welke de zaken namen, niet altijd juist waarheen men ging — dit toch vaststaat, dat verbetering van het gehalte der z.g. viermaanders, als noodzakelijke voorwaarde voor hunne bruikbaarheid, voortdurend beoogd en ten slotte verkregen is geworden.

Zou het nu rationeel zijn — ook met het oog op de behoefte aan militiekader — deze categorie van militieplichtigen te blijven weren uit dat deel der strijdkrachten, dat in eerste linie met den vijand in aanraking zal komen? Moet niet aan het voorrecht van den zooveel korteren eerste-oefeningstijd de onafwijsbare eisch verbonden zijn, dat de viermaanders na expiratie van hun eerste-oefeningstijd minstens een zelfde peil van geoefendheid hebben verkregen als de langer geoefenden, welke dat voorrecht niet genoten?

Zóó en zóó alleen zou, *als over de werking van dit instituut niet te optimistisch is gedacht en de viermaanders werkelijk aan de verwachtingen beantwoorden*, deze instelling mettertijd den overgang kunnen vormen tot eene hervorming van onze legerinstellingen in de richting van een volksleger, indien het waarlijk mogelijk bleek, het aantal der kort-geoeffenden opvolgend, d.w.z. naargelang de vóóroefening meerdere en betere vruchten gaat afwerpen, uit te breiden en dat der overige dienstplichtigen dienovereenkomstig in te krimpen, al of niet met verhooging der lichtingsterkte gepaard.

Ten aanzien der kort-geoefenden moeten wij nog een oogenblik stilstaan bij de — zeer breed uitgemeten — bezwaren, welke ten aanzien van de oefening dezer categorie kunnen rijzen, wanneer het aantal kort-geoefenden, door elke gemeente te leveren, grooter is, dan het aantal, dat voldoet aan de eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid, welke in beginsel aan de hierbij in te deelen militieplichtigen zullen worden gesteld, en dientengevolge het aantal van hen, die niet aan deze eischen voldoen en nochtans volgens de bepalingen der Wet voor korte-oefening ingelijfd worden, eene waarde van eenige betekenis verkrijgt. Dan zullen inderdaad bezwaren kunnen ontstaan, zoowel ten aanzien van de oefening als van de bestemming dezer kort-geoefenden. omdat de even bedoelden dan noodwendig bij de depots moeten worden ingelijfd en hun afwisselend aantal moeilijkheden zou kunnen opleveren bij het ontwerpen van eene rationeele organisatie. Intusschen achten wij het praematuur thans reeds over dit mogelijk bezwaar in breede beschouwingen te treden, omdat eerst dient te worden afgewacht, welke feitelijk de toestand zal zijn bij de eerste lichting, volgens de beginselen der nieuwe Wet samengesteld, daar dan kan blijken of het geopperde bezwaar al dan niet hersenschimmig is. Behalve hetgeen door het persoonlijk initiatief en door de maatregelen der Regeering bereikt kan worden, zullen hierbij van invloed zijn de resultaten, welke bijv. de „*Vereeniging Volksweerbaarheid*” heeft kunnen verkrijgen. Dat de Heer S., de Secretaris dezer Vereeniging, de bovengenoemde bezwaren oppert, zou eene vingerwijzing kunnen zijn om onze verwachtingen in deze niet te hoog te stellen. Edoch, wanhopen wij niet; mocht het bezwaar zich werkelijk doen gevoelen, dan zou ook hier eene oplossing ons laugs vrij eenvoudigen weg mogelijk schijnen.

Op de toekomst-muziek, welke de Heer S. ons aan het slot van zijn artikel doet hooren, zullen wij hier niet ingaan, omdat wij daaraan voorloopig elke practische beteekenis moeten ontzeggen. Laat men allereerst beginnen met de Wet, zooals zij daar ligt, toe te passen, dan zal wel blijken wat binnen het kader van de beginselen dier Wet verbeterd moet en kan worden; mochten daartoe wijzingen, welke geen vermeerdering van lasten veroorzaken, in die Wet noodig blijken, dan zullen deze, door het licht der practijk beschenen, vermoedelijk wel zonder bezwaar kunnen aangebracht worden. Mocht bij de toepassing der Wet blijken, dat het daaraan ten grondslag liggend beginsel, waartegen velerlei bezwaren zijn aangevoerd, een onoverkomelijke hinderpaal is voor een goede vorming onzer levende strijdkrachten, dan — maar dan alleen — zal men tot ingrijpende wijziging wel moeten overgaan. Laat men echter, in afwachting van een of ander, vooral geen oppositie quand-même tegen deze Wetten voeren, doordien ieder zijn eigen stokpaardje blijvende berijden, alleen goed wil vinden, wat aan eigen brein ontsproten is. Daardoor zal de verwarring van begrippen steeds grooter, de mogelijkheid van verbetering steeds geringer worden; daardoor zal men — van nationaal standpunt — stellig geen goed werk doen.

BOEKAANKONDIGING.

Feldgemäszter Schieszdrill durch einfachste Methode, von V. Major a. D. *Berlin*, 1901. Militär-Verlag R. FELIX.

De schrijver van deze 21 bladzijden tellende brochure is van oordeel, dat de tegenwoordige opleiding in het schieten van de Duitsche infanterie niet voldoet aan de eischen, welke het optreden in een werkelijk gevecht in de toekomst aan den enkelen man, zoowel als aan afdeelingen, stellen zal, en hij acht het urgent, dat daarbij eene andere methode gevolgd zal worden dan tot dusverre gebruikelijk was, die hij in het kort maar toch volledig en alleszins duidelijk omschrijft.

Uitgaande van de stelling: dass der Schütze während der ganzen Schieszhandlung das Ziel unausgesetzt scharf in's Auge fassen muss", verlangt hij, dat bij het vaardig maken, de lading en het in den aanslag brengen van het geweer de blik van den schutter onafgewend op het doel gericht zij.

Naar zijne meening moet, onder behoorlijke dekking van die lichaamsdeelen, welke zich niet bloot behoeven te geven, het schieten *in elke houding* bestaan in: doel in 't oog vatten, vaardig maken, de vizierlijn van het geweer langs den kortsten weg in de ooglijn brengen, gelijktijdig drukpunt nemen, kort richten, aftrekken en het schot naziende, d. w. z. de uitwerking waarnemende, herladen, onder voortdurend in het oog houden van het doel.

"Der Blick auf das Ziel muss den festen Entschluss ausdrücken treffen zu wollen; er spielt eine Hauptrolle", is zijne stelling en juist omdat bij de vredesopleiding voor de schijf, door de gewoonte om alles langzaam, onder het maken van allerlei noodeloos toegevoegde bewegingen te verrichten, de man daaraan ontwend wordt, wil hij, dat bij alle richt- en schietoefeningen van den soldaat gevorderd zal worden, dat hij, na vaardig te hebben gemaakt, het linkeroog sluit en met het rechter over de korrelspits naar het doel ziet. De schutter wordt door dit middel gedwongen bij volgende aanslagen van het geweer het mikpunt scherp in het oog te houden, terwijl zodoende ook tijd gewonnen wordt, omdat, na het in den aanslag brengen van het geweer, niet eerst naar dat mikpunt gezocht behoeft te worden. Ook bij het schieten met afdeelingen verlangt hij de toepassing van dit beginsel en wel in die mate, dat als het doel (cavalerie of artillerie) zich voor- of zijwaarts verplaatst, het door alle schutters met oog en vizierkorrel gevolgd wordt.

Ook wordt naar zijn oordeel te veel waarde gehecht aan het uitsluitend met de rechterhand tegen den schouder drukken van het geweer, bij het in den aanslag brengen. Der aufrechte Schütze im Felde, zoo zegt hij, welcher einem Gegner, der auf ihn anschlägt, *mit seinem Schuss zuvorkommen will*, wird das Gewehr beim Anschlagen sicher mit beiden Händen einziehen; bekanntlich gehört zu einem sicheren Schuss vor Allem festes Einsetzen oder Einziehen des Gewehrs in die Schulter, nur diese Art ist daher feldgemäss und folglich schon beim Schulschiessen anzuwenden und zu üben.

De door ons gecursiveerde woorden geven het doel aan, waartoe de schrijver de door hem voorgestelde verbeteringen in de schietopleiding wenscht, wanneer daarnevens nog wordt gezegd, dat hoe sneller de schutter een goed gericht schot afgeeft, — na zich uit zijn dekking niet meer dan noodig is daartoe te hebben opgericht en zich daarna, onder onafgebroken waarneming van zijn tegenstander, zooveel mogelijk achter die dekking terugtrekt —, hoe eer hij zijn tegenstander zal treffen en hoe minder hij zelf aan het gevaar zal blootstaan getroffen te worden.

„Man hört mitunter die Ansicht äuszern, im nächsten Feldzuge würde mehr knieend als liegend geschossen werden. Das Richtige in dieser Hinsicht ist, dasz der Schütze sich aus der Deckung in diejenige Anschlagshöhe aufzurichten hat, welche freies Ziel- und Schuszfeld abgiebt; die Bewachung des Geländes ist also das Maszgebende. Schon kräftige Kartoffel- und Rübenpflanzen, hohes Gras, etc., werden dem Anschlag im Liegen kein freies Ziel- und Schuszfeld gewähren, der Schütze musz sich also rasch zum Knieen aufrichten, und zwar auf beide, möglichst breit auseinander gestellte Kniee; nach dem Schusz legt er sich, die Augen nach dem Feind, wieder flach hin zum Laden. Das Einüben des Anschlags knieend auf beiden Knieen, das Gesäsz auf die Absätze heruntergelassen, oder auf dem rechten Knie mit Aufstützen des linken Ellenbogens auf dem linken Oberschenkel ist für den Krieg zwecklos; ebenso sind die anhaltend knieenden Schützenlinien, wie man sie beim Felddienst, im Manöver und auf Schlachten-Panoramen sehen und bewundern kann, echte Friedensbilder.

Aber das so wichtige rasche Aufrichten oder Emporschnellen aus dem Liegen zum Knieen sieht man eigentlich nie üben, ebenso das blitzschnelle Aufrichten aus dem flachen Liegen zum Liegendfeuern, was einfach durch Aufstellen und Zusammenschieben der Ellenbogen bewerkstelligt wird. Freilich mag dieses Aufrichten und Hinlegen an einem Manövertage mit vielem Gefecht ermüdend sein; es musz jedoch täglich geübt werden, da es im Ernstfall die einzig mögliche Schieszweise ist und, wie sich von selbst versteht, nicht erst vor dem Feind mit groszen Opfern erlernt werden darf.

Dem Feinde gegenüber wird man in den meisten Gefechtslagen zu rasch gezieltem Schieszen gezwungen sein, welches noch in Betreff der Qualität der Schüsse durch den Grad der durch die Gefechtslage hervorgerufenen Erregung beeinflusst wird. Treffen im Ernstfalle, z. B.

im Wald- oder Dorfgefecht, überhaupt im stark durchschnittenen Gelände, Schützen und deren Unterstützungstrupps auf gleiche Formationen des Feindes, so ist bei den meist geringen Entfernungen, wenn nicht ein „Drauf“ mit Hurrah vorgezogen wird, rascheste Schuszbabgabe geboten, und zwar stehend freihändig oder knieend. Es ist klar, dasz in solchen Fällen bei nicht sehr fest sitzender Schiesz-Mechanik die Versuchung zum „draufknallen“ eine sehr grosze ist.

Beim Angriffs- oder Vertheidigungsgefecht im offeneren Gelände ist eine rasche Schuszbabgabe schon durch die mitunter kurze Zeitdauer geboten, welche z. B. gegen in der Bewegung befindliche Ziele auszunutzen ist; die Schützen der im stehenden Feuergefecht sich gegenüber liegenden Schützenlinien werden durch die feindlichen Geschosse zum kurzen Aufrichten aus der Deckung und daher möglichst rasch gezielttem Schusze gezwungen.

Die natürliche hochgradige Erregung im Gefecht kann sich in Folge der langen Dauer von Kämpfen und dadurch veranlaszter körperlicher Ermattung, die wiederum eine gewisse Abstumpfung gegenüber den erregenden Eindrücken erzeugt, zeitweise legen, und es wird alsdann ruhiger geschossen werden; sobald der Kampf aber zur Entscheidung heranreift, die Entfernungen sich kürzen, wird auch wieder wilder geschossen werden: seitens des Angreifers vor dem Sturm und eventuell während desselben, seitens des Vertheidigers zur Abwehr desselben. Für die Schützenschwärme des stürmenden Angreifers, welche durch ihr Feuer die folgenden geschlossenen Abtheilungen zu decken haben, gilt es, so oft sie von diesen erreicht werden, vorzustürzen, sich hinzuwerfen, die Brust flach an die Erde gedrückt, die Arme breit, blitzschnell sich zu erheben zum Sekunden lang gezieltten Schusze, nach diesem herunter zum Ladegriff, und so fort im schnellsten Wechsel bis zum nächsten, durch das Herankommen der geschlossenen Abtheilungen veranlaszten Sprung.

Das ruhig gezielte Schieszen bildet also dem wieder schieszenden Feind gegenüber die natürliche Ausnahme, und auch in den Ausnahmefällen ist zur Ausführung umständlicher Friedensgewohnheiten weder Zeit noch Gelegenheit vorhanden.

Das Schieszen dem Feinde gegenüber ist somit — hinhaltende Gefechtslagen ausgenommen — ein wildes Kämpfen auf Leben und Tod um die Feuer-Ueberlegenheit, d. h. den Sieg.”

Om tot het doel te geraken, dat hem voor den geest staat, stelt hij de navolgende oefeningen voor:

„Gegenüberstellen von zwei Schützen auf etwa zehn Meter; Gewehr mit Exerzier-Patronen geladen und gesichert. Die Schützen sehen sich scharf in die Augen, und auf das Kommando „Los“ sucht entweder der eine dem anderen im Schusze stehend freihändig zuvorzukommen, oder beide werfen sich, ohne die Blickrichtung zu ändern, nieder und schlagen liegend freihändig auf einander an, oder beide liegen und richten sich auf „Los“ zum Schieszen im Knieen auf. Es ist jedes Mal festzustellen,

welcher der beiden Schützen seinem Gegner zuvorkam und somit ihn ausser Gefecht gesetzt hätte. Bei schlechtem Wetter können diese Uebungen auf den Stuben (Exerzirhaus) betrieben, z. B. als Abwechslung zwischen das Exerziren eingeschoben werden; es sind auf den Stubenböden, um Beschädigungen durch rasches Hinlegen zu vermeiden, Matratzen zu benutzen. In den Stuben kann auch geübt werden: der eine Schütze tritt plötzlich hinter einem Schrank — gleichsam einer Hausecke — hervor, worauf das Schieszen erfolgt.

Daran schlieszen sich Uebungen von Rotten gegen Rotten, als Patrouillen oder Rotten einer Gruppe zu betrachten, sowie von Gruppen gegen Gruppen. Von diesen kann sich die eine in einen Schützengraben werfen, die andere flach auf die Erde oder ebenfalls hinter Deckung; Entfernung etwas grösser, etwa 20—30 Meter; rasches Auftauchen der Köpfe aus den Schützengraben, bezw. rasches Aufrichten auf den Ellenbogen zum schnell zu zielenden Schusz; Bestreben jeder Seite, zuerst im Anschlag zu liegen, so dasz der Gegner nicht zum Schusz kommen kann; gewissermaszen wird so die Feuerüberlegenheit erzielt. Täuschen des Gegners durch kurzes Aufrichten und Wieder-Verschwinden zur Ablockung des Feuers; Täuschen desselben durch Wechseln der Plätze seitens einzelner Schützen. Diese Uebungen finden auf 50—60 Meter mit Exerzir- oder Platz-Patronen statt. Ferner: die eine Partei wird durch kniehohe Bepflanzung oder Deckung genöthigt, sich vom Liegen zum Knieen aufzurichten oder gebückt zu laden. Züge gegen einander, rasch Stellung nehmen, Aller Augen auf Gegner gerichtet, nur von den Feuernden die ganzen Köpfe kurz sichtbar, die auftauchenden feindlichen Köpfe sofort zum Ziel genommen.

Es wird durch solche Uebungen mit Gegner nicht nur die rasche Schieszmechanik möglichst feldgemäsz gefördert, sondern es werden durch dieselben auch Lagen geboten, wie sie der Ernstfall bringt, und werden somit auch die Intelligenz, Findigkeit und das Selbstvertrauen der Schützen geweckt. Bei der Ausführung der Uebungen wird sich sofort zeigen, dasz ein Theil der Schützen denselben vollstes Verständniz und Vorstellungsgabe entgegenbringt, einem andern diese Eigenschaften mangeln; dem letzteren Theil musz diese Schieszmechanik auf dieselbe Weise beigebracht werden wie diejenige der Gewehrgriffe; wenn ein vornehmes Soldaten-Schicksal solche Schützen vor den Feind bringt, wenn auch erst als Wehrmänner oder Landsturm, so werden sie über das Erlernte froh sein.

Zur Förderung feldgemäszter Schieszausbildung und zur Feststellung des darin erreichten Grades könnte in den Regimentern bezw. Bataillonen u. A. z. B. folgende Preisaufgabe dienen:

Entfernung: 200 Meter, Ziel: 3 Kopf- oder Brustscheiben, welche einzeln an wechselnden Plätzen höchstens 5 Sekunden lang erscheinen. Bedingung: der Schütze hat alles streng feldgemäsz, wie dem wieder-schieszenden Feind gegenüber, auszuführen, und zwar unter gleichmäszig

strenger Kontrolle des feldgemäßen Verhaltens beim in Stellung gehen, Laden und Anschlagen für sämtliche Schützen. Aufgabe: innerhalb der kürzesten Zeit die meisten Figuren. Sobald die erste Figur erscheint, Hinwerfen des Schützen mit geladenem und gesichertem Gewehr. 10 Patronen für den Schützen."

De schrijver besluit met de mededeeling, dat in zijne voorstellen geen aanval moet worden gezien op de traditioneele goede zorg, die aan het juist schieten der Duitsche infanterie wordt besteed, omdat deze als grondslag voor de toepassing van zijne methode niet kan worden gemist. Zij beoogen slechts om de dringende noodzakelijkheid aan te toonen dat, zooals hij zich uitdrukt:

"Zum wirksamen Gebrauch der Schuszwaffe gegen den wiederschiesenden Feind die gewohnheitsgemäße Uebung erlangt werden musz, die zum Schieszen nöthige Ueberlegung sowohl wie die körperliche Mechanik blitzschnell und trotz aller Einflüsse sicher ausführen zu können."

Daar waar aan ons schietonderricht uit een practisch oogpunt, ook tengevolge van gemis aan tijd en gelegenheid, om in de garnizoenen behoorlijk met scherp te oefenen, nog veel ontbreekt, de daar voorhanden hulpmiddelen in sommige opzichten nog uiterst gebrekkig zijn en de zienswijzen van den schrijver hier en daar bepaald afwijken van den inhoud en den geest van onze reglementen, hebben wij gemeend iets meer in 't bijzonder de bedoelde brochure te moeten bespreken, in de hoop dat zulks aanleiding moge wezen, dat menigeen, en vooral zij, wien de zorg is opgedragen onze reglementen en voorschriften te doen beantwoorden aan de eischen van de moderne gevechtsvoering, die langzamerhand een meer tastbaar karakter en vorm aanneemt, de brochure ter hand zullen nemen, om haren inhoud zonder vooringenomenheid te lezen, te overwegen en ten nutte aan 'te wenden van de oorlogsbruikbaarheid van ons voetvolk. En dat doet nood, want onder de officieren der infanterie, die een open oog hebben voor de behoeften van den oorlog en wien het met de zaak ernst is, zal wel niemand worden aangetroffen, die beaamt, dat het daarmede bijzonder gunstig gesteld is.

P.

Cavalerie tegen den Inlandschen vijand. Een kritiek, door J. G. Boon, Eerste-Luitenant der Cavalerie. Typ. „Deli-Courant”.

Het daagt langzamerhand in het Oosten, meer in het bijzonder in onze Indiën, in de hersenen en de harten van onze daar werkzaam zijnde kameraden en wapenbroeders.

Wie onzer, wiens oordeelsscherpte niet verzwakt is en wiens oordeelsvrijheid niet gekneveld is door kortzichtige partijdigheid en eene bekrompene opvatting van solidariteit en korpsgeest, heeft niet in zijn

binnenste sympathie gevoeld voor het denkbeeld, dat ons officierskorps met dat uit het moederland, die beiden uit denzelfden Nederlandschen stam gesproten zijn, zou kunnen worden samengesmolten?

Wie onzer is in zijn hart niet zeker, dat eene zoodanige eenheid in de bevelvoering van de beide legers onberekenbare voordeelen geven moet, die ruimschoots tegen de breed uitgemeten, maar op geen redelijken grond berustende nadeelen zouden opwegen, en ten slotte aan de weerbaarheid en in Indië en in Nederland uitnemend ten goede zou komen?

Wie onzer is door de argumenten, welke tegen zoodanige fusie zijn aangevoerd, overtuigd? Immers niemand! Zij, die hun verstand gebruikten, wisten wel beter.

Bekrompenheid en vooroordeel, vrees benadeeld te worden of de mindere te zullen zijn, kortom kleine belangen zwaaiden in het kamp van den tegenstander den scepter en deden de groote zaak, in dienst waarvan wij allen moeten staan, namelijk het welzijn van Nederland, op den achtergrond geraken. Toch zal de toekomst leeren, dat de overwinning is aan hen, die zich boven de sfeer van het alledaagsche wisten te verheffen. Geheel die verbitterde strijd door partijdigen en betrokkenen gevoerd tegen den buiten de zaak staanden schrijver der brochure, wien het er slechts om te doen was het algemeen belang te dienen zonder dat van een der beide legers in het bijzonder te schaden, kan niet verhinderen, dat de zaak, door hem op zoo waardige wijze en met zooveel klem verdedigd, ten slotte zal zegevieren, want zij is rationeel en hare oplossing in den door hem aangegeven zin ligt zóó voor de hand, dat de loop der tijden ze vanzelve brengen zal.

De ontwikkeling van het denkbeeld kan tegengewerkt en daarmee de verwezenlijking in de practijk wat verschoven worden, maar baanbreken zal het zich. Onmachtig tegenover de logische ontwikkeling der toestanden en de wording der dingen zal het verzet ineenzinken; daar houden wij ons van overtuigd. Het bewijs daarvoor kan wel is waar niet geleverd worden, maar daar tegenover staat, dat teekenen des tijds evenmin gelochend kunnen worden en deze wijzen er op, dat wordt veldgewonnen in de goede richting. Daarvoor strekt ons de in den aanhef dezes vermelde brochure wederom mede ten bewijze.

Een van de argumenten toch, welke van de zijde der zoogenaamde anti-fusianen met zekere voorliefde tegen de samensmelting in het vuur werd gebracht, omdat deze huns inziens het meeste hout sneed, was wel de „Sonderstellung”, waarin het Nederlandsch-Indische Leger ten opzichte van de toepassing der algemeen geldende krijgskundige wetenschappen door hen werd geplaatst.

Terwijl deze door bijna alle legers van den tegenwoordigen tijd overal volgens de door de geschiedenis geijkte beginselen worden toegepast, werd voor het Indische Leger eene afzonderlijke strategische en tactische wetenschap noodig geoordeeld, waarvan men evenwel de regels en beginselen in een nevelachtig duister gehuld liet. Deze noodwen-

digheid nu, die zich ook blijkens de feiten der laatste jaren nergens ter wereld elders doet gevoelen, moest dienst doen als den krachtigsten stormram tegen de komende samensmelting.

Met hoeveel felheid dit onzinnig denkbeeld ook te berde werd gebracht, zoo heeft dit toch niet kunnen verhoeden, dat de Kapitein VAN DER MAATEN zijn „*Indische Oorlogen*” schreef, die, ongeacht de daarop in het Indisch Militair Tijdschrift geoeffende onverdiend scherpe en afbrekende critiek, te allen tijde zullen blijven getuigen voor de studie en de kennis, voor de werkkraft en het gezond oordeel van dien officier en tevens het bewijs leveren, dat, moge ook al velen onzer nog rondtasten in het duister van overgeleverde begrippen, de kiem van kennis en wetenschap toch nog bij enkelen behouden gebleven is.

Op het voetspoor van VAN DER MAATEN, als baanbreker van nieuwe en gezondere begrippen, volgde DE LANNOY met zijn studie over het gebruik van de Indische cavalerie tegen den Inlandschen vijand. Alhoewel reeds den stempel dragende van meer moderne denkbeelden, kwam daarin hier en daar het conservatisme, dat in de tropen nog zoo welig tiert, nog even voor den dag en was dit dan ook oorzaak, dat de Indische vakpers, alhoewel blijkbaar verontrust door de mogelijkheid, dat in deze studie eene kentering in de heerschende ideeën zou kunnen worden gezien, hem minder grievend bejegende dan zijn evengenoemden voorganger. DE LANNOY had zich echter ook niet zoo stellig tegen de zoogenaamde Indische tactiek verklaart als deze, en daarom vond zijn pennevrucht, alhoewel veel omver stootende dat uit traditie tot dusverre goed en nuttig was geoordeeld, genade in hare oogen.

Reeds waanden wij dan ook de stem van de vooruitgang gestikt in den ongelijken strijd, die niet meer over zaken maar tegen personen stond te worden gevoerd, toen de verschijning van de brochure van den Eerste-Luitenant Boon onzen moed weer verlevendigde. Zij toch versterkt ons in de meening, dat, hoe scherp de wapenen van het behoud ook mogen wezen en hoe onmeedoogend deze ook worden gevoerd, zij toch de overwinning niet zullen wegdragen, omdat zij niet verhinderen kunnen, dat onder het schijnbaar uitgedoofde vuur de asch blijft gloeien,.... et que les idées marchent.

De inhoud van de genoemde brochure toont toch op onweerlegbare wijze aan, dat het gebruik der cavalerie tegen den Inlandschen vijand, volgens de beginselen van DE LANNOY nog maar half werk.... ja, om het zoo eens uit te drukken, nog te veel Indisch was, en dat de Westersche wind de nog hangende nevelen eerst moet wegvagen, voordat ook bij de Indische cavalerie de tactiek op de overal geldende en steeds gegolden hebbende leest zal zijn geschoeid.

Benieuwd zijn wij te vernemen wat de Indische vakpers, zonder met zichzelf in conflict te geraken, van den inhoud van deze brochure zeggen zal, want de Luitenant Boon gebruikt zijn cavalerie niet anders dan onze kameraden van het ruiterswapen in Europa zouden doen, onverschillig of zij tegen Westersche volken, dan wel tegen Chi-

neezen, Boksers, Cubanen, Rough-Riders, Mounted-Rifles, Cape-Horses of dergelijken zouden moeten optreden.

Wij juichen dan ook zijn pennevrucht, die onze onverdeelde instemming heeft, ten zeerste toe en eeren het in hem, dat hij zóó openlijk — hoe kan het voor ons, cavaleristen, eigenlijk ook anders — zóó ruiterslijk voor zijne meening is uitgekomen. Moge dit voorbeeld allerwege navolging vinden bij de verschillende wapens en diensten van ons schoon Indisch Leger, dan, daar zijn wij zeker van, zal de geleidelijke ontwikkeling der legerinstellingen in Nederlandsch-Indië en in Nederland, mits blind vooroordeel het zwijgen zij opgelegd, ons brengen, waar wij behooren te zijn.

Laat daarom, kameraden, partijgeest en bekrompenheid varen; sluit u onderling en met onze wapenbroeders in het Nederlandsche Leger en de Marine aaneen; drukt aan particularistische en belangzuchtige neigingen den kop in, want het zal er, naar onze innige overtuiging, binnen een niet zeer ver meer verwijderd oogenblik op aankomen volkomen toegerust en zoogoed mogelijk voorbereid pal te staan tegenover het gemeenschappelijk gevaar. Het tijdvak van de rustige rust, van den vooruitgang in den slakkengang is voorbij; het komende tijdperk vraagt kennis, karakter, onvermoeide werkkraft en vooral eendrachtig samengaan bij den strijd om het behoud van den Nederlandschen stam, die aanstaande is en noodwendig gestreden zal moeten worden.

De kloeke houding, die Oud-Hollands Leeuw op de „Gelderland” den beschermer deed zijn van vrijheid, recht en menscheijkheid; de geest des volks, die zich dagelijks en steeds met meer klem en aandrang manmoedig in woord en daad uit ten voordeele van dezelfde zaak; en de onvermoeide werkzaamheid van de Nederlandsche pers, die de belangen van den Hollandschen stam voor de rechtbank der publieke opinie met zooveel fierheid verdedigt, strekken ons ten voorbeeld en roepen u toe: „Werkt eendrachtig samen zoolang het dag is, want de nacht der tijden verbergt uw lot in zijn schoot en de barensweeën, waarmede daaraan het aanzijn gegeven zal worden, kunnen en zullen u op eene harde proef stellen”.

Met den Heer Boon ten slotte hopen wij ook in het vervolg schouder aan schouder te zullen kunnen strijden voor de vrijmaking van het Indische Leger uit de knellende banden van conservatisme en achterlijkheid, waarin het nog maar al te zeer geknecht is.

S.

Achter de Honden van de Koninklijke Veluwsche Jachtvereniging, door W. L. VAN WARMELO, Eerste-Luitenant der Rijdende-Artillerie.

Dit prachtwerk, het bovenstaande onderwerp à fond behandelende, en behalve de portretten van de voornaamste autoriteiten der Koninklijke Veluwsche Jachtvereniging, circa een veertigtal keurige illustra-

ties bevattende, is opgedragen aan den Eersten President van die Vereeniging, Mr. S. J. Graaf VAN LIMBURG STIRUM, Kamerheer en Jagermeester in buitengewonen dienst van Hare Majesteit de Koningin en tevens Oud-President der Geldersche Harddraverij- en Renvereeniging.

Laat de verluchting, zooals een Oud-Hollandsch woord voor versiering een synoniem geeft, niets te wenschen over, ook de inhoud van dit werk mag aanspraak op een woord van warmen lof en waardeering maken en zal niet alleen voor hen, die het voorrecht genoten achter de honden der Veluwsche Jachtvereeniging zich aan een der edelste takken van sport te kunnen overgeven, eene aangename en blijvende herinnering zijn, maar ook hun, die dat voorrecht moesten missen, een waar genot verschaffen en hen tot de beoefening daarvan aantrekken.

Wanneer dan ook de Veluwsche Jachtvereeniging in bloei toeneemt, dan voorzeker mag de Heer VAN WARMELO zich met recht een deel van dat succes toeëigenen als gevolg van het met zooveel zorg en degeelijkheid door hem samengesteld werk.

Vermelden wij nog kortelings den inhoud. Op de voorrede volgt een hoofdstuk, waarin het jachtrijden in het algemeen wordt besproken. Dan vermeldt de schrijver hoe het jachtrijden in de verschillende Europeesche legers wordt beoefend en aangemoedigd. Daarop geeft hij een geschiedkundig overzicht van het ontstaan en van den bloei van de Koninklijke Veluwsche Jachtvereeniging, om te vervolgen met eene beschrijving van het jachtseizoen October 1900 tot Mei 1901. In deze beschrijving vinden o. m. vermelding: de vossenjacht op 25 October 1900, Meet Valkenhuizen; dan die op 3 November, Meet Sonsbeek, waaraan door Duitse kameraden werd deelgenomen; vervolgens die van 6 November op de Spelnerheide te Wezel, waar het tegenbezoek aan die kameraden werd gebracht; de slipjacht op den 15^{en} November, Meet Kerk van Schaarsbergen, e. t. t. q.

Maar vooral het slotwoord zij den officieren der bereden wapens en hun, die zich overigens op deze sport toeleggen, ten zeerste ter lezing aanbevolen. Moge de daarin uitgesproken wenschen ten volle bevrediging vinden.

C.

Note sur la manière de figurer les buts dans les tirs d'écharpe et sur la vulnérabilité des formations, par le major d'état-major A. DUFOUR. Bruxelles, Imprimerie VANDERLINDEN Frères, 1901.

De in deze brochure ontwikkelde methode tot het beoordeelen van de betrekkelijke kwetsbaarheid van onderscheidene formatiën, welke onder verschillende hoeken ten opzichte van haar front beschoten worden, komt in hoofdzaak hierop neder, dat men de parallelpipeda, waardoor deze formatiën voorgesteld kunnen worden, projecteert op een vlak, dat loodrecht gedacht wordt op het laatste, als een rechte lijn beschouwde gedeelte der kogelbaan; het daardoor gevonden oppervlak in een alge-

meene formule uitdrukt en de kromme construeert, die de waarden aangeeft, welke die formule verkrijgt voor de verschillende richtingen, waarin het doel beschoten kan worden (frontvuur tot enfileerend vuur). Door vergelijking van de verschillende, aldus gevonden kromme lijnen met elkander, kan men dan de betrekkelijke kwetsbaarheid bepalen der onderscheidene formatiën, in verband met de richting, waaruit deze onder vuur genomen worden.

De beschreven methode is eenvoudig en gemakkelijk uit te voeren en geeft voor het beoogde doel zeer goede resultaten.

Military Exhibition 1901. Earl's Court, London. Rheinische Metallwaaren-und Maschinen-Fabrik, Düsseldorf-on-Rhine.

Canons à tir rapide, système EHRHARDT pour l'artillerie de bord, de place et de côte, 1899, de la Rheinische Metallwaaren-und Maschinen-Fabrik, Düsseldorf.

Het eerste werkje geeft een beschrijving van de Düsseldorfse fabrieken, van het „EHRHARDT'sche Pressverfahren” en van het door de genoemde firma te Londen tentoongestelde 75 mM. veldmaterieel, de laatste vergezeld van eenige photo's; in het tweede vinden wij een korte beschrijving met platen, der snelvuurkanonnen van 7,5, 8,8, 10,5, 12 en 15 cM., welke door de fabrieken te Düsseldorf werden uitgevoerd.

De Maréchaussée en het oordeel van de Commissie in zake de verbetering van de politie, door G. A. VAN HAEFTEN, Kapitein der Koninklijke Maréchaussée. Overdruk uit het „Tijdschrift voor Strafrecht”, 1901, afl. 3.

Bovenbedoelde Commissie, door den Minister van Justitie benoemd om advies uit te brengen nopens de maatregelen, welke tot verbetering van de politie kunnen strekken, verkondigt op blz. 64 van naar verslag betrekkelijk de Maréchaussée de stelling, dat zij, als zijnde in hoofdzaak belast met burgerlijken politiedienst, onder het Departement van Justitie behoort te worden gesteld, en dat het wenschelijk is het korps gaandeweg met de rijksveldwacht te vereenigen.

Tegen deze, door de Commissie niet nader uitgewerkte stelling komt Kapitein VAN HAEFTEN met klem op en geeft in een zorgvuldig betoog de gronden weer ten bewijze, dat „de Maréchaussée een militair korps behoort te blijven, en zulks zoowel uithoofde van het karakter en de „organisatie van het Wapen, als wegens de wetten en voorschriften, „welke er op van toepassing zijn”.

Slechts deze vraag zou ik den geachten schrijver nog willen voorleggen: hoe is de bepaling van art. 5 Regl. v. Kr. te rijmen met de verplichting van de maréchaussée, indien zij belast is met burgerlijke

politiedienst, om zoo noodig beschonken militairen te arresteeren? Dit punt komt in den Krijgsraad, bij verzet van militairen tegen maréchaussées (aan wie bij K. B. van 20 Juli 1893, n°. 34, de graad van korporaal is verleend), meermalen ter sprake en een bevredigend antwoord ligt niet voor de hand. Buitendien is het verschil van het maximum der straf groot; artikel 180 Wetboek van Strafrecht stelt *één* jaar en art. 100 van het Crimineel Wetboek *tien* jaar. Ook is voor strafbaarheid wegens wederspanning eisch, dat de ambtenaar werkzaam is geweest in de *rechtmatige* uitoefening der bediening; bij vervolging ter zake van insubordinatie blijft deze vraag buiten beschouwing.

Bij de behandeling van het Militair Wetboek van Strafrecht in de Staten-Generaal, zal de bijdrage van Kapitein VAN HAEFTEN ongetwijfeld voor een grondige behandeling van de rechtspositie der Maréchaussée den weg banen.

v. M.

Projets et tentatives de débarquement aux îles britanniques (1793—1805), par ÉDOUARD DESBRIÈRE, Capitaine de cavalerie breveté à l'État-Major de l'Armée. Section historique de l'État-Major de l'Armée. Tome troisième. Librairie Militaire R. CHAPELOT & Co. Paris, 1901, 1 vol. in-8 avec cartes, croquis et dessins. 15 fr.

Le Capitaine DESBRIÈRE fait paraître le troisième volume de l'histoire des *Projets et tentatives de débarquement en Angleterre*, que publie la Section historique de l'État-Major de l'Armée.

Ce volume nous montre, en 1803, la situation maritime de l'Angleterre et sa préparation militaire, le programme de construction de la flottille de guerre et de transport de la France de ces jours, sur laquelle il donne des détails fort curieux accompagnés de plans et de dessins. Avec l'auteur nous rencontrons FULTON et la navigation à vapeur, voire même les torpilles et les sous-marins. Nous assistons enfin à la concentration de la „*Grande Armée*”, à la réunion de la flottille et arrivons à la veille du plan définitif.

On comprend l'intérêt grandissant d'un ouvrage où nous voyons la personnalité de NAPOLÉON sous un jour absolument nouveau et curieux, où ses véritables intentions sont percées à jour, et où l'auteur substitue à la légende, qui les avait défigurés, l'histoire authentique des gigantesques préparatifs du Camp de Boulogne.

Ajoutons que le Capitaine DESBRIÈRE nous fait connaître nombre de documents tout à fait inédits, puisés dans les archives de Londres et dont l'intérêt est resté absolument actuel, au point de vue des institutions militaires de l'Angleterre.

Ce troisième volume, plus considérable encore que ses aînés, est enrichi de plans documentaires des ports de concentration. Il sert d'in-

roduction au quatrième et dernier volume, prépare et explique le récit des grands événements qui termineront cette page importante de l'histoire de la France, à laquelle nous ne tarderons pas de revenir dans un exposé plus large, que celui-ci. P.

Ter aankondiging ontvangen:

De militaire luchtscheepvaart, door W. N. BAKKER, Eerste-Luitenant bij het 2de Regiment Veld-Artillerie. Haarlem, 1901, DE ERVEN LOOSJES.

Volksopvoeding en volkskracht, door DR. P. M. HERINGA, DR. M. MEIJERS en Luit^{nt}. G. POLVLIET. Amsterdam, 1901, H. J. W. BECHT. Uitgaaf van indertijd in het „Algemeen Handelsblad” over dit onderwerp geschreven artikelen.

Militiewet 1901, ter vergelijking naast de gewijzigde militiewet van 1861 gedrukt, met alphabetisch register, door A. J. GROUSTR, Kapitein der Infanterie, werkzaam bij het Departement van Oorlog. *Haarlem*, 1901. H. D. TJEENK WILLINK & ZON.

Projets et tentatives de débarquement aux îles britanniques (1793—1805), par EDOUARD DESBRIÈRE, Capitaine de cavalerie breveté à l'état-major de l'armée. Tome troisième. *Paris*, 1902. Librairie Militaire R. CHAPELOT ET Ce.

Mededeeling.

Aan de Koninklijke Militaire Academie werden, in de jaren 1840—1852, portretten in potlood geteekend van de cadetten, voordat zij die inrichting verlieten om tot officier te worden benoemd.

Vermits deze collectie portretten niet meer compleet — en, na 1852, niet verder aangevuld zijnde, voor de academie weinig of geen waarde meer heeft, en daarentegen de afbeeldingen, voor de personen welke zij voorstellen of voor hunne familie, in menig opzicht eene bijzondere waarde hebben, heeft Zijne Excellentie de Minister van Oorlog, op voorstel van den Gouverneur der Koninklijke Militaire Academie, goed gevonden, dat de meerbedoelde portretten aan de belanghebbenden kunnen worden afgegeven.

Zij die meenen aanspraak te kunnen maken op eenig portret en dit wenschen te ontvangen, kunnen daarvan bij gefrankeerden brief kennis geven aan den Gouverneur bovengenoemd, onder aanduiding van de redenen welke hen, boven andere familieleden, in aanmerking doen komen voor het bezit van het door hen aangevraagde portret.

Voor kosten van toezending moet het bedrag van 15 cents in postzegels zijn ingesloten.
